

TÜRK ROMANINDA EKO-DİSTOPYA

Şeyma HANAY

**Yüksek Lisans Tezi
Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı
Yeni Türk Edebiyatı Bilim Dalı
Doç. Dr. Servet TİKEN
2024
Her Hakkı Saklıdır.**

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI
YENİ TÜRK EDEBİYATI BİLİM DALI

Şeyma HANAY

ORCID ID: 0009-0008-3196-8168

TÜRK ROMANINDA EKO-DİSTOPYA

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TEZ YÖNETİCİSİ
Doç. Dr. Servet TİKEN

ERZURUM – 2024

TEZ BEYAN BİLDİRİMİ

Atatürk Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Uygulama Esasları'nın ilgili maddelerine göre hazırlamış olduğum "TÜRK ROMANINDA EKO-DİSTOPYA" adlı tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıyı kaynak gösterdiğimi taahhüt ederim.

☐ Tezimin Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı tarafından yayınlanan *Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge*'nin lisansüstü tezlerin düzenlenmesini ve erişime açılmasını düzenleyen 5. maddesinin 1. fıkrasına göre [Ulusal Tez Merkezi, enstitü ve fakülteler tarafından Tez Otomasyon Sistemine yüklenen tezlerin bibliyografik bilgilerini kontrol eder, kataloglama kurallarına göre düzenler, konu başlıklarını belirler ve tam metin olarak internet üzerinden erişime açar.] **basılı ve elektronik kopyalarına erişim izni verdiğimi onaylarım.**

İSTİSNAİ DURUMLAR*

☐ **Patent alma sürecinin devam etmesi sebebiyle (2 Yıl)**

Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı tarafından yayınlanan *Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge*'nin lisansüstü tezlerin erişime açılmasının ertelenmesini düzenleyen 6. maddesinin 1. fıkrasına göre teze ilgili patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi sebebiyle teze erişim, Enstitümüz Yönetim Kurulunun/.../.... tarih ve sayılı kararı ile 2 (iki) yıl süreyle engellenmiştir.

☐ **Yeni Teknik, Materyal ve Metotların Varlığı (6 ay)**

Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı tarafından yayınlanan *Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge*'nin lisansüstü tezlerin erişime açılmasının ertelenmesini düzenleyen 6. maddesinin 2. fıkrasına göre tezde yeni teknik, materyal ve metotlar kullanıldığı, henüz makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış ve internetten paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç imkânı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içerdiği için tez danışmanının önerisi ve ana bilim dalının uygun görüşü üzerine Enstitümüz Yönetim Kurulunun/.../.... tarih ve sayılı kararı ile teze erişim 6 (altı) ay süreyle engellenmiştir.

☐ **Ulusal Çıkar ve Güvenlik Durumu (Gizlilik Dereceli Çalışmalar)**

Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı tarafından yayınlanan *Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge*'nin gizlilik dereceli tezler bahsini düzenleyen 7. maddesinin 1. fıkrasına göre bu teze erişim, ulusal çıkarları veya güvenliği ilgilendirdiği için Enstitümüzün uygun görüşü üzerine Üniversitemiz Yönetim Kurulunun/.../.... tarih ve sayılı kararı ile Üniversitemiz Yönetim Kurulu aksi karar verinceye kadar engellenmiştir.

05.09.2024

Aslı Islak İmzalıdır

Şeyma HANAY

* İstisnai durumlar danışmanın yazılı başvurusu ve Enstitü / Üniversite Yönetim Kurulunun onayı ile kabul edilir.

TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
Graduate School of Turkish Research

TEZ KABUL VE ONAY TUTANAĞI

TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Doç. Dr. Servet TİKEN danışmanlığında Şeyma HANAY tarafından hazırlanan “Türk Romanında Ekodistopya” başlıklı bu çalışma aşağıdaki jüri tarafından Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı Yeni Türk Edebiyatı Bilim Dalı Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir. 6.08.2024

		Kabul / Ret – İmza
Jüri Başkanı	Prof. Dr. Mehmet TÖRENEK	Aslı Islak İmzalıdır
(Ad-Soyad-Unvan)	Atatürk Üniversitesi	
Jüri Üyesi	Doç. Dr. Servet TİKEN	Aslı Islak İmzalıdır
(Ad-Soyad-Unvan)	Atatürk Üniversitesi	
Jüri Üyesi	Dr. Öğr. Üyesi Caner SOLAK	Aslı Islak İmzalıdır
(Ad-Soyad-Unvan)	Erzurum Teknik Üniversitesi	
Jüri Üyesi		
(Ad-Soyad-Unvan)	 Üniversitesi	
Jüri Üyesi		
(Ad-Soyad-Unvan)	 Üniversitesi	

Bu tezin Atatürk Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliği'nin ilgili maddelerinde belirtilen şartları yerine getirdiğini onaylarım.

Prof. Dr. Süleyman ÇİĞDEM
Enstitü Müdürü

Aslı Islak İmzalıdır

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	III
ÖZET.....	V
ABSTRACT	VI
ÖN SÖZ.....	VII
KISALTMALAR	X

GİRİŞ

I. EKOLOJİ	1
II. EKOELEŞTİRİ.....	3
A. Eko-marksizm.....	6
B. Eko-sosyalizm	9
III. EKOKURGU.....	10

BİRİNCİ BÖLÜM

ÜTOPYA VE DİSTOPYA

1.1. ÜTOPYA.....	13
1.1.1. Türk Edebiyatında Ütopya.....	15
1.1.2. Ekotopya.....	17
1.2. DİSTOPYA.....	18
1.2.1. Türk Edebiyatında Distopya.....	21
1.2.2. Eko-distopya.....	22

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRK ROMANINDA EKO-DİSTOPYA

2.1. Köpekli Çocuklar Gecesi	26
2.2. Kurbağa Adası.....	27
2.3. Dünyanın Dibi Oteli	28
2.4. Son Ada	30
2.5. Gökdelen	31

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ESERLERDE EKO-DİSTOPİK İZLEKLER

3.1. İklim Değişikliği	33
------------------------------	----

3.1.1. Kuraklık	34
3.1.2. Sel	38
3.1.3. Hava Şartları	39
3.1.4. Soyu Tükenen Canlılar	41
3.2. Eko-distopya Çerçevesinde Eko-marksizmin Yansımaları	43
3.2.1. Yönetim Biçimi	44
3.2.2. Sınıfsal Farklılıklar	58
3.2.3. Post-truth	69
3.3. Sosyal Yaşamdaki Değişimler	73
3.4. Eko-bilinç	82
3.5. Sağlık	94
3.6. Eko-distopik Zaman Algısı	97
3.7. Eko-distopik Mekân Algısı	100
3.8. Yeni Bir Başlangıç	107
SONUÇ	112
KAYNAKÇA	116
ÖZ GEÇMİŞ	122

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ
TÜRK ROMANINDA EKO-DİSTOPYA
Şeyma HANAY

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Servet TİKEN

2024, Sayfa: 122+X

Jüri: Prof. Dr. Mehmet TÖRENEK

Dr. Öğr. Üyesi Caner SOLAK

İnsan ile doğa birbirinden ayrılamaz bir bütün olmalarına rağmen zamanla aralarında rekabete dayalı bir ilişki gelişmiştir. Bu durum git gide bütünlüklerini zedeleyerek en nihayetinde doğanın tahribatını meydana getirmiştir. Sanayi Devrim ile birlikte derinleşen ekolojik tahribat, gündelik yaşamın sürekliliği üzerinde olumsuz etkilere sebep olmuş ve toplumun bir yansıması olan edebiyata sirayet ederek ekotopya ve eko-distopyaların konusu hâlini almıştır.

Ütopya ve distopyalar tarih boyu tecrübe edilen sosyal, siyasi, kültürel, çevresel ve bağlamsal olayların sonuçlarını göz önünde bulundurarak farkındalık kazandırma gayesiyle alternatif toplum düzenleri meydana getirirler. Dolayısıyla, gündelik yaşamda etkilerini sıklıkla hissettiğimiz ekolojik krizin ütöpik ve distöpik kurgunun konusu hâline gelmesi kaçınılmaz olmuştur. Bu bağlamda distöpik izlekler çerçevesinde çeşitli ekolojik kaygılar ortaya koyan eko-distöpik kurgu, yalnızca tahribata neden olan etkenlere dair bir tepki sunmakla kalmaz aynı zamanda potansiyel yıkıcı sonuçlarına dair bir farkındalık kazandırarak uyarıda bulunmayı da hedefler.

Türk edebiyatında doğanın yansımaları her ne kadar çok eskilere dayansa da eko-distöpik kurgunun 21. yüzyıl itibarıyla öne çıktığı gözlemlenmektedir. Bu çalışmada, eko-distopyalar tarafında sunulan ekolojik yıkım teması, insanın bu yıkımda sahip olduğu rol ve yıkımın olası sonuçlarına ilişkin izleklerin Türk romanlarındaki yansımalarını incelemek amaçlanmıştır. Bundan hareketle Türk edebiyatında eko-distöpik izlekler barındıran romanlar ekoeleştirel yaklaşımlar çerçevesinde incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Ekoloji, Eko-marksizm, Distopya, Eko-distopya

ABSTRACT**MASTER'S THESIS****ECO-DYSTOPIA IN TURKISH NOVELS****Şeyma HANAY****Advisor: Assoc. Prof. Dr. Servet TİKEN****2024, Pages: 122+X****Jury: Prof. Dr. Mehmet TÖRENEK****Assist. Prof. Dr. Caner SOLAK**

Although humans and nature are an inseparable whole, a competitive relationship has developed between them over time. This gradually damaged their integrity and ultimately caused the destruction of nature. However, the ecological destruction that deepened with the Industrial Revolution caused negative effects on the continuity of daily life and became the subject of ecotopia and eco-dystopias by spread to literature, which is a reflection of society.

Utopias and Dystopias create alternative social orders with the aim of raising awareness by considering the consequences of social, political, cultural, environmental and contextual events experienced throughout history. Therefore, it has become inevitable for the ecological crisis, the effects of which we often feel in daily life, to become the subject of utopian and dystopian fiction. In this context eco-dystopian fiction which presents various ecological concerns within the framework of dystopian themes not only offers a reaction to the factors that cause destruction but also aims to raise awareness and warn about the potential destructive consequences.

While reflections of nature in Turkish literature date back to ancient times, it is observed that eco-dystopian fiction has gained prominence as of the 21st century. In this study, the aim is to examine the reflections in Turkish novels of the ecological destruction theme presented by eco-dystopias, the role of humans in this destruction, and its potential consequences. Based on this, novels containing eco-dystopian themes in Turkish literature will be examined within the framework of ecocritical approaches.

Keywords: Ecology, Eco-marxism, Dystopia, Eco-dystopia

ÖN SÖZ

Sanat eserleri, üreticisinin duygu ve düşüncelerinin yanı sıra içinde bulunduğu toplumu da yansıtan önemli kaynaklar olarak değerlendirilmektedir. Toplumların kimlik ve değerleri ile şekillendirdiği dünya görüşlerinin bir yansıması olan kültürün edebiyat ile en temel ilişkisi, bunun kurmaca yoluyla yazıya dökülmesidir. İçinde yazarın gözünden yansıyan gerçeklik ile hayal gücünü barındıran edebî kurmaca metinler, tarihsel gerçekliği ve öngörülerini aktarması yönüyle istikbale ışık tutan kaynaklar olarak varlıklarını sürdürürler. Bundan hareketle edebî kurguları toplumsal kültürün kolektif bir yansıması olarak değerlendirmek yanlış olmayacaktır.

Günümüzde her ülkenin sahip olduğu ve kültürel kompozisyonunu oluşturan dil, din, değerler, eğitim, politika, teknoloji vb. konuların uluslararası etkileşim ile uğradığı değişim ve dönüşümler göz önündedir. Bu etkileşime araç olan çeşitli unsurların yanı sıra, edebiyat aracılığıyla sağlanan kültürel etkileşimlerin de duygusal ve zihinsel gelişimleri beraberinde getirdiği görülmektedir. Edebî metinler, yazıldığı dönemin ve meydana geldiği toplumun kültürel çeşitliliğini yansıtmakta en önemli kaynaklar arasında kendine yer bulur. Edebiyat ve toplumun birbiri üzerindeki etkisi yanı sıra edebiyatın uluslararası okumalar sayesinde kültürel etkileşimde bir araç olması, dünya üzerinde mevcut kültürel çeşitliliğe rağmen paylaşılan en önemli ortak değerlerden biri olan küresel ekosisteme değinmesinde de etkili olmuştur.

Çevreye verilen zararın boyutuna dair bilinçlendirmenin en önemli kaynaklarından biri basın ve yayın organlarıdır. Buna göre ekolojik kaygı ve yargıların basın ve yayın organları aracılığıyla sunulması ve böylece çevre-insan birlikteliğinin bir sonucu olan ekolojik kültür farkındalığının sağlanması, çözüm yollarına dair bilinçlendirmenin kazandırılmasını kolaylaştırmaktadır. Tam bu noktada toplum değer, düşünce ve davranışlarıyla bağlantı kurması dolayısıyla edebiyat ile basın-yayın organları etkileşim hâlinindedir. Buna ek olarak kendi başına bir bilim dalı olan edebiyat, kapsadığı ekotopya ve eko-distopyalar ile günümüzde çeşitli sinyallerle kendini sıklıkla hatırlatan ekolojik felaketlere dair bilinç geliştirmeyi hedefleyen eserler ortaya koyar.

Bu çalışmada meydana gelen ekolojik krizlerin çeşitli ekoeleştirel kuramlar çerçevesinde nasıl açıklandığı üzerinde durulmakta ve Türk edebiyatında eko-distopik kurguya dayanan eserler incelenmektedir.

Sanayi Devrimi ile birlikte fosil yakıtlarının aşırı kullanımı küresel ısınmaya yol açmış, bu ise yüksek sera gazı emisyonuna sebep olarak ekolojik tahribatın hızını artırmıştır. Kentleşmeyle artan yüzey sıcaklıklarının bu hasarı derinleştirmesiyle ekolojik tahribatın etkileri insanların gündelik yaşamında hissedilir düzeye erişerek yaşamsal faaliyetlerde değişim ve dönüşümlere sebep olmuştur. Eko-distopyalar ise ekolojik döngüde meydana gelen tahribat ve bunun insan yaşamında sebep olduğu değişim ve dönüşümler odağında bir kurguya dayanmaktadır. Bu doğrultuda eko-distopyalar yaşamın sarsılan ekolojik denge ile aldığı hâl, bugünün medeniyetinden arda kalanlarla eriştiği çorak ve korkunç görünüm ve bunların toplumsal ve bireysel yaşam üzerindeki yansımalarına dair dikkatler sunarak yakın bir gelecekte korkunç bir dünyanın mümkün olabileceğine dair uyarı niteliği taşımaktadır.

Doğa kavramının Türk edebiyatındaki yansımaları çok eskilere dayansa da bizzat doğa merkezci bir bakış açısı ile ideolojik bir yaklaşım sergileyen eserlerin 2000 yılı sonrasında kaleme alındığı görülmektedir. 2000 sonrasında toplumsal farkındalık kazandırma saikiyle ekolojik dikkatlere yer veren eserlerde görülen artışla birlikte Oya Baydar'ın 2019 yılında kaleme aldığı *Köpekli Çocuklar Gecesi* adlı romanı eko-distopik anlamda dikkate değer eserlerden birisidir.

Türk edebiyatında eko-distopik roman örneklerine ekoeleştirel yaklaşımlar çerçevesinde bir incelemenin yer verileceği bu çalışmanın Giriş bölümünde ekoloji kavramının tanımı, değişen ekolojik dikkatlerle birlikte geliştirilen ekoeleştirel yaklaşımlar ve bunların yazın dünyasına yansımaları odağında gelişen ekokurguya yer verilmiştir. Birinci bölümde ütopya ve distopya kavramlarının dayandıkları temeller ile dünya ve Türk edebiyatındaki yansımalarına yer verilmiş, ekotopya ve eko-distopya kavramları tanımlanmıştır. İkinci bölümde Türk edebiyatında eko-distopik izlekler barındıran romanlar tematik olarak incelenmiştir. Buna göre incelemeye konu edilen romanlar şunlardır: Oya Baydar'ın *Köpekli Çocuklar Gecesi* (2019), Selim Erdoğan'ın *Kurbağa Adası* (2019), Mehveş Evin'in *Dünyanın Dibi Oteli* (2022) Zülfü Livaneli'nin *Son Ada* (2008) ve Tahsin Yücel'in *Gökdelen* (2006).

Çalışmanın esas bölümü olan üçüncü bölümde ise eserlerin barındırdığı ekodistopik izlekler ekolojik, ekonomik ve sosyal yönleriyle ekoeleştirel yaklaşımlar göz önünde bulundurularak bir değerlendirmeye tabi tutulmuştur. Sonuç bölümünde yapılan genel bir değerlendirmenin ardından Kaynakça bölümünde yararlanılan kaynaklara yer verilmiştir.

Çalışmanın her aşamasında gösterdiği ilgi ve desteğinin yanı sıra süreci benim için kolaylaştıracak önerilerde bulunan danışman hocam Doç. Dr. Servet TİKEN'e, savunma esnasında yapıcı eleştirileriyle tezin son hâlini almasında katkı sağlayan Prof. Dr. Mehmet TÖRENEK ve Dr. Öğr. Üyesi Caner SOLAK hocalarıma teşekkürlerimi sunarım. Tezimin son hâlini dikkatle okuyarak değerli önerilerini sunan hocam Özlem SÜRÜCÜ'ye, tez yazım aşamasında yalnızca akademik olarak değil dostluk anlamında da desteğini esirgemeyen dostum Nurefşan GÜLEN'e, aileme ve arkadaşlarıma teşekkür ederim.

Bu tezin gerçekleştirilme sürecinde SYL-2023-12516 Proje No'su ile çalışmayı destekleyen, sağladığı kaynaklarla önemli katkıları olan Atatürk Üniversitesi BAP Koordinasyon Birimine içten teşekkürlerimi sunarım.

KISALTMALAR

Çev.	: Çeviren
DDO	: Dünyanın Dibi Oteli
Ed.	: Editör
Haz.	: Hazırlayan
KÇG	: Köpekli Çocuklar Gecesi
s.	: Sayfa
TDK	: Türk Dil Kurumu
vb.	: Ve benzeri

GİRİŞ

Edebî eser, içine doğduğu toplumun bir yansıması olmasından dolayı yazıldığı dönemin dil, sanat ve kültür anlayışı ile bunların insanlarla olan ilişkisine dair önemli bir kaynak oluşturmaktadır. Ancak yalnızca toplumu yansıtmakla kalmayan bu eserler zamanla toplumdan etkilenen ve etkileyen bir faktör hâlini almıştır. Bu yönüyle insan ve ilişki kurduğu her olguya yer veren edebî eserlerde insan ve doğa ilişkisine sıklıkla rastlamak da mümkündür.

Ütopya ve distopyalar, günümüz toplum düzenine karşı duyulan korku ve endişelerin bir tepki ve eleştirisi niteliğindedir. İçinde bulunduğumuz çağda küresel ısınma ile beraber ekolojik dengenin sarsılması, insanın doğa ile kurduğu yıkıcı ilişkilerin sonuçlarından biridir. Sanatkârlar ise bu ilişkileri yansıtarak tahribatın erişeceği potansiyel boyuta dair endişe ve uyarıları aktarabilmek adına ekotopya ve eko-distopyalara başvurmuştur. Farklılıkların özümseyerek bütünlük oluşturduğu ütopyaların yansıttığı ekolojik denge, distopyalarda hayatın içinde barındırdığı çeşitliliklerin reddi ile sarsılarak dünyanın sonunu getiren etken hâlini almaktadır. Bundan hareketle birbirinden ayrılmaz bir bütün olan insan ve doğa ilişkisinin zamanla meydana getirdiği yıkıcı sonuçlar, eko-distopyalar ile fark edilir kılınmak istenmiştir.

Doğanın sessizliği karşısında bir ses olma mahiyeti taşıyan eko-distopya, ekolojik döngüde meydana gelen sarsılmaların yok oluşa sürüklediği yeryüzünün duyurucusu olmayı hedeflemektedir. Bu açıdan ekotopyadaki ütöpik kurgunun dayanağı olan ekolojik denge ve uyuma dayalı yaşam düzenini bozan her etken eko-distopyanın konusu hâlini almaktadır. Eko-distopik izlekler barındıran Türk romanlarının inceleneceği çalışmanın bu bölümünde ise eko-distopyayı açıklamak adına temel dayanakları olan ekoloji, ekoeleştiri ve ekokurgu kavramlarına değinilecektir.

I.EKOLOJİ

İnsanın çevresi ile çatışmasının ortaya çıkardığı krizlerden ve bunun edebî eserlere yansımasından bahsetmeden önce bu sorunların temelini oluşturan doğa kavramı üzerinde durmak gereklidir. Yunanca ev anlamına gelen oikos sözcüğünden türeyen *ekoloji* (eco+logos) evin bilinmesi, eve ait konuşma, söz anlamına gelmektedir (Gökçen,

2018: 86). Ekoloji kelimesinin dilimizdeki karşılığı olan doğa ise TDK tarafından “İnsan eliyle büyük değişikliğe uğramamış, doğal yapısını koruyan çevre; tabiat” (*Türk Dil Kurumu* [TDK], 2024) olarak tanımlanmıştır.

İnsanoğlu, varlığının kaynaklarına erişmek ve bunu sürdürebilmek için çevre ile doğrudan ilişki kurar. İnsanın çevre ile bu ilişkisini etkileyen en önemli unsurlardan biri ise kültürdür. Toplumun sistematikliği çerçevesinde ortaya çıkan çeşitli normlar, düzenli ve düzeyli ilişkiler kurulması noktasında önemlidir. İnsan ile çevre ilişkisini düzenleyen bu normlar, bahsi geçen kültür ile kazanılan prensipler sonucunda şekillenir.

Doğa, çevre ve ekoloji gibi kavramlar ekoloji ve edebiyatın temelinde yatan kültüre dâhil olmalarına rağmen edebî kurgulara çok geç dâhil edilmiştir. Medeniyetlerin edebî eserleri incelendiğinde düşünce sistemlerine dair konuların eserlere yansımalarının yanı sıra bu sistemlerden doğan sorunlara dair çözüm yollarının ve yeni bakış açılarının geliştirildiği görülmektedir. Edebî eserlerde ekolojik sorunlara dair artan eğilimlerin ise benzer yönlerden etkileyici ve bilinçlendirici olduğu açıktır. Cemalettin Çopuroğlu konuyla ilgili şunları ifade eder:

“İnsan, diğer biyolojik varlıklardan farklı olarak, değişen tabii çevre şartlarına fizyolojik mutasyon ve adaptasyonla değil kültürel adaptasyon ve değişimle karşı koyar veya uyum sağlar. Yani çevreyle ilişkilerde kültür, bu ilişkileri şekillendiren, belirleyici unsurdur. Dolayısıyla asıl eylem birimi fert değil, toplumdur.” (2011: 19).

Ancak kültürün çevre-insan ilişkisi üzerindeki etkisinin yanı sıra insan-kültür ilişkisi de çevreyi etkileyebilmektedir. Yani insan, kültürel çevresini inşa ederken doğadan faydalanır. Ancak bu zaman zaman suistimale ve sömürüye evrilir. Bunun en belirgin örneği ise sınırsız tüketim arzusunun doğaya verdiği zarardır. Bu tüketim arzusu zamanla doğanın bizlere sunduklarının bir sonu yokmuşçasına sömürülmesi hâlini alır. Doğa ve insan ilişkisini zedeleyen bu hâl ise kapitalist yönetim biçiminin bir yansımasıdır.

21. yüzyıl ile birlikte endüstriyel ve teknolojik gelişmelerdeki ani atılımlar toplumsal yapıda çeşitli değişim, dönüşüm ve krizleri beraberinde getirmiştir. Bu krizlerin temelinde ise bahsi geçen endüstriyel ve teknolojik gelişmelerin kaynağı olan insan aklının, çevresindeki her olgu üzerinde kurmaya çalıştığı hegemonya yer alır. Böylece insan, üstünlük kurduğu her varlığın bir adım ötesine geçmeyi ve hiyerarşi

üçgeninin tepesine adını yazdırmayı hak gördüğünden bunun bir sonucu olarak doğal ortamından uzaklaşır ve ona yabancılaşır. İnsanın doğal ortamına karşı kurduğu bu radikal üstünlük ve yabancılaşma zamanla toplumsal ve ekolojik krizlerin temelini oluşturacaktır.

Doğaya verilen değer, beraberinde sorumlulukları da getirir. Ancak bu değeri insana olan faydası ile sınırlandırmak ve bu doğrultuda doğa üzerinde egemenlik kurma fikriyle temellendirmek doğanın tahribatına önayak olacaktır. Yalnızca insana değil doğaya da fayda sağlayacak sorumluluklara sahip olmak ve sürekliliği ön plana çıkarmak ise çevre bilinci oluşturmada etkili olur.

Birinci doğa (insandışı doğa) ve ikinci doğa (insani doğa) arasındaki karmaşık ve dinamik ilişkinin sahip olduğu denge, niceliksel büyümeye endeksli kapitalizm sonrası bozulmaya yüz tutmuştur (Çelik & Gülersoy, 2016: 165). En nihayetinde dengenin bozulması, doğal ortam şartları değişime uğrayan canlıların verdiği tepkiler neticesinde ekolojik bir krizin başlangıcına yol açmıştır. Ekolojik krizin çeşitli diğer krizlere kıyasla denetim altına alınması ve aşılabilmesine dair kısıtlı ve komplike yöntemlere sahip olması; bilimsel, edebî, medyatik vb. araçlarla dikkat çekilmek istenen bir olgu hâlini almıştır.

Ekolojik krize yol açan sebeplere insanın doğa üzerinde kurduğu hiyerarşik üstünlüğün yanı sıra, insanın insan üzerinde kurduğu benzer üstünlük ve sömürüyü de eklemek gereklidir. Bu tahakküme kapitalizmin eklenmesi ise işin boyutunu artıran ve krizi hızlandıran önemli bir etkidir. Çünkü kapitalizm ile birlikte gelen kâr gütmeye anlayışı; doğa, toplum ve devlet ilişkilerinde ahlaki ve etik değerleri yozlaştıran bir boyut kazanır (Çelik & Gülersoy, 2016: 167). Yozlaşan ahlaki ve etik değerler ise tüketim hazzıyla gelen doğanın sömürüsü karşısında umursamazlığa yol açar.

II.EKOELEŞTİRİ

Edebiyat, yaşam üzerindeki etkisinin yanı sıra meydana geldiği toplumun geniş kapsamda sosyal ve siyasi yapısından etkilenecek şekilde şekillenmesi sebebiyle özellikle 20. yüzyılın son çeyreği itibarıyla varlığını derinden hissettiren çevre sorunlarına karşı bir söylem oluşturma gerekliliği duymuştur. Bu gerekliliğin bir sonucu olarak ortaya çıkan ekoeleştirel söylem ise ilk olarak William Rueckert tarafından 1978’de tanımlanmıştır.

Bu tanıma göre ekoeleştiri “ekolojinin ve ekolojik kavramların edebiyat çalışmalarına uygulanması”dır (Bulut-Sarikaya, 2012: 95).

Edebiyatın insan ve onun varlık alanı kapsamında yer alan her olguyla olan ilişkisini yansıtmalarının bir sonucu olarak edebî metinlerde doğa, yaban hayatı ve çevre gibi dikkatlere rastlamak mümkündür. Ancak doğaya olan bakış açısı ile insan ve doğa ilişkileri sonucu meydana gelen çeşitli sorunlara daha çok son yüzyılda değinildiği, eleştirel doğa yazınına daha önceki yıllarda hak ettiği değerin gösterilmediği dikkat çekmektedir. Özellikle son yüzyılda çevresel sorunlardaki gözle görülür artış, bu gibi sorunlara dair farkındalığın artmasına ve böylece edebî metinlerde de buna dair dikkatlere yer verilmesine yol açmıştır. “Çevreci eleştiri, ekosisteme bir bütün olarak bakar; bütünün sağlığını bozacak eylemler kınanması gereken eylemler olarak değerlendirilip bir ahlak sorunu olarak ele alınır.” (Özdağ, 2014: 139). Bu doğrultuda eleştirel doğa yazınının edebî metinlerde kendine yer bulması, farkındalık düzeyini daha üst seviyelere taşımış ve kamuoyunda bu bilinçle yükselen seslerin çoğalmasına zemin hazırlamıştır.

“Edebiyat ve bilim arasında bir köprü kurarak insanlarda ekoloji bilinci oluşturmaya çalışan ekoeleştiri, doğayı romantik, idealize edilmiş veya insanın hizmetine sunulmuş bir nesne olmaktan çıkarıp bilimsel bir platforma taşımaktadır.” (Bulut-Sarikaya, 2012: 96). Ekoeleştiri, doğayı kurtarma gayesi doğrultusunda kazandırmaya çalıştığı çevre bilincini en etkili şekilde yansıtmak için ise “Sığ ekoloji, Derin ekoloji, Eko-Feminizm, Eko-sosyalizm, Ekolojik Toplum Paradigması” (Çelik & Gülersoy, 2016: 168) gibi çeşitli multidisipliner yaklaşımlar ortaya koymuştur. Bu yaklaşımlar çerçevesinde çevreye dair öğeler içeren eserleri tarayarak günümüzün çevre problemleriyle bağlantısı temelinde eleştirel tahlillere yer vermeyi, aynı zamanda bu problemlere dair dikkatleri uyandırmayı hedeflemektedir. Sahip olduğu idealler kapsamında ortaya koyduğu multidisipliner yaklaşımlar vasıtasıyla “İnsan ile insan olmayan arasındaki ilişkinin edebiyat ve yazın alanındaki yansımalarını yeryüzü merkezli bir bakış açısıyla ele alan ekoeleştiri” (Toska, 2017: 55), iki temel bakış açısı doğrultusunda şekillenmiştir. Bunlardan ilki ilk evre ya da erken ekoeleştiri adıyla kendine yer edinen ve daha çok doğa yazınına yer veren yaklaşımdır (Toska, 2017: 71-72).

İnsanın doğaya egemen olması kavramı teknolojik gelişmelerin toplumsal etkilerinin daha iyi anlaşılması noktasında önemli bir unsurdur (Leiss, 1984'ten aktaran: Arıkan, 2011: 44). Teknolojik gelişmelerle beraber insan aklının her şey üzerinde kurduğu radikal üstünlük, insanın doğaya egemen olması kavramını da gündeme getirmiş ve bunun toplumsal etkilerinden biri olan doğanın tahribatına yol açmıştır. Bu doğrultuda “Ekoeleştirici, insan merkezci bakış açılarını insanı da içine alan gezegen merkezli dünya görüşüyle değiştirmeyi amaçlamaktadır.” (Oppermann, 2012: 26). Doğada her şeyin birbirine bağlı olduğu görüşü dikkate alındığında, küçük olduğu varsayılan bir zararın dahi ekosistemi bütünüyle etkileyebilecek bir döngüye sebep olabileceği çıkarımı, mevcut dengeyi korumanın gerekliliğini ortaya koymaktadır. Bu endişelerle ortaya çıkan ilk evre ekoeleştirici yaklaşımlardan biri olan ve yeryüzü merkezli bir bakış açısıyla kendisini doğa yazını ile sınırlayan derin ekoloji, mevcut ekolojik sorunların kaynağını insan merkezli ahlaki tutumlardaki çarpıklık olarak görmekte ve buna çözüm olarak insan eli değmemiş olan vahşi doğayı yücelterek ona zarar verilmeyeceği yeni yaşam tarzları benimsemek gerektiğini savunmaktadır (Toska, 2017: 74).

Çevre değerlerinin insan merkezli bir sömürüye ve metalaştırmaya tâbi tutulması, bu değerlerin korunmasının yalnızca insan ihtiyaçlarını karşılama gayesine dayandığını göstermektedir. Buna göre insan yine ancak kendisi için faydalı olana yönelmiş, doğa merkezci değil insan merkezci bir yaklaşım benimsemiştir. İkinci evre ekoeleştirisinin de toplumsal sorunlar ile ekolojik ve çevresel sorunlar arasında bağlantı kurmaya çalışırken özellikle insan, toplum ve şehir merkezleriyle ilgilenmesi onu insan merkezliliğe doğru kayma riskiyle karşı karşıya bırakmıştır (Toska, 2017: 87). Bu sebeple doğa tahribatına bir son vermek, çevre koşullarını iyileştirmek gibi ekolojik endişelerle ortaya konan çeşitli yaklaşımların birçoğunun temelinde insan merkezci bir endişenin varlığından bahsetmek ve bu yaklaşımları ikinci evre ekoeleştirici ekseninde değerlendirmek yanlış olmayacaktır.

İkinci evre ekoeleştirici yaklaşımların ilk evreden temel farkı, doğaya verilen zararın bireysel sebeplerden değil sahip olunan egemen sistemden kaynaklandığı ve bunun bireysel tutum ve önlemlerden ziyade toplumsal mücadeleler ile aşılabileceği fikrinin benimsenmesidir (Toska, 2017: 86-87). Toplumsal etkiler sonucu zarar gören doğal kaynaklar, bu etkilerin sorgulanması ve eleştirilmesini de beraberinde getirecektir. Sanayi Devrimi ile birlikte giderek büyüyen kapitalist sistem, bahsi geçen toplumsal etkilere

gösterilebilecek en temel örneklerin başında gelir. Kapitalist sistemle derinleşen sosyal sınıf farklılıkları ve çevre adaletsizliği gibi konular; ekomarksizm, ekososyalizm, ekofeminizm gibi daha politik olan ve toplumsal mücadeleyi gerektiren yaklaşımların ekoeleştirici kapsamına dâhil edilmesini gerekli kılmıştır. İkinci evre ekoeleştiririnin ortaya çıkması ile ilk evrenin epistemolojik ve teorik düzeydeki bakış açısı köklü bir değişime uğrayarak politik bir bakış açısına evrilmiştir. Bundan hareketle ikinci evre, gidişatın yönünü değiştirmek adına toplumsal farkındalık kazandırmanın yanı sıra toplumsal eylemlere yönelme fikriyle temellenmiştir (Toska, 2017: 94).

A. Eko-marksizm

Doğa ile insan toplumlarının birbirini nasıl karşılıklı olarak yeniden ürettiği üzerinde çalışmalar yapan Marx, üretim sürecinin kapitalizmle birlikte bir baskı ve sömürü ilişkisine dönüşmesinin toplum ve doğa ilişkisi üzerinde de benzer bir karşılığı olduğunu belirtmiştir. Bundan hareketle doğa toplum ikilemi ekolojik krizin önemli bir bileşeni olarak karşımıza çıkmaktadır (Erçandırlı, 2019: 181).

“XIV. yüzyılda Batı Avrupa’da yeni, orijinal bir üretim tarzı olarak kapitalizmin tarih sahnesine çıkmasıyla” (Başkaya, 2022: 29), toplumsal ilişkilerdeki değişiklik bariz bir şekilde kendini göstermeye başlamıştır. Fikret Başkaya kapitalizmi aşağıdaki ifadelerle tanımlar:

“Kapitalizm, ücretli emek sömürüsüne dayanan, yegâne ereği kâr etmek ve kârı büyütmek olan, canlı olan her şeyi ölü nesnelere, metalara dönüştüren, kullanım değerinin yerini mübadele (değişim) değerinin aldığı, var olabilmek ve varlığını sürdürebilmek için sürekli büyümek zorunda olan, toplumun temel üretici güçlerinin ve yaşam araçlarının dar bir sermaye sınıfının elinde olduğu, doğa tahribatı yaratmadan var olamayan, bir krizden diğerine savrulan, her türlü ahlaki değere yabancılaştırmış [ahlak dışı değil ahlaksız], parasal ve maddi olan hesaplanabilir-ölçülebilir olan dışında hiçbir insani değere itibar etmeyen, eşyanın onu üreten insandan daha değerli sayıldığı, ekonomik olanın politik, sosyal ve kültürel olanın önüne geçtiği, araçlarla-amaçların ters-yüz olduğu, öküzün arabanın arkasına koşulduğu lanetli bir uygarlıktır.” (2019: 78-79).

Kapitalizm ile birlikte, üretim ilişkilerinin doğa-toplum-ekonomi sıralamasından ekonomi-toplum-doğa sıralaması yönündeki evrimi, sosyal sistemin sağlığını olumsuz yönde etkilemiştir. Bu etkilerin başında ise toplumsal sistemdeki belirleyiciliğin

ekonomiye geçmesinin bir sonucu olarak hiyerarşik yapıda alt tabakadaki oluşumların tepede bulunan yapıya hizmet edecek araçlara dönüşmesidir (Başkaya, 2022: 18,19). Buna göre kapitalizm ile birlikte doğa topluma, toplum ise ekonomiye hizmet ederek, belirleyici rol olan ekonominin gelişmesi için yalnızca birer araç hâlini alırlar. Ekomarksizm ise asırlardır var olan sistemin yakın geçmişte böylesine radikal bir değişikliğe uğramasının, günümüzde gözlemlenen toplumsal ve ekolojik birçok sorunun temelini oluşturduğu düşüncesini savunmaktadır.

Kapitalizmin büyümeden varlığını sürdürememesi (Başkaya, 2022: 20), kalkınmacılığı büyümecilik olarak gören bir sistemde doğal kaynakların kapitalizm tarafından tüketilmesini görünmez kılmış, insan bilinci ile birlikte emeğinin ve doğanın daha fazla sömürsünü ise meşrulaştırmıştır. Çünkü “Bilinci sömürgeleşmiş insan bir tür ‘*bakar kör*’dür.” (Başkaya, 2022: 24). Bu sınırsız büyüme ile gelen sömürü ilişkisi ise hem insan hem de doğa üzerindeki hâkimiyeti derinleştiren bir olgu hâlini almıştır. Bu hâkimiyet neticesinde doğal kaynaklar tükenme noktasına gelip kapitalizmin ekolojik felaketlerdeki etkisi görünür oldukça ve çok daha fazla üretim ve tüketim atığı çevreye bırakıldıkça toplumsal farkındalıklar çoğalmaya başlamıştır. Çevresel krizin nedenlerinin arasında aşırı ve gereksiz tüketimin olduğu ve bu tüketim seviyesinin değiştirilmediği müddetçe çevreye verilen tahribatı önlemenin mümkün olmadığı fikriyle yüzleşen toplum, birbirlerini karşılıklı ve düzenli bir döngüde kötü etkileyen bu ekonomik ve çevresel gerilemenin bir son bulması için kazandığı farkındalığı başkalarına kazandırabilmeyi hedeflemiştir. Bu doğrultuda ekomarksizm gibi yaklaşımların varlık alanı bulması kaçınılmaz olmuştur.

Neoliberalizm ile çevresel yıkımı meşrulaştırmayı legal hâle getiren, varlığını sürdürebilmek için devlet desteğini arkasına alan kapitalizm; zamanla çevre sorunlarına dair çözümün de yine kendisinden geçtiğine, yok ettiği gezegenin ancak kendisi tarafından yeniden var edilebileceğine dair iddialarda bulunmaktadır (Toska, 2017: 292). Bu iddialara göre refah içinde bir yaşam düzeyine tekrar erişmenin yollarından biri sorunlarla baş etmeyi sağlayacak teknolojiyi üretmektir (Toska, 2017: 320). Bu teknolojinin üretilmesi ise devamlı büyümekten geçmektedir. Büyüdükçe yok ettiği gezegenin yarımını ve sonraki nesillerini düşünmeden hareket etmesinin ardındaki en temel sebep ise doğa-toplum ve devlet ilişkilerinde benimsediği kâr güdüsünün yozlaştırdığı ahlaki ve vicdani değerlerdir (Çelik & Gülersoy, 2016: 167). Yozlaşan

ahlaki ve vicdani değerler neticesinde verilen zarar çevreyle sınırlı kalmayarak besin zinciri üzerinde de yıkıcı etkilere yol açmıştır. Bu durum yıkımın en nihayetinde insanın bizzat kendisini bulacağını bir göstergesidir. Buna gösterilebilecek en bariz örnek ise kapalı çevrim döngüsü olarak adlandırılan; çeşitli kimyasalların toprağa, yer altı suyuna, deniz ve okyanusa, buharlaşma yoluyla havaya ve yağmur yoluyla tekrar suya karışması sonucu insana erişeceği zincirleme etkidir (Toska, 2017: 200). “İnsan kendi oluşturduğu çevresel kirliliğin hem suçlusu hem de mağduru olduğunu unutmamalı[dır]...” (Toska, 2017: 208). Ancak çevresel atıklarla meydana gelecek olası risklere dair sorumsuzluğun suçluların kendilerinden ziyade en savunmasız ve dahası en masum toplumları etkilediği de dikkat çeken önemli bir unsurdur. Çevresel sorunlara yol açan fabrikalarda çalışan ve bu fabrikaların yakınında yaşayan insanlara ek olarak bu atıkların bırakıldığı uzak mesafelerde yaşayanların çevresel zararların etkilerine bu işin sorumlularından daha çok maruz kaldığı görülmektedir. Yalnızca doğaya ilişkin değil çevresel atıklara maruz bırakılan bu toplumlara ilişkin sergilenen kayıtsızca tavırlar karşısında çevre adaleti yaklaşımından oldukça faydalanılmış; bu çerçevede çevre ırkçılığı, ekoahlaksızlık, ekolojik şiddet gibi yeni yaklaşım biçimleri ifade alanı bulmuştur (Toska, 2017).

Çevresel sorunların oluşturduğu ekolojik şiddet, doğa ve onun vasıtasıyla dolaylı olarak insanlara karşı uygulanan fiziksel, biyolojik, kimyasal ve ruhsal yapılarını etkileyen bir şiddet türünün karşılığıdır (Toska, 2017: 213). Olumsuz iklim koşullarının yanı sıra sosyo-ekolojik ve demografik koşulların ekolojik şiddeti kolaylaştırdığı bilinse de sosyal adaletsizlik, çevresel bozulma, toplum ve çevresi arasındaki ilişkiler ekolojik şiddetin bilinen boyutuna erişmesindeki temel sebepler olarak görülmektedir. Bu sebeplerin temel dayanağı ise yükselen kapitalizm ve modern toplumsal yapılarda meydana gelen insan ile çevresi arasındaki mevcut çatışmalardır.

Marx ekonomik gelişmenin getirdiği ekosistem tahribatını; “kapitalist üretimin, sosyal üretim sürecini ve tekniğini, zenginliğin temel kaynakları olan işçiyi ve toprağı zayıflatarak geliştir[mesi]” (Foster, 2012: 24) şeklinde ifade etmiştir. Buna göre “Burjuvazi feodal ekonominin yarıklarından yeşermiştir.” (Foster, 2012: 30). Zayıflayan toprak ve işçinin yanında güçlenen bir burjuvazinin varlığı ise bölünen ve birbirine yabancılaşan bir toplumu meydana getirerek insan ve doğa arasındaki yıkıcı ayrışmayı gün yüzüne çıkarmıştır.

Kapitalist sistem piramidinde yer alan yönetenler ve sosyal gruplar tarafından doğal kaynakların uğradığı sömürünün şiddetlenmesi, toplu katliamların yanı sıra çevre ile mülk tahribatının meydana gelmesine yol açmıştır. Çeşitli üretim sistemleri ile diğer faktörler arasında meydana gelen çatışmalar, çevre tahribatına insana verilen zararı da dâhil etmeyi mümkün kılmıştır. Yukarıda bahsi geçtiği gibi, üretim veya atık sürecinde herhangi bir katkısı olmamasına karşın çevresel bir baskı sebebiyle hayatta kalma mücadelesi veren topluluklar, yalnızca fiziksel değil aynı zamanda ruhsal ve zihinsel sıkıntılar ile mücadele ederek bir nevi ekolojik şiddete maruz kalabilmektedirler. Buradan hareketle “Joseph Needham’ın söylediği gibi, kapitalizm dahilinde ‘doğanın fethi’, ‘insanın fethi’ne dönüşmüştü[r].” (Foster, 2012: 31).

B. Eko-sosyalizm

Eko-sosyalizm, 21. yüzyıl ile birlikte yayılan ve neoliberal kapitalist küreselleşmeye karşı gelişen önemli oluşumlardan biridir (Löwy, 2015a: 37). Eko-marksizmin sahip olduğu toplumsal ilişkilerden kaynaklanan ekolojik sorunların ancak bu ilişkilerin değiştirilmesi ile aşılacağı kazanımlarını kendi kazanımları hâline getiren ekososyalizm, ekolojik bir eylem ve düşünce akımıdır (Löwy, 2015a: 25). Gezegenin tamamına yayılan ve çevre yıkımına sebep olan mevcut üretim ve tüketim tarzının, yalnızca çevrenin değil bizzat insan türünün de devamlılığını tehdit ettiğini ileri sürmektedir. Bu sebeple nüfusun gerçek ihtiyaçları ve ekolojik dengenin savunusu kriterlerine dayandığı sosyalizme geçiş ekonomisini savunmaktadır (Löwy, 2015b).

Ekososyalizm Marx’ın sınıfsız bir toplumda “olmanın” “sahip olmaya” üstünlüğü iddiası üzerine temellenmiştir (Löwy, 2015a: 32). Günümüz kitlesel tüketiminde haz, mutluluk ve refah arayışının dış etkenlere dayandırılması sosyal ve kültürel bir sorun hâlini almıştır. Olmak yerine sahip olmak bakış açısının modern zamanlarda giderek artması sonucunda mutluluk metada aranmaya başlamış, mutluluk düzeyinin sahip olunan mal ve eşyaların çokluğuyla eş değer olduğu mülkiyetçi ve rekabetçi bir toplum izlenimi yaygınlaşmıştır. Ancak olmak kişisel ve sosyal becerilerimizi geliştirmeyi; sahip olunan mülkiyetin yok olması durumunda kişide geriye kalacak kimliğini ve değerlerini kalıcı kılmayı hedefler. Aynı zamanda duygu ve dikkatlerimizi kişisel gelişim, dostluk, refah gibi daha kişisel ve çevreyi düşünmek gibi daha sosyal boyutlara yönlendirmeyi sağlar. Bu hedeflere erişmek ise kişinin değerlerini geliştirebileceği refah bir yaşam

düzeyiyle mümkündür. Bu sebeple “Karl Marx’a göre teknik ilerlemenin en yüce hedefi malların bitmez tükenmez şekilde çoğalması (“sahip olmak”) değil, *iş saatlerinin azaltılması* ve boş zamanların çoğalması[dır] (“olmak”)” (Löwy, 2015a: 62). Buna göre toplumlarda tüketimin azaltılarak statü ve başarıya ulaşmak için dışsal özelliklere harcanacak zamanın yaşamak, öğrenmek, sevmek ve önemsemek gibi içsel yönlere harcanması “olmak” noktasına erişmeyi mümkün kılabilir.

Eko-sosyalist hareket, kapitalist sistemin ekolojik yaşama en bariz yansıması olan iklim değişikliğini durdurarak tersine çevirme gayesine sahiptir. Ancak yalnızca antikapitalist bir yapının oluşumunu değil aynı zamanda yeni ve radikal alternatif yollar üretmeyi de hedeflemektedir (Löwy, 2015a: 147). Üretim ve büyüme batağındaki kapitalist ekonominin doğayı bir kaynak deposu olarak hoyratça kullanması karşısında bu büyümenin sınırlandırılması, değişim değerini karşılayan nicelikten ziyade kullanım değerini karşılayan niteliksel ölçütler bazında bir yapılanmanın gerçekleştirilmesi, toplumsal ve cinsiyetçi eşitliğin sağlanması ve ekonomik alanda demokratikleşmeyi sağlayarak özel mülkiyetin ortadan kaldırılmasıyla üretim araçlarının kolektifleştirilmesini savunmaktadır (Löwy, 2015a: 148-149). Çünkü kapitalizm ve ekolojik sorunlardan kurtuluş için “Sadece politik bağımsızlık değil, ideolojik, ekonomik, kültürel bir bağımsızlık (kopuş) da gerekir.” (Başkaya, 2022: 23).

III.EKOKURGU

Edebi eserlerde eko yazının kurgu ve kurgu olmayan türler olarak iki farklı şekilde karşımıza çıktığı bilinmektedir. Çevre bilincini oluşturmakta hangisinin daha etkili olduğuna dair çeşitli tartışmaların varlığı da söz konusudur. Ancak çevresel tahribatın sonuçlarının gündelik yaşam üzerindeki etkisinde meydana gelen artış, bu gibi tartışmalardan ziyade sonuç odaklı bir yaklaşım ile ortak paydada buluşmayı kendine görev addetmelidir. Bu bağlamda bilimsel değerler ile sanatsal değerlerin kurgusal düzeyde birleştirildiği edebî eserler ekokurgu tanımıyla kendine ifade alanı bulur.

Çevre sorunlarına ve iklim değişikliğine dair eserlerin son zamanlarda gözlemlenen artışı, ekolojik sorunların kültürel oluşumlara yansımalarından biridir. Bu yansıma kaynaklık eden önemli araçlar ise medya, bilim dünyası ve siyaset olarak dikkat çekmektedir (Arıkan, 2011: 45-46). “1970’li yılların başında çevreci hareketten doğan

yeni kurgu” (Dwyer, 2010’dan aktaran: Toska, 2017: 109), bahsi geçen çevresel dikkatleri yansıtmaya araçları arasında kendine önemli bir alan oluşturmuştur. Kurgu eserlerde çevre konusunun bahsedilme sıklığında görülen artış ile beraber bu eserlerin türlerinde gözlemlenen çeşitlilik, zamanla tümünü kapsayacak bir üst başlığa ihtiyaç duyulmasına sebep olmuştur. Bu ihtiyaçtan hareketle, yazar ve eleştirmenlerin de işbirliğinin bir sonucu olarak birçok tür ve alt başlığı kapsayacak “ekokurgu” varlık alanı bulmuştur. “Ekokurgu terimini ilk defa 1971 yılında John Studler hazırladığı antolojide kullanmıştır.” (Toska, 2017: 109).

Ekorkugu alanında eserlerin doğa odaklı edebiyat ve çevre edebiyatı olarak iki ana grupta değerlendirildiği dikkat çekmektedir. Bu ayrım sırasıyla ilk evre ekoeleştirme ve ikinci evre ekoeleştirme okumalarıyla benzerlik gösterir (Toska, 2017: 111). “Ekokurgu alanında sanatın içine bilimsellik girer.” (Toska, 2017: 117) tanımlamasının yanı sıra geniş halk kitleleri üzerinde etki oranını artırmak ve çevresel felaketlerin sebepleri arasında önemli bir etkiye sahip olan siyasi ve ekonomik sistemleri sorgulamak gibi hedeflerinden hareketle politik olmasının gerekliliği üzerinde de sıkça durulmaktadır (Toska, 2017: 112). Bu doğrultuda ekokurgu eserlerde eko-marksizm ve eko-feminizm gibi yaklaşımların, toplumsal farkındalık oluşturmak ve kazanılan farkındalığın eylemlere yansımalarının gerekliliğini ifade etmek gibi amaçlara hizmet ettiği görülmektedir.

Doğa bilimlerinin toplum bilimleri ile ilişkisinin, çevre sorunlarına dair farkındalık oluşturmak noktasındaki karşılığı gözlemlendiğinde; politik yaklaşımların da ifade alanı bulabildiği ekoeleştirme yaklaşımların gereksinimi ve değeri de bilhassa önem arz eder (Özdağ, 2014: 32). Çünkü günümüz ekolojik tahribata dair bilim insanları tarafından yayınlanan binlerce verinin bilinçlenme üzerindeki etkisi, çeşitli basın ve yayın organlarından ziyade edebiyatın sahip olduğu imgelem gücünün etkisi ile karşılaştırıldığında yetersiz kalmaktadır (Toska, 2017: 64,65).

Edebiyat sahip olduğu lirik anlatımı sayesinde bilimsel metinlerdeki duygu yoksunluğu ve karmaşık anlatımın toplum üzerindeki etkisini birkaç seviye artırma yetisine sahiptir. Böylece bilimsel metinlerden ziyade edebiyat, doğanın önemini ve sahip olduğu ruhu başka bir ruha hitap edecek şekilde yansıtmada daha etkilidir. Böylece ekokurguya sahip eserlerde “doğanın unsurları onlara ses verildiği için yeniden var

olmaya başlar; endüstrileşme, şehirleşme, modern bilim, din ve felsefenin insanın gözünde uzun zaman önce değersizleştirdiği doğa yeniden değer kazanır.” (Özdağ, 2014: 20).

Toplumsal normlar kapsamında doğaya karşı sorumlulukların yerine getirilmemesi, insan ve doğa arasındaki uyumun ve korunması gereken dengenin tahribatını meydana getirir. Ekolojik ütopya ve distopyalar ise bu doğa tahribatının yakın gelecekte meydana gelmesi beklenen boyutunu tasvir ederek farkındalık oluşturmaya hedefler. Bu sebeple ekokurgu kapsamında kendine yer edinen ekotopya ve eko-distopyalar; bugünlerde gündemimizde kendinden sıklıkla söz ettiren küresel ısınma, iklim değişikliği vb. çevre felaketlerini aktarmada önemli bir yere sahiptir.

Çevreci duyarlılığa sahip eserlere yer verilen edebiyatta; zamanla Derin Ekoloji, Toplumsal Ekoloji, Ekofeminizm ve Ekopsikoloji gibi yaklaşımların kendini göstermesiyle birlikte edebî metinlerin değerlendirilmesine dair çeşitlilik de kazanılmış olur (Ayaz, 2014: 279).

BİRİNCİ BÖLÜM

ÜTOPYA VE DİSTOPYA

1.1. ÜTOPYA

“Ütopya kavramı ilk kez Thomas More tarafından kullanılmıştır ve Eski Yunancadaki *ou* [où] (olmayan) ve *topos* [τόπος] (yer) ya da *eu* [εὖ] (iyi) ve *topos* [τόπος] (yer) sözcüklerinin biraraya getirilmesiyle türetilmiştir.” (Toprak & Şar, 2019: 6-7). Bundan hareketle “olmayan yer” ve “iyi yer” anlamları taşıyan ütopya, günlük yaşamda karşılığı olmayan daha iyi bir devlet ve toplum düzeni, daha mutlu bir yaşam özlemiyle oluşturulan tasarılarıdır (Özkan, 2022: 257). Bunun yanı sıra gündelik yaşamda süre gelen durumlara karşı bir eleştiri niteliği de taşır. Bugün olmayan bir şeyin tahmini ve tasarısı da olamayacağına göre ütopya ve dahi distopya, günün sonunda tecrübe edilmiş ve öngörülmüş olaylardan ilhamlarla kurgulanır. “Ütopik düşünce, olumsuz koşulların yaşandığı distopik çağlarda ortaya çıkmıştır.” (Sakallı, 2022: 18). Bundan hareketle ütopyayı doğuran sebeplerin içerisinde bulunduğu ve distopik unsurlar taşıyan sorunlu toplum düzeni, distopyayı doğuran sebeplerin ise ütopyanın da oluşmasında etkili olan ortak endişeler olduğu söylenebilir.

Ütopik düşüncenin belirli kriz ve geçiş dönemlerinde ortaya çıktığı ve popülerite kazandığı görülür. Antik Yunan’daki şehir devlet krizi, endüstrileşmeyle gelen yeni toplumsal yapı ve sınıf, somut bir ütopya amacı taşıyan erken sosyalist denemeler, aydınlanma çağının getirdiği modernist düşüncenin akılcı iyimserliği vb. çeşitli geçiş ve kriz dönemleri, toplumu yeni arayışlara yönlendirerek; hastalık, eşitsizlik, yolsuzluk ve sefalet gibi sorunların olmadığı alternatif bir toplum hayaline yönlendirir. Bu sebeple ütopyayı hiçbir zaman içinde bulunduğu sosyal gerçeklikten bağımsız düşünmek doğru değildir (Toprak & Şar, 2019: 2).

Ütopya terimi ilk kez Thomas More tarafından kullanılmış olsa dahi “Yunan mitolojisi ve M.Ö. 8. yüzyılda yaşamış olan şair Hesiodos tarafından tarihin başlangıcı olarak ifade edilen ‘Altın Çağ’ miti ütopik düşüncenin bir tür ön aşamasını oluşturur. Bu açıdan bakıldığında ilk ütopya örneğine *Odyseia* destanında rastlandığı söylenebilir.” (Toprak & Şar, 2019: 7-8). Platon’un *Devlet*’i ise Rönesans döneminin belli başlı üç ütopyasından biri olan Thomas More’un da *Ütopya* yapıtında göndermelerde bulunduğu

ve kusursuz devlet tasarlama düşüncesi noktasında ona öncülük etmiş olan yapıttır (Toprak & Şar, 2019: 9). Thomas More ise *Ütopya* (1516) adlı eserinde herkesin eşit şartlara sahip olduğu, üstünlüğün olmadığı, adil bir yönetime sahip, esas hedefin para değil mutluluk olduğu bir adanın varlığından bahsederek kendi döneminin İngilteresinin eleştirisine de yer vermiş olur (Köseoğlu, 2019: 104).

Rönesans döneminin diğer iki önemli ütopya örnekleri Campanella'nın *Güneş Ülkesi* ve Bacon'ın *Yeni Atlantis* adlı yapıtlarıdır. Bu eserlerde dikkat çeken ütöpik unsurlar ise kolektif yaşam biçimleri, elit kesimin merkezi yönetimi, insan yaşamının düzenlenmesi ile üretim, çalışma yaşam ve düzenine yapılan vurgu olarak kendini gösterir. Böylece Rönesans ütopyalarında bireyselliğin olumsuzlanarak kolektif yaşam biçiminin kendini göstermesi de dikkat çeken bir unsur olarak karşımıza çıkar (Toprak & Şar, 2019: 13).

19. yüzyıla gelindiğinde sosyalist ve komünist düşüncelerin ütopyaya yeni bir boyut kazandırdığı görülür. Sanayi Devrimi, hızlı endüstrileşme ve yükselen kapitalizm ile birlikte sınıf farklılıklarının oluşması sosyalist ideolojilerin doğuşunu etkileyen önemli gelişmeler olur (Coşar-Çelik, 2019: 138). Ekonomik güce sahip üst sınıf ve bu sınıfa hizmet eden alt sınıf arasındaki çatışmanın doğurduğu krizler, bir çözüm yolu bulmak amacıyla farklı toplum düzenlerinin tasarlandığı sosyalist ütopyaları ortaya çıkarır. Ütöpik sosyalistler üretim ve tüketimin sosyalizm ilkelerine bağlı olarak düzenlendiği adil çalışma toplumları oluşturma çabası içinde emek sömürsü, eşitsizlik ve hiyerarşi gibi olumsuz koşulları insani çaba ile değiştirerek, iyiye dönüştürülmüş toplumsal yapıyı bu dünyada gerçekleştirme umudu taşır. “Burada dikkat çekici olan bir yön ise bahsedilen isimlerin toplumun o günkü durumunu suçlamakla ve eleştirmekle yetinmemeleri ve daha da ileri giderek toplumun nasıl olması gerektiği konusunda kendi düşünce ve planları üzerinde çaba göstermeleridir.” (Şahin, t.y., s.2). Bu amaç doğrultusunda sosyalist ütopyalar sınıf mücadelesini yok sayarak bireyciliğin, rekabetin ve özel mülkiyetin ortadan kaldırılacağı kapitalizm karşıtı bir düzen hayali kurar. Henri de Saint Simon, Charles Fourier ve Robert Owen gibi sosyal kuramcılar sosyalist ütopyalar için önem arz eden isimlerdir (Şahin, t.y., s. 2). Charles Fourier'in, içinde bulunan ekonomik ve toplumsal sorunların iyi yönetimle çözülebileceği, insanlara tutkusu ve yeteneği doğrultusunda işler verilerek zorunlu değil gönüllü bir çalışma ortamı oluşturulabileceği ve böylece verimlilik sağlanabileceği fikri sosyalist ütopya fikrinin bir yansımasıdır

(Şahin, t.y., s. 7). Edebî sosyalist ütopyaların öne çıkan örnekleri ise Étienne Cabet'in *İkaria'ya Yolculuk* (1840), Edward Bellamy'nin *Geçmişe Bakış* (1888) ve William Morris'in *Hiçbir Yerden Haberler* (1890) adlı eserleridir (Coşar-Çelik, 2019: 138).

1.1.1. Türk Edebiyatında Ütopya

Türk edebiyatında ütopya geleneği, Batıda verilen örnekler kadar köklü bir yapıya sahip değildir. Bu ise dinî, toplumsal ve siyasi birçok sebep ile temellendirilebilir. 19. yüzyılda Batı etkisinde gelişen ve asıl ütöpik eserlere bir ilham niteliğinde çağrışımlara sahip eserler, 20. yüzyılda da gerçekleşen çeşitli siyasi kırılma ve ekonomik değişimler sonucunda yerini ütöpik özellikler taşıyan eserlere bırakır.

Ütopyanın siyasi ve sosyal koşullara bağlı olarak belirli kriz ve geçiş dönemlerinde ortaya çıktığından bahsetmiştik. Osmanlı Devleti ve Türkiye Cumhuriyeti tarihine bakıldığında bu tarz geçiş dönemlerinin varlığına rastlandığı hâlde Batı edebiyatına oranla daha az örneğe rastlanması dikkat çeken bir unsurdur. “Prensipte din ve ütopya arasında temel bir çatışma vardır... Bu anlamda genel olarak din ve özel olarak cennet, doğrudan ütopyacı kurama ve özleme karşı işleyebilir.” (Kumar, 2006: 26). Dinî odaklı adalet sistemlerinin (cennet) var olduğu toplumlarda ütopyaların varlığına rastlamak da zorlaşır. Buna göre yaratıcının ülkesi ile insanlığın ülkesi arasındaki zıtlığın giderilerek dünyevi kusursuzluğun yakalanmaya çalışılması ve var olanı düzeltme ideali İslam'da yer alan “dünyanın bir imtihan yeri olduğu” (Özgül, 1988'den aktaran: Yumuşak, 2012: 50) fikriyle zıtlık oluşturmaktadır. Bunun yanı sıra Osmanlı'nın hâlihazırda dünya devleti modeli olarak görülmesi ve ütopya devleti formundaki düzene sahip olması da türün gelişmemesindeki sebepler arasında gösterilmektedir. Ancak ekonomik ve toplumsal sorunlar sonucu yaşanan toprak kayıpları zamanla Osmanlı Devleti'nin sahip olduğu bu görkemi kaybetmesine yol açarak toplumu yeni bir devlet modeli arayışına yönlendirir (Özgül, 1988'den aktaran: Yumuşak, 2012: 54). Bu toplumsal arayış ise Tanzimat dönemiyle birlikte eserlerde kendini göstermeye başlamış ve ütopyaya bir zemin hazırlamıştır.

Türk edebiyatında Batı'da kullanıldığı isim ve anlamda kullanılmasa dahi ilk ütopya türüne sokulabilecek örnekler rüyameler, rüya tabirleri, nasihatnameler ve Mehdi öyküleri şeklinde kendini gösterir (Yalçınkaya, 2004: 178). Rüyaların ise daha çok

sosyopolitik içeriklere sahip gelecek tasavvuru olarak kaleme alındığı görülür (Canbaz-Yumuşak, 2012: 55). Ziya Paşa ile Namık Kemal'in siyasi sebeplerle yurt dışına kaçmasıyla, önce Ziya Paşa'nın sonraları ise Namık Kemal'in yayımladığı "Rüya" başlıklı yazıları, ütopya kategorisinde değerlendirilmese dahi mevcut düzen eleştirisi zemininde oluşturulması ve geleceğe yönelik iyimser siyasi beklentilere yer vermesi bakımından ön-ütopya türünün ilk örnekleri arasında gösterilmektedir (Küçükcoşkun, 2006: 38).

Osmanlı Devleti'nin iç siyasette yaşadığı çıkmazların en yoğun olduğu ve aydınlar üzerinde siyasi baskıların iyice arttığı Servet-i Fünûn dönemi, ütopya için de önemli gelişmelerin yaşandığı dikkate değer bir dönemdir. Dönemin aydınlarının içinde bulundukları ortamı değiştiremeyecekleri düşüncesiyle yeni bir düzen oluşturma ideallerini taşıyan "Yeşil Yurt" hayallerinde, ütopyacı düşüncenin etkisi göz ardı edilemese de tam olarak bir ütopya tasarısı olduğunu söylemek de doğru olmaz. Bu tasarıya göre başta Tevfik Fikret olmak üzere, Mehmed Rauf, Hüseyin Kadri, Dr. Esad Paşa, Hüseyin Cahit, Süleyman Nesip, Ahmet Hikmet Müftüoğlu gibi isimler gerçeklerden kaçış veya kurtuluş düşüncesiyle bir ada-ülke olan Yeni Zelanda'ya göç etme kararı alırlar (Canbaz-Yumuşak, 2012: 56). Ancak maddi imkânsızlıklar dolayısıyla gerçekleştirilemeyen bu hayal, zamanla arkadaşları Hüseyin Kazım Kadri'nin Manisa'nın Sarıçam Köyü'ndeki çiftliğinde büyük bir köşk yapıp, toprağı işleyip çocuklarını yetiştirme hayaline evrilir (Kudret, 1998'den aktaran: Yalçınkaya, 2004: 180). "Yeşil Yurt" idealinin tam anlamıyla ütopyacı bir düşünce olmaması, tamamen yeni bir toplum düzeni oluşturmaktan ziyade yalnızca var olandan bir kaçış isteği temeline dayanmasından kaynaklanır. Tevfik Fikret'in "*Yeşil Yurt*" ve "*Ömr-i Muhayyel*" şiirleri, ütopyacı minvalde hayallere dayalı şiirler olarak kendini gösterir (Canbaz-Yumuşak, 2012: 56). Hüseyin Cahit Yalçın'ın *Hayat-ı Muhayyel* öyküsü, gerçekleştirilemeyen Yeni Zelanda hayalinin bir nevi ön ayak olduğu, ütöpik bir kurgu olarak karşımıza çıkar. Hikâyede denizden gelecek tehditlere karşı sert kayalarla korunaklı bir adada, aile kurumu zeminine dayalı doğayla uyumlu bir topluluktan insanlığı yeniden üretme girişimi kurgulanmıştır (Yalçınkaya, 2004: 185-186). *Hayat-ı Muhayyel*, ütöpik bir devlet modelinden ziyade sevgiye dayalı bir toplum düzenine dayandırılmasıyla Batılı anlamdaki ütopyalardan ayrılrsa da ütöpik özellikler barındırması bakımından öneme sahiptir (Canbaz-Yumuşak, 2012: 56).

Türk edebiyatında ütöpik eserlerde 20. yüzyıl ile birlikte belirgin bir artışın gözlenmesinde, batılılaşmanın etkisiyle gerçekleşen ve önemli değişimlere yol açan Birinci Meşrutiyet, İkinci Meşrutiyet ve Cumhuriyet dönemlerinin etkisi gözlemlenir. Bir yıkılış sürecinde olan Osmanlı Devleti karşısında, kurtuluş önerileri veya alternatif bir düzen fikriyle birçok ütöpik eserin kaleme alındığı görülür. İkinci Meşrutiyetle birlikte Türk şiirinde Ahmet Haşim'in *O Belde'si* ve Ziya Gökalp'in *Kızıl Elma'sı*; Türk romanında ise Halide Edip Adıvar'ın *Yeni Turan'ı* ütöpik özellikler taşıyan yapıtlara örnek olarak gösterilebilir (Canbaz-Yumuşak, 2012: 65).

Osmanlı Devleti'nin çöküş sürecinin getirdiği alternatif toplum fikirleri ile ortaya çıkan ütöpik eserlerin yanı sıra Cumhuriyetin ilanıyla birlikte yeşeren gelecek umudu da ütöpik kurgular şeklinde eserlerde kendini göstermiştir. Bu bağlamda Ahmet Ağaoğlu'nun *Serbest İnsanlar Ülkesi*, Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun *Ankara* romanı ve Peyami Safa'nın *Yalnızız* adlı romanı ütöpik izlekler taşıması bakımından önem taşır (Canbaz-Yumuşak, 2012: 58-59).

1.1.2.Ekotopya

“Ekolojik ütopyalar, ekoloji hareketine paralel olarak 20. yüzyılda kaleme alınan, kırsal yaşamı önceleyen ve doğayla uyumlu komün topluluklar biçiminde yaşama şekline sahip çağdaş ütopyalardır.” (Tandaçgüneş, 2011'den aktaran: Maltaş-Erol & Görmez, 2018: 496). İnsanoğlunun, doğadan çıkan her şeye karşı kurduğu rasyonel üstünlüğüne bir son verip toplumsal normlar ve ahlaki kurallar gereği üretim ve tüketimde denge sağlayarak doğaya karşı sorumluluğunu yerine getirmesi koşulunda kendi hazırladığı sonunun önüne geçebileceğinin farkındalığı ekotopyalar ile sağlanır. Bu sebeple ekotopya ve eko-distopyalar bir tepkinin ürünleridir.

Doğa ve insan ilişkilerinde dengeli ve eşitlikçi bir yaklaşım benimseyen ekotopya, dayandığı ekolojik kaygılar çerçevesinde doğaya karşı sorumluluk alan toplum kurgusuna dayanmakta ve sunduğu ideal toplum perspektifiyle çevre bilinci geliştirmeyi hedeflemektedir. Bu doğrultuda ekolojik ütopya türünün öncüsü olarak kabul edilen Callenbach'ın *Ekotopya'sı* (1975) Amerika'dan ayrılarak bağımsız hâle gelmiş bir bölgede çevre bilincine dayalı bir toplum yaşantısına dayalı kurgusu ile günümüzün ekolojik sorunlarına dair yazarın duyduğu kaygıyı ifade aracı niteliği taşımaktadır (İbişi-

Temelli, 2019: 136). Bu açıdan eser ekolojik bilinç oluşturmada oldukça yüksek etkiye sahiptir.

Bir hegemonya sorunu olarak karşılık bulan ekolojik tahribat, insanlar arasındaki hiyerarşik yapılanmayı da temellendiren esas etken olarak görülmektedir. Buna göre “insanın doğaya egemenlik kurmasının insanlar arasındaki eşitsizliklerin de kaynağı olduğu” (Gökçen, 2018: 82) ifade edilerek doğa ile uyumlu ve ona karşı sorumluluk geliştirilen bir yaşamın iyi toplumu da mümkün kılacağı görüşü geliştirilmiştir. Bundan hareketle ekotopya yalnızca doğa-insan hiyerarşisini değil insan-insan hiyerarşisini de ortadan kaldırarak her ikisiyle de olan yabancılaşmanın sona erdiği bir toplum düzeni ortaya koymaktadır.

1.2. DİSTOPYA

Distopya kavramının ilk olarak, 1868’de John Stuart Mill tarafından, İngiliz parlamentosundaki bir tartışma esnasında “kötü yer” anlamına gelecek biçimde kullanıldığı bilinmektedir (Metinnam, 2021: 67). “Kötü, normal olmayan hastalıklı” (Ağkaya, 2016: 26) anlamına gelen distopya, mevcut toplumsal yapıya bir eleştiri niteliği taşıyan olumsuz kurgudur. Türkçede terim olarak karşı-ütopya, anti-ütopya, ters-ütopya, kakatopya, kara-ütopya, kötü-ütopya, negatif-ütopya, eleştirel ütopya gibi adlandırmalara tabi tutulan distopya teriminin ilk kullanımı 18. yüzyıla dayansa da 20. yüzyılda gerçekleşen teknolojik ve bilimsel gelişmeler ile popülerite kazanır (Barış, 2022: 282). Toplumda daha iyi bir yaşam ümidi doğuran bu gelişmeler zamanla bu beklentilerin aksine hayal kırıklığı oluşturarak kaygı ve endişelere sebep olur. Distopya ise bu kaygı ve endişelerin kurgusal edebî metinlere yansması şeklinde kendini gösterir.

20. yüzyıla gelindiğinde bilim ve teknolojinin yok edici gücüne tanık olunmuş, Sanayi Devrimi’ne duyulan güven sarsılarak olumlu gelecek algısı yerini olumsuz gelecek korkularına bırakmıştır. 1917 Rusya Devrimi, Holokost (The Holocaust), İkinci Dünya Savaşı, atom bombasının icadı ve kullanımı, makineleşmenin getirdiği sanayileşme ve kapitalist düzen totaliter rejimleri güçlendirerek insanların geleceğe dair umutlarını yitirmelerine sebep olmuştur (Kaptan, 2019: 215). Bu sebeple mevcut düzenin devam etmesi durumunda gerçekleşmesi mümkün ihtimalleri göstererek bir bilinç oluşturma, sosyal ve siyasi düzeni sistematik olarak değiştirme amacıyla distopik eserler

kaleme alınmaya başlamıştır. Dönemin siyasi, sosyal bilimsel gelişmeleri ütopyaların değişip dönüşerek distopyalar hâlini alması sonucunu doğurur.

Distopyanın insanlığı bekleyen karanlık olumsuz bir geleceği gündeme getirerek ileride olacaklara ilişkin insanlığa bir uyarı vermeyi hedeflemesi onun da ütopya gibi iyi gelecek arzusuyla kurgulandığını gösterir. Bir ütopya gerçekleştirme hedefiyle yola çıkılan eserin, bu amaç uğrunda girdiği savaşlar, yaptığı katliamlar ve uyguladığı baskılar sonucu distopyaya evrilmesi, distopya için “yanlış sonuçlanmış ütopyalar” (Toprak & Şar, 2019: 17) da denebileceğinin göstergesidir. Distopya toplumu da ütöpik olan kadar düzenli ve kendi içerisinde tutarlı bir sisteme dayalıdır. Ancak ütopya istenen, distopya ise istenmeyen toplum düzenini barındırır. Distöpik kurguda ütopyadaki gibi iyi toplum düzeni sunulmasa dahi, daima bu iyiliğin var olabileceğine dair umuda sahip olması bu iki kavram için birbirinin zıddı ibaresini kullanmanın doğru olmadığına göstergesidir. Çünkü ikisinin de temelinde yatan bugünün koşullarından duyulan korku ve endişedir.

“İdeoloji ve ütopya, bireylerin toplumsal kurulumdan doğrudan türeyen itici güçlerdir.” (Gordin, Tilley, & Prakash, 2017: 11). İdeoloji, ideal olana dayandığına ve ideal olan da herkes için mükemmel düzeyi işaret ettiğine göre bireysellik ortadan kalkacak demektir. Bundan hareketle ütopyayı mükemmel, kusursuz bir düzen olarak tanımlamaktan ziyade; ulaşılamayan, yalnızca hayal dünyasında olabilecek bir toplum düzeni olarak tanımlamak daha doğru olacaktır. Çünkü bireyselliğin ortadan kalktığı toplumlarda süre gelen monotonluk gelişimin önünü kesecektir. Bireyselliğin olmadığı, özgürlüğe karşı olan bir yönetim ise baskıcı ve totaliter yapılanmaları beraberinde getirecektir. Ütopya ile baskı, uzlaşamayan iki kavram olduğuna göre bu durum zamanla ütopya eleştirisi, anti-ütopya, karşı-ütopya gibi fikirleri gündeme getiren sebepler hâlini alır. Kusursuz toplum anlayışı ile temellenen ütopyacı düşüncenin toplumdan bağımsız bireyselliği yok sayması, distopyada olduğu gibi totaliter toplum düzeninde değersizleşen bireyselliğe ve bu da özgürlük karşıtı düşüncelere zemin hazırlar. “Distopya böylelikle toplumun cenneti olmayı hedefleyen ütopyanın bireyin cehennemine dönüşmesini konuşturır.” (Neydim & Polatel, 2020: 57). Distopyanın ilk örneklerinden olan Zamyatin’in “Biz” adlı eseri de Ben’in yerini Biz’e bırakmasıyla buna bir örnek teşkil eder (Ağkaya, 2016: 30). Toplumsal bir cennet arayışında olan ütöpik devlet yönetimi, zamanla bu denetimi sağlayamaz ve cennet hayali bir kaba dönüşerek distopya hâlini alır. “Cenneti tasarlamak değildir marifet, zor olan cehennemi öngörebilmektir. Ve asıl

iş, cehennemin katlarını, cezalarını ayrıntılandırarak, cehennemin içinden onu yazabilmektir.” (Ekiz, 2018: 17).

Ütopyalar, postmodern edebiyat anlayışının gelişmesi ile bu akım çerçevesindeki eserlere de konu olmuştur. Postmodernizmin olumsuz koşulların daha da kötüye gideceğine dair görüşleri ise distopya ile zamanla bağ kurmasına olanak sağlamıştır. Bu sebeple “Post-endüstriyel (Bell, 1999), post-kapitalist (Drucker, 1993), postmodern (Beck, 2011: 7), post-yapısal gibi... Bu tanımlama biçimlerinin hiçbiri karşıtlık içermez. Öteyi, sonrayı, dağılımı, yarım kalmışlığı anlatır.” (Hazır & Dereci, 2017: 108).

“Ütopyalar monist mutluluk hayalinden doğup, totaliter bir yapıya dönüşerek distopya halini alırlar.” (Hazır & Dereci, 2017: 96). Terör, doğal afetler, totaliter rejimler, teknolojik ilerlemeler gibi sebepler insanlığın varlığını tehdit ederek karanlık geleceğine zemin hazırlayan sebepler olarak distopik eserlerde karşımıza çıkar. Yani distopya belli bir düzene sahip olmayan işlenmemiş toplum değil, ütopyanın toplumsallaştırdığı düzenin temelinde yatan sorunların görünür kılındığı toplumdur.

Distopyanın temel zemini, ütopyanın topluma yönelttiği eleştirilere dayanır. Dolayısıyla ütopyayı hazırlayan nitelikler distopyanın da konusu hâlini alır. Distopik eserde ütöpik kurgunun distopyaya dönüşümünün gözler önüne serilmesi, ütopya ile distopya arasında gelişen metinlerarası ilişkiyi ortaya çıkaran temel izlektir. Buna örnek olarak kurguda bir distopya düzeninde yaşadığının farkında olan özne ile; devlet denetimi sayesinde ütöpik toplumsal bir düzene sahip olduğu fikrinde, bu düzen karşısında sorgulama yetisini kaybetmiş ve yaşanılanlara kayıtsız kalarak içinde bulunduğu toplum düzenini seven öznelerin varlığı gösterilebilir. Böylece metinlerarasılık ile ütopya karşıtı eleştirinin de yapıldığı görülür (Neydim & Polatel, 2020: 67).

20. yüzyılda birçok distopik yapıt üretilmiştir. Kendinden sonra yazılmış birçok distopik esere de yön vermiş, baskı altında yaşayan bir toplum kurgusu olan Yevgeni Zamyatin’in *Biz*’i (1920) buna bir örnek teşkil eder. Gelişen teknolojik imkânlardan faydalanarak bireylerin makineleştirilmesi kurgusuna dayanan Aldoux Huxley’in *Cesur Yeni Dünya*’sı (1932) ise onu takip eden bir diğer önemli distopik eserdir. George Orwell’in *1984* (1949) adlı yapıtı ise kamu güvenliği adı altında demokratik yönetim iddiasıyla totaliter bir rejim benimseyen ve bireylerin özgürlüğünü kısıtlayan yönetim sistemi kurgusuna dayalı bir diğer önemli distopik eserdir. Ray Bradbury’nin *Fahrenheit*

451 (1953) adlı romanı da itfaiyelerin artık yangınları söndürmek için değil kitapları yakmak için görevlendirildiği bir dönem kurgusu olarak bu türün başarılı örnekleri arasına girmiştir.

1.2.1. Türk Edebiyatında Distopya

Distopya, üretildiği toplumun bir eleştirisi niteliği taşımasından hareketle siyasi ve sosyal bir zemine dayanmaktadır. Aynı amaçla var olan ütopya yazını zamanla Türkiye'nin geçirdiği çeşitli siyasi ve sosyal değişimler sonucu yerini distopyalara bırakır.

Edebiyatımızda örneğine az rastlanan distopik özelliklerin, 1980 öncesi dönemde nadiren kendine yer bulduğu görülür. Ancak özellikle 1980 sonrası dönemde ivme kazandığı dikkat çeken bir unsurdur (Çakmak, 2016: 85). 1960 askerî müdahalesi ile 12 Eylül 1980 Askerî Darbesi'ni tetikleyen gerilimler ve sonrasında yaşanan ekonomik buhranlar, toplum ve aydınlar üzerindeki baskı bugüne kadar beslenen umutların yıkılmasına ve duyulan güvenin sarsılmasına yol açar. Ülkede yaşanan bu iki askerî müdahale sürecinde, Cumhuriyet ile birlikte gelen umut, inanç ve temenniler yerini tedirginlik ve endişeye bırakır. Sahip olunan düzenin her an yıkılabileceğine şahit olan dönemin aydınları, duydukları endişe ve kaygılar doğrultusunda olası ihtimalleri barındıran olumsuz gelecek kurgularını eserlerine yansıtır.

1980 öncesinde kaleme alınan Adam Şenel'in *Teleandregenos Ütopyasında Evlilik Hayatı* (1968) adlı yapıtı, hayatın her aşamasında biyolojik olarak temellendirilen kadın erkek eşitsizliğini distopik bir şekilde kurgulayarak, ataerkil Türk aile yapısında var olan bu düzene bir eleştiri sunması bakımından dikkat çeker (Yalçınkaya, 2004: 359). Cumhuriyetin ilanıyla birlikte Türk kadınının toplum içindeki konumunun değişmeye başlaması, eserlerde kadının aile yaşamı ve toplumdaki yerine dair eşitsizliklerin eleştirisine de zemin hazırlamıştır.

1965-1980 arası dönemde kuluçka evresinde olduğu görülen, 1980 askerî müdahalesi sonucu gelen totaliter rejimin toplumda oluşturduğu geleceğe yönelik karamsarlık ile kendine yer bulan distopya yazını zamanla asıl örneklerini vermeye başlar. Oğuz Atay'ın *Tutunamayanlar* (1972) romanında, “küçük burjuva dünyamız, değerleri, ülküleri, özlemleri, davranış ve düşünce tarzlarıyla zekice alaya alınmasıyla”

(Yalçinkaya, 2004: 252) mevcut düzenin bir eleştirisi barındırılır. Bu yönüyle eser ütopyik ve distopik kurguya ilham niteliği taşımaktadır.

Buket Uzuner'in *Balık İzlerinin Sesi* (1992), Sabri Gürses'in *Boşvermişler* (1996), Zühdü Bayar'ın *Sahte Uygarlık* (1999), Alev Alatl'ının *Kâbus* (1999) ve *Rüya* (2001), Müfit Ödeş'in *Son Tiryaki* (1996), Cem Akas'ın *Olgunluk Çağı Üçlemesi* (2001), Zülfü Livaneli'nin *Son Ada* (2009) ve Oya Baydar'ın *Çöplüğün Generali* (2009) adlı romanları son dönemin dikkat çeken distopik eserleri arasında kendini gösterir (Canbaz-Yumuşak, 2012). Bunların yanı sıra Tahsin Yücel'in *Golyan Devrimi* (2008), Volkan Yalçın'ın *Hissiz Kumpanya* (2019), Gaye Boralıoğlu'nun *Alâmetler Kitabı* (2021) ve Doğu Yücel'in *Güneş Hırsızları* (2022) gibi eserler de distopik kurguya yer veren yakın dönem hikâye kitapları olarak gösterilebilir.

1.2.2.Eko-distopya

Dil, kültürün oluşmasında bir etken olduğu gibi, aynı zamanda aktarıcısı ve de aynasıdır. Bu sebeple kitleleri yönlendirmede sözün etki gücü çok önemlidir (Nalcıoğlu, 2016: 704). Sosyolojik ve felsefi olayları konu edinen edebî kurguların sosyoloji ve felsefe kitaplarından daha büyük etkilere sahip olmasının sebebi de budur. Ekolojik yıkımların da ütopyanın bir ekolü olan eko-distopyalar ile edebî kurgularda kendine yer bulması bu sebeple dikkate değerdir.

“Edebi eserlerde, özellikle romanlarda yeniden doğuş arketipinin zengin bir tabiat unsuru çeşitliliğiyle işlenmesi” (Korucu, 2019: 712), ekolojik bir bilinç geliştirmenin yaşam tarzlarının çeşitliliğini kabullenmekle mümkün olduğunun göstergelerinden biridir. Eko-distopyalarda ekolojik tahribat bu çeşitliliğin reddi ile temellenmektedir. Biyoçeşitlilik ile yaşam tarzı arasındaki bütünlüğün sarsılmasıyla karşılık bulan ekolojik yıkımlara yer veren eko-distopyalar, insanoğlunun sahip olduğu hegemonyanın yol açtığı tekdüzeliğe dikkat çekmeyi hedeflemektedir. Olmak değil sahip olmak düşüncesiyle temellenen bu tekdüzelik yalnızca biyoçeşitliliği yok etmekle kalmayarak insani ilişkilerde de insana özgü samimi yönleri törpülemiş ve hiyerarşinin derinleşmesine yol açmıştır. Bu ise yalnızca insan üzerinde değil, doğa üzerinde de sömürücü hâkimiyeti güçlendirerek yıkımı hızlandırmıştır. Eko-distopyalar bu gibi izleklere dayalı kurgular doğrultusunda, insan ya da doğayla erdem ve ahlaktan yoksun ilişkiler kurmanın yaşamın

sürdürülebilirliği üzerindeki yıkıcı sonuçlarına yer vererek buna sebep olan eylemlerden kaçınmanın gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Ekolojik ütopyanın bol üretim ve tüketime olan muhalif tavrı, ekolojik distopyalarda kapitalizmin aşırı tüketim hazzının sonuçları şekliyle kendine yer bulur. Bolluk ölçüsüzlüğü doğurduğundan toplum refahı bolluk ile değil, maddi hazlara bilinçli limitler koyarak sağlanır (DeGeus, 2015'den aktaran: Temelli, 2019: 137). Bu sebeple bol üretim ve tüketim eko-distopyaların temelinde yatan sebep olarak karşımıza çıkar.

İnsanın doğa üzerinde egemenlik kurmasındaki etmenler göz önüne alındığında kapitalizm ile birlikte yaygınlaşan endüstriyel gelişmeler ve hızlı kentleşme önem arz eder (Arıkan, 2011: 46). İnsanın bu gibi gelişmeler neticesinde derinleşen egemenlik algısıyla doğayı sömürdüğü kurgulara yer veren eko-distopyalar da çevresel bir bakış açısıyla bugünün eleştirisi ve yarının öngörüsünü gözler önüne sermektedirler.

“Ekotopya’da ütöpik kurgunun dayanağı olan iki temel kavram bulunmaktadır: denge ve uyum... Ekotopyahıların denge ve uyuma dayalı yaşam düzeni bir isyanın sonucudur.” (İbişi-Temelli, 2019: 136). Ekolojik sistemin zaten içinde barındırdığı dengeyi bozan herhangi bir etken, eko-distopyanın konusu hâlini alabilmektedir.

İnsanoğlunun sahip olduğı düşünce ve eylemlerin sonuçlarının doğaya etkisi yönündeki bilgisizliği ve umursamazlığı, beraberinde doğaya karşı duyarsızlığı getirmiştir. Bu durumun kapitalist üretim süreciyle doğru orantıda artması ise sorumluluk bilincinin azalmasında kapitalizmin etkisini de gözler önüne sermektedir. Sürekli üretim beraberinde sürekli tüketimi getirecek ve zamanla toplumsal gereksinimlerin aşıldığı, tüketim hazzının ön plana çıktığı bir yapının varlığı kendini gösterecektir. Kapitalist sistemle varlık alanı bulan bireyci kentli insan ve sermaye sahibi burjuvazi, doğayı insanlığın dışında ve insanlık için kullanılması gereken bir hammadde kaynağı olarak görür ve sermaye birikimlerinin genişlemesi için doğayı dönüştürmeyi ve bu hammadde kaynağından en uygun biçimde faydalanmayı planlar (Altıok, 2014: 85).

Kapitalizmin varlığını sürdürebilmek için sürekli genişleme gerekliliğı, ekolojik kriz ve doğa tahribatına yol açan sebepler arasındadır. Ekosistemde gerçekleşen denge ve düzen bozukluğunun oluşmasında önemli katkısı olan kapitalist sistemin sunduğı stratejilerle yok oluşun önüne geçme politikaları, yalnızca kendini yaşatmak için topluma dayattığı bir yanıltmacadır. Bundan hareketle kapitalist sermayenin büyüyerek varlığını

sürdürmemesi durumunda ekonomik kriz, sürdürmesi durumunda ise ekolojik kriz kaçınılmazdır. Bu sebeple kapitalizm kendi içinde ekolojik krize bir çözüm yolu üretemez (Altıok, 2014: 90). Kapitalizmin tahribata çözüm üretememesinin yanı sıra onunla birlikte yaygınlaşan yozlaşma, eriştiği ve de erişeceği yıkıcı boyutlara dair algıları da körleştiren bir etkiye sahiptir.

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRK ROMANINDA EKO-DİSTOPYA

İnsanlık tarihi boyunca çeşitli doğal etkenlerle dengesi bozulan yeryüzü unsurlarının yanı sıra 18. yüzyılın ikinci yarısı itibariyle insan davranış ve tutumlarının da bu denge kaybında etkisi olduğu bir dönem söz konusudur. Kaybolan bu dengenin yeniden sağlanabilmesi için bilim insanları çeşitli araştırma ve çalışmalar yaparken bilinçlendirme ve farkındalık kazandırmada oldukça etkili olan edebiyat alanı da ekotopya ve eko-distopya ürünleri ile bu çalışmalara katkı sağlamayı hedefler. Çağdaş edebiyatta ekolojik ve distopik değerlerin karşılıklı ilişkilerinin yansımaları ise eko-distopya ile varlık alanı bulmuştur.

Helenistik çağdan itibaren sanatçı ve yazarlar kendi stillerinde meydana getirdikleri eserler aracılığıyla doğaya yakın olmak için çaba sarf etmişlerdir. Türk edebiyatında da doğa kavramının edebî eserlere yansımaları yazın dünyasının varlığından itibaren gözlemlenmektedir. Özellikle Türk halk şiirinde doğa-toplum bağının varlığı dikkat çekmektedir. Ancak bizzat doğa odağıyla kaleme alınan ve bu anlamda ideolojik bir anlam kazanan eserlerin varlığı daha çok derin ekoloji kavramının dikkatleri çektiği 1980 sonrası döneme dayanmaktadır (Ünser, 2022: 135).

Türk edebiyatında doğaya dair dikkatlerin distopik kurguya sirayeti yeni yeni karşılaşılan bir durumdur. Tahsin Yücel'in *Gökdelen*'ini (2006) ve Zülfü Livaneli'nin *Son Ada*'sını (2008) ekolojik izlekler barındıran distopyalar olarak tanımlamak mümkündür. Aynı zamanda Oya Baydar'ın *Köpekli Çocuklar Gecesi* (2019) romanı, antropojenik iklim değişikliğinin dünyanın sonunu getirme potansiyeli ile temellenmesi ve doğanın ideolojik anlam kazandığı bir kurguya dayanmasıyla önem arz etmektedir. Bunu takiben Selim Erdoğan'ın *Kurbağa Adası* (2019) ve Mehveş Evin'in *Dünyanın Dibi Oteli* (2022) adlı romanlarını örnek göstermek mümkündür. Çalışmanın bu bölümünde yazarların bu eserleri kaleme alma sebeplerinin ardından bahsi geçen eserlerde yer verilen insan ve doğa ilişkisinin distopik yansımalarına dair bir özete yer verilecektir.

2.1. Köpekli Çocuklar Gecesi

Oya Baydar'ın 2019 yılında kaleme aldığı *Köpekli Çocuklar Gecesi* (KÇG), ekodistopik roman kategorisinde değerlendirilen önemli eserler arasındadır. Eser yakın gelecekte meydana gelen ekolojik bir felaket odağında, insan ve onun çevresiyle olan ilişkisine dair bir öyküleme sunmaktadır. Yazar bu tarz bir eser kaleme alma fikrinin temelinde, sosyal medyada gördüğü sokak köpeğine sarılmış uyuyan mülteci bir çocuk olduğunu ifade etmiştir. Çevre ve ekolojik sorunların artık ürkütücü boyutlara geldiği bu dönemde yaşadığımız karamsar tablo sonucu edindiği çevre farkındalığı ile köpeğine sarılmış çocuk tablosunun bütünleştiğini ve böyle bir roman kaleme alma fikrinin doğduğunu dile getirmiştir (Baydar, 2019b).

Eko-distopik eserler, ekokurguda yer alan yer küreye dair felaket imgeleri ile distopik kurguda yer alan uyarı niteliğindeki felaket imgelerinin birleşimiyle meydana gelerek varlık alanı bulmuştur. KÇG'de felaket, iklim değişikliği sonucunda yaşanan yıkıcı ve yok edici tufan ile karşılık bulmuştur. Birbirini hazırlayan ve hızlandıran siyasi ve ekolojik çatışmalar ile kapitalist sistemle gelen hiyerarşik yapının mevcut felaketlere etkisi ve bunların sonuçlarından etkilenme düzeyine dair bir odakla kaleme alınan eser, temelde ekomarksist eleştirel bir yaklaşıma sahiptir. Eser, çevreyle ilişkisi temelinde insan merkezci bir bakış açısına sahip kapitalist sistem devleri ile insanın yeryüzündeki en değerli varlık olduğu iddiasını reddederek sürdürülebilir bir çevre anlayışıyla doğa merkezci bir bakış açısına sahip Köpekli Çocuklar arasındaki çatışmalara dayanmaktadır.

Eser, dünyayı kasıp kavuran on yıllık bir kuraklıktan sonra yaşanan tufan ve onunla birlikte ortaya çıkan salgının bahsi ile başlamış, geriye dönüşlerle birlikte geçmiş ve aktüel zaman arasında bir anlatım ortaya koymuştur. “Yarının Başlangıcı” başlığıyla bir kulübede birbirine sarılan bir kadın ve bir erkeğe ait cansız bedenlerin bulunmasıyla başlayan romanda, yaşananlara dair gizemin çözülmesi yeni nesil bir teknoloji ürünü olan IQ400X adındaki kayıt cihazı ile sağlanacaktır. “Tufandan sonra” başlığı ile birlikte kulübede cansız bedeni bulunanlardan biri olan Kadın'ın IQ400X cihazına kaydettikleri vasıtasıyla geçmişe dair hatırlamalara yer verilmiş, “Büyük kuraklıktan, yıkımdan, savaştan, tufandan önceydi. Bir başka dünyaydı.” (2019a: 14) ifadeleriyle ekolojik yıkımdan önceki dünyanın, iklim değişikliği ve yönetim sistemi gibi sebeplerle aktüel zamana kadar aldığı korkunç boyut gözler önüne serilmiştir.

Adam, kuraklık ve tufandan önceki son kırk-elli yılda yaşanan su baskınları, seller, kasırgalar, hortumlar, birden bastıran aşırı sıcaklar, mevsimlerin belirsizleşmesi, yaz ortasında kış, kış ortasında yaz, birbiri ardına gelen depremler, yüzyıllardır uyuyan yanardağların aktifleşmesi, yerel çaptaki doğal felaketler gibi sıra dışı doğa olaylarının giderek daha sıklaştığını ve bunları ekolojik felaketin öncülleri olarak görmeyip yalnızca doğanın uyarıları olduğunun düşünülmesi konusunda yanıldıklarını ifade etmiştir. Bahsi geçen belirtilerin günümüzde neredeyse hepsi ile karşılaşmamız, yazarın aslında okuyucuya Adam'ın yaşadığı yangıya bizlerin de düşmemesi gerektiği yönünde yaptığı bir uyarı ve farkındalık kazandırma çabasıdır. Bu ise eserin, insanın düşüncesiz eylemlerine dair bir farkındalık sunma gayesine sahip distopik kurgu kapsamına alınmasının sebeplerinden biridir.

2.2.Kurbağa Adası

Selim Erdoğan'ın 2019 yılında kaleme aldığı *Kurbağa Adası*, “Bir İstanbul Distopyası” alt başlığıyla okura sunulmuştur. KÇG'nin küresel ölçekte yansıttığı ekolojik yaklaşıma kıyasla *Kurbağa Adası*, İstanbul'u merkeze alan iklim değişikliği ve neticesinde meydana gelecek olan felaket odağında bir öykülemeyle eko-distopik dikkatler sunmaktadır. Yazar eseri, kaçış noktası olmayan bütüncül bir tehditle ve onun toplumsal ve psikolojik yansımaları ile ilgili bir kitap yazma istediği üzerine kurguladığından bahsetmektedir. Bunu ise geldiğini sürekli ilan eden bir küresel ısınma odağında kaleme almak istemiş, felaketlerin şiddetini yansıtabilmek için ise küreselden ziyade bölgesel bir dikkat sunmuştur. Kanal Projesi'nin hayata geçirilmesiyle İstanbul'un iki büyük su kütlesi arasında sıkışmış, iç basıncı artan fiziki bir adaya dönüşme tehlikesi ve bu durumun iklim krizinin şehir üzerindeki etkilerini artıracakı iddialarının varlığı; yazarın bu anlamda farkındalık oluşturma gayesiyle yer verdiği önemli bir dikkattir. Bölgesel anlamda Kanal ile desteklediği ancak küresel anlamda sıcaklık artışları, sel ve taşkınlar, otorite zayıflığının meydana getirdiği kontrolsüz özgürlük, ulusal ve uluslararası göç ve bunların ekolojik yapıya yansımalarına yer vererek *Kurbağa Adası*'nı “dar anlamda İstanbul, ama geniş anlamda Dünya” (Erdoğan, 2022) ifadeleri ile özetlemektedir.

Edebiyatta yazarın hayatı algılama ve bunu eserine yansıtma saiki, eko-distopyalarda mevcut çevresel sorunların ve buna dair toplumsal endişelerin kurguya

dâhliyle karşılık bulmaktadır. *Kurbağa Adası*'nın günümüz ekonomik, sosyal ve siyasi yapılar sonucunda meydana gelen mevcut ekolojik sorunlar ile temellenen kurgusu da eserin dayandığı gerçekçi ve uyarıcı yaklaşımın bir yansımasıdır. Eserde felaket; aşırı sıcaklıklarla birlikte gelen ölümler, yangınlar ve bunlardan kaçmaya çalışanların oluşturduğu izdiham ile karşılık bulmuştur. KÇG'deki siyasi otorite figürleri ve sıkı yönetim sistemlerinin aksine otorite yoksunluğu ve bundan kaynaklanan serbest piyasa çılgınlığının ekolojik, ekonomik ve demografik yapıya etkilerinin ele alındığı *Kurbağa Adası*, bir ailenin bu gibi etkenler karşısında yaşadığı olaylar çerçevesinde kurgulanmıştır.

Hava kirliliği ve kuraklığın tasviriyle başlayan olaylar; enerji mühendisi Ozan, eşi Sibel ve kızları Mina'nın yaşadıkları muhite dair izlenimlerin sunulmasıyla devam etmiştir. Eser boyunca iklim değişikliğinin bir yansıması olarak şiddetli rüzgârlardan, sel baskınlarından, depremden, aşırı sıcaklıklardan bahsedilmiş; nihayetinde İstanbul'un değişen fiziki ve demografik yapısına, aldığı göçlere ve bunların sosyal ve ailevi ilişkilere etkilerine değinilmiştir. Eserde, kaynayan kurbağa efsanesinde yavaş yavaş ısıtılan sudaki kurbağaların ölene kadar tehlikenin farkına varmamalarının karşılığı olarak ekolojik felaketin bir gün geleceğine ihtimal vermeyip belirtilere göz yuman kesimin varlığına yer verilmiştir. Bunun yanı sıra olası sonun bilincinde ancak bu sonu değiştirmenin hem zaman hem de güç olarak mümkün olmadığına farkında olan ve bu sebeple kendi yaşamlarını kurtarma odağında yaklaşım sergileyen kesimin varlığı da dikkat çekmektedir. En nihayetinde sıcaklıkların korkunç seviyelere çıkarak felaket düzeyinde sonuçlara yol açtığı olaylarda mevcut iki kesimin aldığı aksiyonlara dair bir sona yer verilmiştir.

2.3.Dünyanın Dibi Oteli

Dünyanın Dibi Oteli (DDO) Mehveş Evin'in podcast serisi olarak kurguladığı distopik bir öyküden yola çıkarak 2022'de kaleme aldığı eseridir. Eser iklim krizi ile birlikte dünyanın 2050 yılında ekolojik açıdan sahip olduğu tahribatın sosyal, ekonomik ve mimari yansımalarını, bu tahribatta insanoğlunun sahip olduğu pay ve bundan etkilenme düzeyini ve bunlar karşısında ekolojik bilince sahip olanlarla sistem arasında geçen mücadeleyi konu edinmektedir.

Asıl işi gazetecilik olan yazar, kitabı kaleme alma sebebinin gazetecilikte haber diliyle anlatamadığı derdini kurguyla anlatma gayesi olduğunu ifade etmiştir (Evin, 2022c). Yalnızca iklim endişesiyle varoluşsal sıkıntıları değil buna dair isyan duygusunu da yansıtmayı hedefleyen yazar; iklim, afet gibi konuları nasıl dinleyicinin daha çok ilgisini çekecek şekilde anlatabiliriz gayesiyle yola çıktığı podcast serisini aynı tema üzerinden romanlaştırma kararı almıştır (Evin, 2022b).

İnsan ve onun çevresi odağında sunulan edebî kurgulardan sonra insanın içinde bulunduğu fiziksel çevre ve tarih boyunca burada meydana gelen insan kaynaklı dönüşümlere odaklanan eko-distopik kurgular, bu dönüşümler doğrultusunda insanoğlunun değişen kaygılarıyla geliştirdiği bilinç ve aldığı aksiyonlara yer vermektedir. DDO'da kirlilik, fırtına, aşırı sıcaklık gibi sebeplerle yangınların, aşırı yağışların ve beklenmeyen don olaylarının yaşanması; ekosistemlerin çöküşü hızlandıkça afetlerin şiddetlenmesi değişen ekolojik döngünün yansımaları olarak sunulmuştur. Leyla ve Daro isimli doğa merkezci bakış açısına sahip gençlerin yaşamları çerçevesinde sunduğu çeşitli kaygılar, eserin eko-distopik yönünün bir yansımasıdır. Leyla, annesini iklim afetleri sonucu meydana gelen bir salgında kaybetmiştir. Yeşil anarşistlerden biri olan babası ise sahip olduğu eko-bilinçle toplum ve gezegen için çaba sarf etmiş ancak bu durum kapitalist yönetim sistemi tarafınca bir tehdit olarak algılanmıştır. Bu sebeple Leyla tutuklanma tehlikesi altında olan babası ile çok nadir görüşebilmiştir. Mardin Midyatlı ziraatçı bir genç olan Daro ise kendi memleketinde yaşanan derin iklim felaketleri sonucunda yerel bir göçmen hâlini almış, mevcut hükümetin iklim güvenliği başlığı altında yalnızca ayrıcalıklara fayda sağlamak odağında sunduğu projelerde çalıştırılmak üzere tutulduğu kamptan kaçmış, verdiği ekolojik mücadele yolculuğunda Leyla ile tanışarak birlikte mücadele vermeye başlamıştır.

Eser, insanları bilinçlendirip örgütleyerek düzeni değiştirme gayesi taşıyan Yeter hareketinin kurucularından biri olan Leyla'nın babası Kerim'in İstanbul'da yönettiği işgaldelen topluluğuna katılmak üzere yola çıkan Leyla ile Daro'nun başından geçenleri anlatmaktadır. Devamında ise hükümetin yolsuzlukları hakkında halkı bilinçlendirmek ve ekolojik iyileştirmeler yapılması adına hükümetin değiştirilmesini sağlamak adına işgaldelen topluluğunun gerçekleştirdiği eylemlere yer verilmiştir. Eko-bilinç geliştiren ve geliştirilmesi için de çaba sarf edenlerin yanı sıra bu çabaları varlığı için bir tehdit

olarak gören ve çeşitli yöntemlerle susturmaya ve yok etmeye çalışan kapitalist yönetim sisteminin varlığı eserin insan doğa çatışması temelinde sunduğu önemli bir dikkattir.

2.4.Son Ada

Son Ada, Zülfü Livaneli'nin 2008'de kaleme aldığı; sosyal ve politik etkenler odağında değişen ekolojik yapı sonucunda bir adanın ütöpik yaşamdan distopik olana geçiş sürecini tasvir ettiği eseridir. Eserde çeşitli insani eylemler sonucunda değişen ekolojik döngünün bir sonucu olarak zorlaşan yaşamsal faaliyetler ve en nihayetinde yok olan yerleşim yerine yer verilmiş, burası her ne kadar merkezden uzakta yer alan bir ada odağında sunulsa da dünyada hâkim olan genel durumların minyatür bir temsili olarak kurgulanmıştır. Zülfü Livaneli bu durumu "Türkiye ve dünya hakkında düşündüklerimi, ıssız bir adada yaşayan insanlar, martılar ve bir diktatör ekseninde yazıya dökmeyi yeğledim." (Livaneli, 2023: 179) şeklinde ifade etmiştir. İçinde bulunduğu durumu kanıksayan insanlara daha kolay bir anlatım sağlayabilmek adına izlediği bu yolda, post-truth kirliliğın hâkim olduğu günümüz dünyasında iktidar ve medyanın toplum üzerinde uyguladığı manipülatif yaklaşımın bir sonucu olarak eğriyi doğrudan ayırt etmenin güçleştiği yaşam biçimini ekolojik ve distopik bir dikkatle gözler önüne sermeyi amaçlamıştır.

Eserde yeryüzü cenneti tabiriyle tasvir edilen adanın sahip olduğu ütöpik güzellik, o güne dek iyi korunan bir sır olmasıyla ilişkilendirilmiştir. Giderek deliren dünyada son sığınak, son insani köşe olması sebebiyle anlatıcı tarafından *Son Ada* olarak isimlendirilen bu ada; zengin bir iş adamının satın alarak tanıdıklarına arazi parası istemeden yaşam imkânı sunduğu ve nüfus kırk haneye ulaşınca doğal güzelliğinin bozulmasının önüne geçmek adına adaya gelişleri durdurduğu ütöpik bir güzelliğe sahip olan doğa harikasıdır. İhtilal konseyi tarafından görevine son verilen eski Başkan'ın adaya yerleşmesine dek adanın esas sahibi olan martıların ürkütölmeyen ve doğasına el uzatılmayan, ekolojik bir bilinçle eşit ve özgür şartlarda yaşayan bir toplumun varlığı dikkat çekmektedir. Ancak eski Başkan; sahip olduğu güç ve hâkimiyet dürtöleri, kapitalist kâr ve çıkar yaklaşımları doğrultusunda mevcut durumu düzen ve medeniyet yoksunluğu olarak ilişkilendirmiş ve demokratik kararlar alınacağı yanılsamasıyla bir kurul oluşturmuştur. Kapitalist bir yönetim sistemi benimseyerek; elde edilecek zenginliğe dair sunduğu teşvik unsurları ve kararlarının kabul edilmemesi hâlinde adanın

ellerinden alınmasını sağlayacak bilgiler bulundurduğuna dair sunduğu tehdit unsurlarıyla ada halkının kurul kararlarında kullandıkları oy özgürlüklerini manipüle etmiştir. Bu manipülatif yaklaşımlarla hayata geçirdiği her girişim adım adım ekolojik döngünün zedelenmesine sebep olmuş; bu döngüyü doğal hâline geri çevirmek adına attığı bilinçsiz ve yanlış adımlar ise daha büyük bir felaket olarak adanın yanması, doğasının ve yaşam alanlarının yok olmasına sebep olmuştur. Tüm bu süreçte manipülatif eylemlerden etkilenecek düzeyde zayıf bilinçli bireylere karşılık; adanın ve canlıların doğal döngüsünü korumak için mücadele eden eko-bilinçli bireyler sunulmuş ve iki grup arasında geçen çeşitli çatışmalara yer verilmiştir. Yaşanan zorluklara rağmen eser; doğanın kendisini yenileyerek adanın kurtarıldığı, diktatoryal yönetimin ise kaybettiği umut dolu bir sona sahiptir.

2.5.Gökdelen

Tahsin Yücel'in 2006 yılında kaleme aldığı *Gökdelen*, 2073 yılı Türkiye'sine dair çeşitli yönetim, yargı, mimari ve ekolojik dikkatler çerçevesinde distopik izlekler barındıran bir eserdir. İstanbul merkezinde bir odağa sahip olan eserde yüksek gökdelenlerin yanı sıra ulaşımın mekiklerle yapıldığı bir şehir tasvirine yer verilmiştir. Neredeyse her şeyin özelleştirildiği o günlerde yargının da özelleştirilmesinin gerekliliğine dair bir fikrin ortaya atılmasıyla gelişen olaylar ve bu durumdan çıkar güdenler ile mağdur olanların yaşadığı çatışmalar sunulmuştur. Mağdur olanlar arasına, değişen mimari dikkatler dolayısıyla tahribe uğrayan ekolojik yapıyı da dâhil etmek mümkündür.

Eser gençliğinde Marksçı bir devrimci olması ile bilinen Can Tezcan adındaki başarılı bir avukatın, yargı sisteminin adaletsiz bir şekilde kullanmasına dair duyduğu sitemkârlık sonucunda özelleştirilmesi fikrini ortaya sunduğu bir kurguya dayanmaktadır. Ona göre yargının özelleştirilmesiyle halk; başbakanların ve tüm adamlarının ülke yönetiminde gereksiz ve işlevsiz olduğunun farkındalığına erişerek kapitalizme bir son verecek ve emeğin egemenliğini kuracaktır. Ancak bu durumun kapitalizmi güçlendireceğine dair uyarılara itimat etmeyerek sonuçlarını kapsamlı düşünmeden giriştiği bu olayda yanılan taraf olmuş, kapitalist sistemin ekmeğine yağ süren bir nesne hâline gelmiştir. Bu durum ise o güne dek özel ve özgür girişimlerle şehrin ekolojik yapısına verilen zararları belki biraz olsun yavaşlatan kanunların, özelleştirilen yargı ile

kolaylıkla kişisel çıkarlar doğrultusunda çiğnenmesi ve böylece ekolojik tahribatın derinleşmesine olanak sağlayan sonuçlara yol açmıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ESERLERDE EKO-DİSTOPİK İZLEKLER

Ekoloji ve distopya ilişkisi; insan ile doğanın sahip olduğu yıkıcı birlikteliğin ekolojik, ekonomik ve sosyal yansımaları ile çağdaş romanlarda karşılık bulmuştur. Çalışmanın bu bölümünde Türk edebiyatında eko-distopik izlekler barındıran Oya Baydar'ın *Köpekli Çocuklar Gecesi*, Selim Erdoğan'ın *Kurbağa Adası*, Mehveş Evin'in *Dünyanın Dibi Oteli*, Zülfü Livaneli'nin *Son Ada* ve Tahsin Yücel'in *Gökdelen* adlı romanlarında insan ve doğa ilişkisinin ekolojik, ekonomik ve sosyal yansımaları; çeşitli alıntı ve kayda değer diyaloglarla desteklenerek örneklendirilecektir.

3.1. İklim Değişikliği

Eko-distopyaların insan ve doğa arasındaki uyum ve denge bağının kopması sonucu meydana gelen ekolojik tahribatlara yer verme gayesi, eserlerde iklim değişikliği ve çeşitli yansımaları şeklinde karşılık bulmuştur. Eko-distopik eserler; bugünün gündeminde de büyük oranda karşılık bulan iklim değişikliğini, herhangi bir önlem alınmadığı müddetçe gelecekte erişebileceği boyutların tasviri ile sunarak bu anlamda bir farkındalık kazandırmayı hedeflemişlerdir. Çalışmanın bu bölümünde eko-distopik eserlerde iklim değişikliği ile birlikte gelişen ekolojik olaylar ve bu olayların sosyal ve bireysel yaşam üzerinde meydana getirdiği sonuçlar odağında bir incelemeye yer verilecektir.

İklim değişikliğiyle birlikte görülen kuraklık ve sel felaketleri, hava şartlarında meydana gelen kirlilik ve şiddetli rüzgâr gibi değişimler ve bu gibi sebeplerden dolayı devamlılığı tehlikeye giren ve hatta yok olan türler; eserlerde sıklıkla karşımıza çıkan eko-distopik izleklerdir. Eko-distopik dikkate dayalı bir kurguya sahip olan *Köpekli Çocuklar Gecesi*, *Kurbağa Adası* ve *Dünyanın Dibi Oteli*'nde daha sık karşılaştığımız bu gibi izleklere, distopik bir kurguya dayalı olup çeşitli ekolojik dikkatleri de içinde barındıran *Son Ada* ve *Gökdelen* romanlarında daha az rastlanmaktadır.

3.1.1.Kuraklık

Köpekli Çocuklar Gecesi'nde ekolojik tahribata dair ilk farkındalık “Tufandan, büyük kuraklıktan, savaştan önceydi: yaşarken değeri bilinmeyen o eski günler...” (2019a: 25) ifadesiyle 26 yıl önce, içlerinde Kadın'ın da bulunduğu beş kişilik bir ekibin özel bir safran türünü ve endemik bitki envanterini araştırmak için geldikleri bölgede gürül gürül akan derenin kuruduğunun görülmesiyle başlar. Eriyen buzullar sebebiyle yüz yıla kalmadan deniz seviyelerinin yükselerek dev dalgaların tsunami etkisi yaratması beklenirken sular çekilmiş, kış ortasında bahar yaşanmaya başlanmış, mevsimler kaymıştır. Bazen ise sıcaklıklar 15-20 derece düşmüş, ceviz büyüklüğünde dolu yağmış, o zamana kadar kar görmemiş bölgelerde çocuklar sevinç çılgınlıkları atmıştır.

Eserde çevre tahribatının çeşitli belirtilerinin ardından ekolojik ve sosyolojik açıdan derin kayıplara sebep olan ilk çevre felaketi kuraklık olmuştur. Tufandan, büyük kuraklıktan ve savaştan önceki dönemlerde sıcaklıkların sürekli artması, okyanusların ısınmasının uyarı seviyesini aşması, kutuplardaki donmuş toprakların beklenenden 70 yıl daha erken erimeye başladığının açıklanması, Dünya su kaynaklarının yarı yarıya azalması gibi belirtilere rağmen en az elli veya yüz yıl sonrası için beklenen kuraklık erken gelmiş ve dünya çapında kuraklık alarmı verilmiştir. Bölgesel değil küresel olarak yaşanan bu kuraklık sürecinde; çok sıcak bölgelerde halk sokağa çıkılmaması için uyarılmış, efsanevi nehirler kurumuş, Afrika'da, Uzak Asya'da, altyapıları zayıf yoksul ülkelerde önce hayvanlar sonra da insanlar açlıktan, susuzluktan ölmeye başlamış, binlercesi bu sefaletten kaçmak için yollara düşmüş ancak bu yollar onlara ölüm yolu olmuştur. Bunun yanı sıra su kıtlığı sebebiyle içme suyu karneye bağlanmış, suyun kullanımı kişi başına günde on litreyle sınırlandırılmış, pis sular tuvalette kullanılmaya başlanmış, seyrek yıkanmaya ve eller su yerine mikrop öldürücü sıvılarla temizlenmeye alışılmıştır. Bahçe ve çiçek sulamak unutulmuş mutluluklarken sistemi yönetenlerin kuraklık ve kısıtlamalar karşısındaki umursamazlıkları ve yaşam stillerinde hiçbir değişikliğe gitmemeleri yazar tarafından “Başkanlık Sarayı'nın, iktidar mensuplarının, yöneticilerin, zenginlerin villalarının yemyeşil bahçeleri, fiskiyeli havuzları kuraklığı yalanlarcasına göze batıyordu. Bir süre sonra, çevrelerindeki duvarlar sıradan bir faninin dışarıdan göremeyeceği kadar yükseltildi. Böylece sorun çözülmüş oldu.” (2019a: 137) ifadeleriyle okura sunulmuştur. Yazara ait bu eleştiri, kapitalist yapıyla birlikte ortaya

çıkan sınıfsal ilişkilere dair ekomarksist düşüncenin bir yansıması olarak karşılık bulmuştur.

Kuraklık, buzulların erimesi ve bunlarla ilişkili olarak meydana gelen mevsim kaymaları, yiyecek ve su kıtlığı gibi sonuçlar doğurmuş; bu ise doğanın tüketildiğinin ve tükendiğinin bir göstergesi olmuştur. KÇG’de kuraklıkla birlikte doğanın tükendiğine dair en çarpıcı belirtilerden biri, ekinler kuruyup tarlalar sulanamaz oldukça gıda kıtlığının baş göstermesi olmuştur. Bu süreçte tarım üretimi gibi sanayi üretimi de inişe geçmiş, kimi sektörler bütünüyle durmuştur. Kuraklık adım adım çevre felaketine dönüşürken yalnızca savaş sanayisi gerilemek ve durmak yerine cirosunu ve kârını inanılmaz oranda yükseltmeyi sürdürmüştür. Ülkeler arası su ve ticaret savaşları başlamış, bölgesel savaşlar zamanla yerini siber savaşlara ve bölgesel konvansiyonel savaşlara bırakmış, rejim baskıları iyiden iyiye artmış ve açılan her yeni cepheyle ekolojik tahribat biraz daha derinleşmiştir.

Kurbağa Adası’nda iklim değişikliğine dair dikkat çeken önemli olaylardan ilki yoğun sıcaklıklarla birlikte gelen kuraklık olmuştur. Ancak her ne kadar İstanbul’un gözde semtlerinden birinde otursalar da Ozan’ın ailesiyle birlikte yaşadığı sitenin havuzu dahi iki yıldır doldurulamamıştır. Aynı zamanda Büyük Çekmece Gölü için “Gölmüş buralar eskiden.” (2019: 164) ifadeleri ile kuraklığın boyutuna dikkat çekilmiş, yağmurlar gölü doldursa dahi yüksek sıcaklıklar sebebiyle suyun buharlaştığı gibi ifadelere de yer verilmiştir.

Eserde, bilim çevrelerince mevcut küresel ısınmaya ve kuraklığa dair çeşitli görüşlerin varlığı söz konusudur. Cambridge’de yayımlanan bir rapora göre Güneş, bilim insanları arasında uzun zaman önce üzerinde anlaşmaya varılan yaşam döngüsünden sapmıştır. Isı artışının önlenememesinin sebebinin Güneş’in bizzat kendisi olduğu çıkarımının yapıldığı bu rapor, olası küresel felaketin bir habercisi olarak farkındalık sunmayı amaçlamaktadır. Bu gibi görüşlerin yanı sıra ana akım bilim çevrelerine göre dünya, küresel ısınma sürecinde üç aşamadan geçecektir. Buna göre ilk aşama kötüye gidişin hızının azalması, ikinci aşama durağanlık yaşanması, üçüncü aşama ise iklim dengelerinin insan etkisinden olabildiğince arındırılması şeklinde olacaktır. Ancak eserde dünyanın içinde bulunduğu ikinci aşamanın bitmesi için öngörülen süre üzerinden yirmi yıl geçmesi bu tahminlerde bir aksamanın varlığının göstergesi olmuştur.

Eserde sıcaklıkların alacağı boyuta dair önemli tahminlere de yer verildiği görülmektedir. Ozan'ın kardeşi Nevit'in iki yıl içinde bazı kentlerde yaz aylarında kırk beş, belki daha yüksek derecelerin görülmesinin beklendiğine, bunun ise İstanbul'u süper sıcaklık adası denen kentler arasına katacağına dair sözlerine yer verilmiştir. Buna göre süper sıcaklık adalarının sayısı arttıkça Asya'dan Ortadoğu'dan ve Afrika'dan göç akınlarının yaşanacağına, akıncıların İstanbul'u kuzeye çıkmak için bir çekirge sürüsü gibi geçiş rotası olarak kullanacağına ve bu geçiş esnasında açlık ve ölüm korkularıyla hırsızlık ve cinayete varacak derece kargaşa durumlarının yaşanacağına dair uyarılarda bulunmuştur.

Kurbağa Adası'nda felaket, Nevit'in tahminlerinden çok da farklı olmayan bir şekilde karşılık bulmuştur. Yüksek sıcaklıklar sebebiyle yapılan uyarılara rağmen gündüz vakti güneşe maruz kalanların bayılması, atmosferik filtrelerin yasaklanmasında otürü insanların serinlemek için yer altı garaj ve otoparklara akın etmesi ve şehrin silüetine bakıldığında çeşitli yerlerden yangın dumanlarının yükseldiğinin görülmesiyle başlayan olaylar; şehirden kaçmak isteyenlerin oluşturduğu bir izdiham hâline dönüşmüştür. Nevit'in Ozan'a söylediği “Şehirden çıkmanız gerek. İstanbul bir sıcaklık adasına dönüşüyor. Kahire, Mexico City falan. En kötüsü İstanbul.” (2019: 262) sözleri meydana gelen felaketin boyutunu özetler niteliktedir.

Eserde felaketin küreselliğine dair “Dhaka'dan, Paris'ten, Kahire'den, İstanbul'dan geçen haber ve görüntüler iç karartıcıydı. Dhaka sokakları cesetlerle dolmuştu. Kahire de farklı değildi... Yavaş gelişen büyük, çok büyük bir felaket yaşıyorlardı.” (2019: 268) ifadelerine yer verilmiştir. Ancak eserin küresel boyuttan ziyade İstanbul odağında bir kurguya yer vermesinin temelleri arasında Kanal İstanbul Projesi'ne dair bir eleştirinin sunulduğu dikkat çekmektedir. Eser günümüzde henüz proje aşamasında olan Kanal İstanbul'un inşa edildiği dönemin bir kurgusunu sunmaktadır. Bazıları bu inşanın İstanbul'daki iklim değişikliğini hızlandıracağı bilinciyle İstanbul'u terk ederken Ozan hiçbir yere gitmemiştir. Ancak daha sonra bu durumdan pişmanlık duymuş ve “Anakaraya üç beş köprü ve tünelle bağlı, kendi ürettiği bu sıcaklıkta pişen bu otuz milyonluk adadan neden zamanında kaçmamışlardı?” (2019: 273) şeklinde kendine sitem etmiştir. Ozan'ın bu isyanı Kanal İstanbul ile oluşan adadaki kurbağalardan olduğunun geç kalınmış bilincine vardığı anlardan biridir. Kanal İstanbul ile birlikte eserde mevcut sıcaklık için sunulan insan kaynaklı etkenlerden bir diğeri ise yoğun klima kullanımınıdır.

Buna göre kapalı yerlerin soğutulması sonucu dışarıya verilen ısı miktarı havada ölçülebilir bir sıcaklık artışına sebep olmuştur.

Dünyanın Dibi Otel'nde ekolojik tahribata dair sunulan önemli dikkatlerden biri hava sıcaklıklarındaki üst düzey artışlar olmuştur. Bu artışların sosyal yaşam üzerinde bıraktığı derin etkiler ise çeşitli şekillerde ifade edilmiştir. Bunlardan ilki musluktan 7/24 suyun aktığı o günleri geride bırakacak düzeyde bir kuraklığa sebep olan ve Akdeniz Bölgesi'nde 45, Ege'de 42, Güneydoğu'da ise 47 dereceye ulaşan sıcaklıklardır. Bu durum neticesinde yönetim tarafından zaman zaman sokağa çıkma yasakları getirilmiştir. Bir diğeri ise Akdeniz'in ısınması nedeniyle denizanası kolonilerinin ve zehirli türlerin istilasının çeşitli sağlık sorunlarına yol açacak düzeye eriştiği noktada denize girmenin dahi yasaklandığının belirtilmesidir. Aynı zamanda denizlerde yüzey sıcaklığının artması ve atmosferde yükselen karbondioksit gazı etkisinin deniz suyunun asitleşmesine sebep olması, okyanus ve denizlerde plankton miktarının azalmasına yol açmıştır. Karadakiler için hayati olan deniz yaşamının can çekişmesi ile sonuçlanan bu durum insanların beslenme alışkanlıklarında farklılıklara gitmesine sebep olmuştur. Artan yüksek sıcaklıklarının beslenme alışkanlıklarına bir diğer etkisi ise gıda ve su kıtlığına yol açan kuraklıkların sosyal yaşamda derin izler bırakacak çeşitli insani krizleri meydana getirmesi olmuştur. Akdeniz'in kavrulmasıyla kimi yerlerde mayısta başlayan yangınların söndürülemeyerek ekime kadar uzadığının ifade edilmesi de sıcaklıkların yeryüzüne yansıyan en önemli etkilerinden birinin yangınlar olduğunun göstergesidir.

Yüksek sıcaklıkların insan sağlığı üzerindeki derin etkisi de eserde dikkat çekilen bir diğer önemli noktadır. Aktüel zamanın 2050 olarak belirtildiği eserde, küresel ısınmanın ilk ve en şiddetli yansıması 2029'da Malezya'nın başkenti Kuala Lumpur'u vuran ve eşi benzeri görülmemiş bir sıcak hava dalgası olmuştur. Bu felaket sonucunda suyun tükendiğinden, ulaşımın dahi sağlanamadığından ve 50 binden fazla insanın birkaç gün içinde öldüğünden bahsedilmiştir. Malezya ile sınırlı kalmayan sıcaklık dalgaları zamanla Batı ve Orta Afrika, Hindistan, İspanya, Kaliforniya, Yunanistan ve Türkiye'ye de yayılmaya başlamıştır. Yüksek sıcaklıkların küresel yansımalarının yanı sıra Türkiye odağında sunulan ve büyük çapta üzücü sonuçlara yol açan 2032 yılında Diyarbakır'da meydana gelen ilk büyük sıcaklık afeti, Zika virüsü salgınının başlamasına sebep olmuştur. Aynı zamanda Grönland ve Antartika'da buzulların kütleler hâlinde erimesiyle deniz seviyelerinin yükseldiği; Kuzey Kanada, Alaska, İzlanda, Güney Amerika'nın

kıyılarında kimi bilim adamlarına göre geri dönülmez noktaya erişen çözümlerin olduğu ve Himalayalar ile Alpler'in zirvelerinin eridiği de ifade edilmiştir. Yüzyıllar önce kutuplarda donan toprağın sıcaklıklarla birlikte çözülmesinin yeni virüslerin ortaya çıkmasına sebep olduğundan, bunun sonucunda ortaya çıkan hastalıkların ise göçler sonucunda küresel çapta yaygınlaştığından bahsedilmiştir.

3.1.2.Sel

Köpekli Çocuklar Gecesi'nde felaket imgesi tufan miti ile karşılık bulmuştur. On yıl süren kuraklıktan sonra Kadın'ın yüzüne ilk yağmur damlasının düştüğü ândan bahsedilmektedir. Zaman zaman denenmesine rağmen her defasında başarısız olunan yapay yağmur değil gerçek yağmur yağdığının idrakine dahi zor varılmış, daha sonra ise mutluluktan bir bayram atmosferi oluşmuştur. Ancak başlarda yağmurun usul usul yağdığı günleri; zamanla hızlanarak toprağın çamurlaştığı, güneşin yüzünü göstermediği, havanın git gide karardığı ve hava tahminlerinin geçersiz olduğu günler izlemiştir. Yağmur, bereket getirmekten ziyade hayatı büsbütün zorlaştırmış, nem oranları yüzde yüzün üzerine çıkmış, elektrikler sürekli kesilerek doğalgaz ve yakıt bulunamamıştır.

Uzun süreli aşırı yağmurlarla başlayan tufan, doğudan batıya, güneyden kuzeye hız ve şiddetle yayılmış; kutup buzlarının erimesi, tsunamilerin en umulmadık kara parçalarını vurma ve okyanusların karaların binlerce mil içerisine girmesiyle devam etmiştir. Ova ve vadilerdeki yerleşmelerin, köyler ve şehirlerin sulara gömüldüğü; ülkenin batısındaki her yerin sular altında olduğu; barajların çöküp nehirlerin taşıdığı; çağlayanlar gibi akan sel sularının insanları, hayvanları, binaları sürükleyip götürdüğü bu tufanda yalnızca çok yüksek yerler ile şehirlerdeki gökdelenlerin ve plazaların üst katları sular üzerinde kalmıştır. Bilimsel öngörülere göre bu çapta bir tufanın daha önce yaşanmadığı belirtilmiştir.

Kurbağa Adası'nda yoğun yağmurlar ve seller, iklim değişikliği noktasında bahsedilen önemli olaylar arasında yer almaktadır. Buna göre yoğun yağmurlarla yer altı sularının neden olduğu erozyonlar sonucu oluşan bir çöküntü Dikilitaş faciası olarak tarihe geçmiş, çukura gömülen yaklaşık otuz binada dört bin kişi yaşamını yitirmiştir. Aynı zamanda yağmurlar sonucu meydana gelen sel baskınları sebebiyle sokak ve caddeler yarım metrelik ızgaralarla yükseltilmiş ve ızgara altında kalan bölgelere iskân

yasağı getirilmiştir. Bunun yanı sıra mevcut yağışlar sebebiyle birçok binada çökme tehlikesinin varlığı da söz konusudur.

Eserde Kanal'ın taşmasına neden olan yoğun yağışların İstanbul'un Beylikdüzü, Arnavutköy gibi kilit bölgelerinde sel ve çöküntüler oluşturduğu, bu durumun ise gündelik yaşamın aksamaması gibi sonuçları yanı sıra can güvenliği için büyük risklere de sebebiyet verdiğinden bahsedilmiştir. Yazarın Kanal İstanbul'un bölgesel ısınmaya dair etkileri doğrultusunda hem kuraklık hem de sel ve su taşkınlarına odaklanması, ekodistopik kurgunun sahip olduğu ekolojik bilinç oluşturma gayesinin önemli bir yansımasıdır.

Dünyanın Dibi Otel'inde iklim değişikliğiyle birlikte meydana gelen yağış ve sellere dair dikkatlere yer verilmektedir. Yer yer asit yağmurları görülürken bazen aşırı yağışlar hayatı felç etmiş; köy, kasaba ve hatta şehirler sel ve heyelanlarla yıkılmıştır. Güney kesimlerde yüksek sıcaklıklarla birlikte yangınların etkili olduğu günlerde; kuzey kesimlerde şiddetli yağışlar sebebiyle sel ve heyelan riski taşıyan bölgelerdeki yurttaşların tahliye edildiği haberleri verilmiştir. 2029'da Bangladeş'teki büyük sel felaketinin ardından sivrisineklerin taşıdığı, insandan insana bulaşabilen Zika virüsünün çok daha dirençli ve öldürücü formunun ortaya çıkması ise yağışların sosyal yaşam üzerindeki kötü etkisinin yanı sıra insan sağlığı üzerinde de derin bir etkiye sahip olduğunun göstergesi olmuştur.

3.1.3.Hava Şartları

Kurbağa Adası'nda iklim değişikliği ile gözlenen ve gündelik yaşam konforunu en çok etkileyen değişimlerden biri mevcut hava kirliliğidir. Maske kullanımının yaygın olduğu bu kirlilik düzeyinde sağlık bültenleri tarafından havadaki parçacık yoğunluğunun astım ya da akciğer rahatsızlıklarına sebep olacağına ve hatta kanser yapabileceğine dair haberlere yer verilmektedir. Astıma bağlı ölüm vakalarındaki artış ile beraber özel havalandırma sistemleri içeren alanlar olarak tasarlanan Temiz Oda'ların kullanımı da yaygınlık kazanmıştır. Tren gibi kamusal alanlarda kullanılan filtrelelere rağmen maske kullanılmaması hâlinde solunum yollarının tıklandığından bahsedilmiştir. Şiddetli rüzgârlar ve kum fırtınalarıyla birlikte hava kirliliği düzeyinde meydana gelen artış ise binalarda hava temizleyici filtrelerin kullanımı ile açılmaz cam tasarımlarının

yaygınlaşmasına sebep olmuştur. Ancak her ne kadar belediye tarafından bu torbaların toplanması için özel bir atık merkezi geliştirilmiş olsa da kısa bir süre sonra belediye bunları toplamayı bırakmış, çalışmayan geri dönüştürme merkezlerinde toplanan filtrelerin barındırdığı tozlar rüzgârlarla tekrar atmosfere karışmıştır. Bu noktada yönetim sisteminin ekolojik tahribatla baş etme yönündeki yetersizliği de dikkat çekilen önemli bir noktadır.

Yüksek nemli ve tozlu atmosfer koşullarından korunmak için izolatörle ve ses yalıtım sistemleriyle kaplanan binaların dış yüzeylerine zamanla kum tanelerinin yapışması damarlı görüntüler meydana getirmiştir. Ekolojik olayların şehrin silüetine etkilerinden bir diğeri olan yüksek rüzgârlara dirençli mimarilerin yaygınlığı, beton zeminden çimen gibi fışkırmış binalar şeklinde tasvir edilmiştir. Şiddetli rüzgârlar sebebiyle birinci şerefelerinden itibaren minareleri kesilen camiler ise zemine çivilenen kazıklar şeklinde tasvir edilerek tahribatın boyutu yansıtılmak istenmiştir. Bunun yanı sıra sert atmosfer koşulları, uçakları ancak atmosfer dışından kıtalar arası ulaşım aracı olarak kullanılır hâle getirmiş; hava araçlarının yatay değil dikey kalkış modellerinin tasarımı geliştirilmiş; deniz taşımacılığında kapalı ya da yarı kapalı gemiler daha çok tercih edilir olmuştur.

“Rüzgâr sesinin olmadığı bir yer hayal etmeye çalıştı. Kelebeklerin, çiçeklerin üzerinde rahatça uçtuğu çayırları, denizin gergin bir çarşaf gibi görüldüğü sahilleri, küçük bir teknenin ilerlerken büyüyen bir V harfi çizdiği durgun suları eski filmlerde görmüştü. Bu sahneler ona gerçeküstü gelirdi. Şimdilerde göllerde bile azgın dalgalar olabiliyordu. Okyanuslarda üstü açık gemilerle deniz taşımacılığının yapılabildiği günler tarihte kalmıştı.” (2019: 69-70).

Sibel’in sarf ettiği bu ifadeler hava şartlarının esere yansıyan distopik boyutunu özetler niteliktedir. Yazar, günümüzde varlığına özel bir anlam veya değer dahi atfedilmeyen çoğu olgunun gelecekte tükenen ve hayal etmesi dahi zorlu olaylara dönüştüğü distopik bir senaryoyu gözler önüne sermektedir.

*Dünyanın Dibi Otel*i’nde iklim değişikliği ile beraber hava şartlarında meydana gelen değişikliklerin gündelik yaşamı zorlaştıracak seviyelere ulaştığına dair verilen dikkatler, eserin eko-distopik yönünü yansıtan izlekler arasında yer almaktadır. 2035 yılında İstanbul’da hava kirliliği sebebiyle sıkıyönetim ilan edildiği, zaman zaman göz gözü görmeyecek düzeye erişerek alarm verildiği ifade edilmiştir. Bu durum karşısında

yalnızca maske değil aynı zamanda gözlerin yanmasını engellemek için yüzme gözlüğü kullanımının yaygınlık kazandığı da ifade edilmiştir. Yönetimin hava kirliliğine karşı aldığı tek önlem ise yılın belli zamanlarında maske ve koruyucu tulum zorunluluğu getirmesi olmuştur. Ancak bu önlemlere rağmen sıcak hava dalgalarının havadaki partikül kirliliğini tetiklemesinin bir sonucu olarak artan kronik hastalıklar ve alerjiler sebebiyle yaşanan erken ölümler, dikkatlerin bu konuya yoğunlaşmasına yol açmıştır.

Eserde hava kirliliğinin sebepleri arasında iklim koşulları dışında sunulan bir diğer dikkat asbest ve siyanür kullanımındaki yaygınlıktır. Aynı zamanda Çanakkale’de maden aramaları yüzünden oluşan hava kirliliği ve nükleer atık sızıntılarının insan sağlığı üzerinde zehirlenme ve ölüm gibi etkileri de dikkat çekilen önemli bir noktadır. Bu durumda kapitalist sistemin ekolojik tahribatta hava kirliliği yönünden de etkili olduğu ifade edilmiştir.

3.1.4.Soyu Tükenen Canlılar

Köpekli Çocuklar Gecesi’nde ekolojik felaketin insana verdiği zararın yanı sıra diğer canlılar ve yerleşim düzeni üzerindeki yıkıcı etkileri de vurgulanan önemli bir noktadır. Buna göre, kuraklığın yanı sıra kasırgalar, tayfunlar ve hortumlar ev ve köyleri yerle bir ederek koskoca yerleşim yerlerini haritadan silmiş; uçaklar düşmüş, sürekli tren kazaları olmuş, depremler ardı ardına gelmiştir. Ancak küresel felaketler ve kuraklık yalnızca insanları etkilememiş; Avusturalya’da sıcaklık ve susuzluk yüzünden kangurular keselerindeki yavrularını atmış, kıtaya özgü hayvanların yarısı yok olmuş, kutup bölgelerinde imparator penguenler akıl almaz bir özenle korudukları yumurtalarını kırarak üremeyi durdurmuşken birçok deniz canlısı bilinmeyen nedenlerle karaya vurmaya başlamıştır. Son yirmi yılda 60 bin tür yok olmuş, arı popülasyonundaki azalma doğayı tehdit eder hâle gelmiş, besi hayvanları susuzluktan, yemsizlikten ölürken yaban hayvanları telef olmuştur. Bu konuya dair çeşitli uzmanlar tarafından alınan önlem ise ileride normale geçilebilirse diye ağır risk altındaki türlerin mümkün olduğunca korunmaya alınması olmuştur.

Kurbağa Adası’nda esere yansıyan eko-distopik izleklerden bir diğeri soyu tükenen hayvanlardır. Mevcut ekolojik tahribatın bir sonucu olarak ekolojik döngüde meydana gelen değişim, dünya üzerinde bitki ve hayvan çeşitliliğinin hızla azalmasına yol açmıştır.

Bir zamanlar fazlaca yaygın olan kedi, karga, kırlangıç, martı da dâhil çeşitli kuş türlerinin yanı sıra inek, keçi gibi organik süt veren hayvanlar dahi nesli tükenme noktasına gelmiş; sayısız bitki çeşidi yok olmaya yüz tutmuştur. Bu durum ise sentetik süt ve et gibi üretimlerin yaygınlık kazanması gibi tüketim endüstrisinde büyük değişimlerin meydana gelmesine sebebiyet vermiştir. Bu durum nesli tükenmekte olan canlıların sergilenerek kazanç sağlandığı bir sisteme dönüştürülerek yalnızca tüketim endüstrisinin değil serbest piyasa ekonomisinin de faydalandığı bir hâl almıştır. Ancak sergilenen hayvan ve bitkilerin kazanç kaynağı olarak korunması adına çeşitli ilaç ve kimyasallara maruz bırakılması, yalnızca bu canlıların hayatlarını değil onları ziyaret edenlerin sağlıklarını da tehlikeye atmıştır.

Dünyanın Dibi Oteli'nde küresel iklim değişikliğiyle birlikte soyu tükenen canlılara dair sunulan tek dikkat, deniz canlılarının yaşamının tehlike altında olmasıdır. Buna göre denizlerdeki yüzey sıcaklığının artması, atmosferde yükselen karbondioksit gazının etkisiyle deniz suyunun asitleşmesine katkıda bulunmuştur. Bu durum ise okyanus ve denizlerdeki canlıların besin kaynağı olan plankton miktarının azalmasına ve türlerinin tehlikeye girmesine sebep olmuştur. Buna ek olarak yerel balıkların çoğunun çoktan tükenme noktasına geldiği ve bu sebeple beş yıllık av yasağı getirildiği de ifade edilen bir diğer dikkattir.

Son Ada'da ekolojik tahribatla soyu tükenen canlılardan ziyade kapitalist hırslar doğrultusunda adanın esas sahipleri olarak nitelendirilen martıların soyunun tükenmesi için girişilen çabalara yer ver verilmiştir. Bu girişimler sonucunda martı nüfusu büyük oranda azalsa da ekolojik bilince sahip bireylerin bu katliamı yavaşlatmak adına martı yumurtalarını koruma çabaları olumlu sonuçlanarak martı soyu devam etmiştir.

Gökdelen, sarsılan ekolojik denge ve bazen de yönetimin kasti girişimleri sonucunda soyu tükenen çeşitli canlı türlerine dair dikkatlere yer vermektedir. Bu bağlamda, yer düzeyinde artan pislik, mikrop ve virüs gibi sebeplerle nice kuşların, böceklerin, bitkilerin ve kelebeklerin soyunun hızla tükendiğinden bahsedilmiş; atların ve eşeklerin kökünün neredeyse tümünden kurduğu ifade edilmiştir. Ekolojik dengenin önemli dayanakları olan ot, ağaç, börtü, böcek, ayı, kurt, tilki gibi türlerin tükenme yolunda olması ekolojik döngüde bozulmalara sebep olmuş, bu ise en nihayetinde sosyal yaşamda değişikliklerin meydana gelmesine yol açmıştır. Bunlara ek olarak eserde

kedilerin kökünün kurutulduğuna dair verilen dikkat ile hayvanların soyunun tükenmesinin yalnızca ekolojik tahribatın meydana getirdiği doğal bir sonuç olmadığı, soyu tükenmesi istenen hayvanlara karşı kasti girişimlerde bulunulduğu da dikkat çekmektedir.

3.2. Eko-distopya Çerçevesinde Eko-marksizmin Yansımaları

Yönetim biçimleri ekolojik tahribatı meydana getiren etkenler arasında karşımıza çıkan temel izleklerden biridir. Kapitalist yönetim biçimi ise küresel iklim değişikliğinin oluşmasında belirleyici sebep olarak gösterilmektedir. Kapitalizmin sınırsız tüketim algısı ile varlık alanını genişletme çabası, yalnızca insan emeğinden değil doğadan da faydalanma güdüsünü meydana getirmiştir. Yönetim biçimlerinde ekonomik sistem olarak kapitalizmin benimsenmesi sahip olduğu bu güdü doğrultusunda sömürü alanını genişletmesinde kolaylık sağlamıştır.

Kapitalizm geliştirdiği sistem doğrultusunda insan emeğini metalaştırarak sömürmekle kalmamış, sürekli genişlemeden varlığını koruyamadığı üretim ve tüketim sürecinde sınırsız bir ham madde kaynağı olarak gördüğü doğanın sömürsünü de sistemine dâhil etmiştir. Bu süreçte kapitalizm, doğayı yalnızca sömürmekle kalmayıp aynı zamanda maliyetsiz bir atık alanı olarak görmüştür. Bundan hareketle, tüketim sisteminin hammadde kaynağı, enerji üretimi ve atık gibi çeşitli gereklilik ve sonuçları, en çok doğayı etkileyerek tahribatına sebep olmuştur. Ancak doğa sömürsü ve tahribatının kapitalizmin temsilcilerinden ziyade atıkların bırakıldığı üçüncü dünya ülkelerini daha çok etkilediği bir dünya düzeninin varlığı söz konusudur. Bu düzen dâhilinde sınıfsal farklılıkların derinleşmesi ise kaçınılmaz olmuştur.

Toplumsal yapıda meydana gelen hiyerarşik düzen sebebiyle iklim değişikliğinin sonuçlarından etkilenme düzeyinin üst ve alt sınıflarda gösterdiği değişiklikler eserlerde dikkat çekilen önemli bir noktadır. Ancak ekolojik tahribatla ortaya çıkan felaketlerde yok olma tehlikesine en çok sahip olan kesimin eserlerde daha çok iklim mülteciliği ile karşılık bulduğu görülmektedir. Bundan hareketle toplum içinde meydana gelen hiyerarşik yapılanmanın yanı sıra ülke içi veya ülkeler arası mülteciliğin de yine kapitalist sistemin meydana getirdiği sınıfsal farklılıkların bir yansıması olduğu ve ekolojik

tahribatın yansımalarından etkilenme düzeyinde sınıfsal farklılıkların belirleyici olduğu dikkat çekmektedir.

Eserlerde sınıfsal farklılıklar ve ekolojik tahribatın mevcudiyetine rağmen toplumsal bir bilinç eksikliğinin varlığı dikkat çekmektedir. Bu noktada tüketim toplumuna dair güzellmeler yapmak ve kapitalizmin yaşamı kolaylaştıran hızına dair bir algı oluşturmakta medyanın etkisi oldukça büyüktür. Ekolojik tahribatlar karşısındaki suskunluğunun yanı sıra kapitalizmin faydacılığına dair yanıltıcı haberler ile toplum algılarını değiştiren medya, kapitalist sistemin varlığını korumak adını başvurduğu dayanaklardan yalnızca biridir.

Küreselleşen kapitalist düzenle birlikte küresel ısınma düzeyindeki artış, yönetim biçimlerinde benimsenen kapitalist ekonomik sistemin kâr güdüsü ile uyguladığı stratejik yaklaşımların ekolojik yapıda meydana getirdiği tahribat, kapitalist sistemin varlığının devamlılığı adına tehdit olarak gördüğü her yapı ve topluluğa uyguladığı soyut ve somut şiddet incelediğimiz eserlerde sıklıkla rastlanan eko-distopik izlekler olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunun yanı sıra kapitalist sistemin varlığını sürdürebilmek adına başvurduğu dayanaklarından biri olarak post-truth kavramı odağında başvurduğu basının yanıltıcı kuvveti, eserlerde sıklıkla rastlanan bir diğer eko-distopik izlektir. “Tüm bunların ışığında kapitalizmin ‘doğa’ dediğimiz şeyi genişleyen bir ölçekte ‘kullandığını’, ona ‘dayandığını’ ve onu sıklıkla ‘yok ettiğini’ savunmak kusursuz bir şekilde makul görünebilir, ancak onu *ürettiğini* savunmak değil.” (Castree, 2023).

3.2.1.Yönetim Biçimi

Köpekli Çocuklar Gecesi’nde devam eden savaşın varlığı ve onun ekolojik yapıya ağır etkileri söz konusudur. Teröristler barınmasın diye devlet ağaçlıkları yakmış, bloklar arası siber savaş ile nüfuz bölgesi savaşları sonucu yaşanan sınır ötesi çatışmalar yalnızca doğayı tahrip etmekle sınırlı kalmamış, aynı zamanda sistemi güçlendiren bu çarkın dönmesi için bu tahribata göz yumulmasına da izin vermiştir. Oya Baydar bu durumu “...savaş çarkına taş koymanın, çevrenin tahribatına karşı çıkmanın, gerçekleri yaymanın sistemi sarsacağıının farkındaydılar.” (2019a: 45) sözleriyle ifade etmiştir. Aynı zamanda eserde geçen “Tufanın onlarca yıldır uyarılan, beklenen, korkulan çevre felaketi mi yoksa bir süredir siber savaşı sürdüren süper güçlerin ekolojik silah denemelerinde yaşanan bir

tersliğin, bir teknik arızanın sonucu mu olduğu bilinmiyordu.” (2019a: 18) ifadeleri ile birbirini hazırlayan ekolojik felaket ile siyasi felaketin eş zamanlı ilerlemesinin mevcut yıkımın boyutunu artırdığına ve iki felaketin kaynağının da temelde kapitalist yönetim sistemi olduğuna dikkat çekilmiştir.

Çevresel dikkatlerin arttığı zamanlardan itibaren doğada gözlemlenen doğal değişimlerin yanı sıra ziraat ve sanayi süreçlerinin bu değişimi hızlandırarak hasarı kalıcı hâle getiren önemli bir etken olduğu bilinmektedir. Dünya çapında meydana gelen uluslararası güç mücadelesi endüstri, ekonomi ve teknoloji alanlarında çeşitli savaflara yol açmış; bu savaflar ise doğaya ve ekosisteme ciddi zararlar vererek tahribatına ve manipülasyonuna sebep olmuştur. Bu süreçlere ek olarak çevresel yıkım karşısında kapitalist yönetim sisteminin tahakküm yoluyla sesleri susturma ve insan zihinlerini körleştirme çabaları da mevcut zararı derinleştirmektedir. Diktatör sözcüğünü dahi yasaklayan diktatörlüklerin kurulduğu, ötekiler olarak görülen kesimlere karşı duyulan nefretin çatışmalara dönüştüğü KÇG’de de buna dair izler görmek mümkündür.

Çevre yıkımını göz ardı eden ve birçok canlının yaşam döngüsünü tahrip eden petrol savaşlarının, bu yaşam döngüsünü sona erdirecek güce sahip kuraklığa ve insanlığın beklenen sonuna hizmet eden etkenlerden biri olduğu birçok kez dile getirilmiştir. Ancak bu farkındalığa rağmen savaşların yönetici güçler tarafından sürdürülmesi, kapitalist yönetimlerin kâr gütmeye hırslarının getirdiği umursamazlığın ve duyarsızlığın bir sonucudur. Buna karşılık olarak eserde yaşananların beklenen çevre felaketi mi yoksa ekolojik silah denemelerinin bir sonucu mu olduğunu sorgulanmaktadır. Aynı zamanda Kadın’ın kötüler olarak nitelendirdiği rejim ve kapitalizm devleri hakkında Adam’a sorduğu “Tufanı onlar mı yarattı?” sorusuna karşılık Adam, “Payları var tabii. En azından körüklediler, yakınlaştırdılar, önüne geçemediler, uyarmaya, engellemeye çalışanları susturdular, yok ettiler.” (2019a: 238) cevabını vermiştir.

Kuraklık ve savaş seferberliği yüzünden normal hayat neredeyse durmuş; susuzluk, gıda kıtlığı, enerji maddeleri yokluğu yanında, tıbbi malzeme, ilaç, sağlık hizmetleri de ulaşılmaz hâle gelmiştir. Ancak çevrecilik sisteme yönelik en büyük tehdit kabul edildiği; barış demenin suç, savaş demenin erdem olduğu; çevre için mücadele etmenin suç, çevreyi kirletmenin ise vatanseverlik sayıldığı bu süreçte felaketin faturası çevrecilere, iklimcilere, barışçılara, sistem karşıtlarına çıkarılmıştır. İletişim devrimi bir çağda

yaşanmasına rağmen otoriter rejimlerin, diktatörlüklerin sürdüğü ülkelerde internet bütünüyle denetim altına alınmış, medyanın tümü merkezî denetim dairesine bağlanmıştır. Bu ise eserin distopya olarak değerlendirilmesinin gerekçelerinden bir diğeridir.

Doğanın sömürüsü ardında yatan açgözlülüğün yol açtığı ekosistem tahribatı ve kapitalizm devleri arasındaki güç savaşları; kuraklık, kıtlık, salgın hastalıklar ve en nihayetinde durdurulamayan yağmurlarla sınırlı kalmamış, gezegen üzerine yaşanılması güç ve hatta neredeyse imkânsız olacak şekilde karşılık vermiştir. Yağmurlar kesilmeden devam ettikçe özellikle ulaşım ve sağlık alanları olmak üzere kamu hizmetlerinde aksamalara sebep olmuş, bu sebeple ülke çapında olağanüstü hâl ilan edilmiş ve rejimin baskıları da sertleşmiştir. Başlarda öteden beri sel felaketine uğrayan bölgeler dışında yağmurun yıkıcı etkisi olmasının beklenmediğine dair açıklamalar yapan rejim; sonraları kuraklık gibi bu felaketin de geçeceğine, her şeyin kontrol altında olduğuna, aksini iddia edenlerin panik yaratarak kamu düzenini bozmaya çalışan hainler ve ajanlar olduğuna ve iddialara kapılmayarak o kişileri merkeze ihbar etmek gerektiğine dair açıklamalar yapmıştır.

“Marx'a göre dini inançlar, insanlar tarafından toplumsal hayattaki ekonomik dengesizliklere ve sömürüye odaklanılmasını engellemektedir.” (Şalak, 2015: 95). Buna göre dinî inançlar; bu dünyada karşılaşılan her zorluğun bir imtihan olduğu, ceza ve mükâfatların öbür dünyada verilerek kurtuluşa erileceği algısını oluşturarak mevcut problemleri kader anlayışına bağlamaktadır. Bu ise problemlerle baş etme veya bu problemlerde etkili veya sorumlu olanlar karşısında ses çıkarma girişimlerinin önüne geçecektir. KÇG’de Kadın’ın gittiği adada sohbet ettiği kaptanın söylediği “İnsanlar azdı, ne ahlak ne vicdan ne inanç kaldı. Allah bizleri belalarla sınıyor. Ama Mevlam affedicidir, inançlı, iyi kullarının sonsuza kadar darda kalmalarına izin vermez.” (2019a: 223) şeklindeki ifadeler bu durumu kanıtlar niteliktedir.

Yazar eserde kapitalist sistem ile yalnızca doğayı değil aynı ölçüde insanlığı da yok ederken zamanla kendini yenileyen doğa ve doğa bilincini sürdürmeye gönüllü Köpekli Çocuklar ile geleceğe dair potansiyel yaşamı ve umudu yok etmemiştir. Baydar, “...ekolojik felaket gelip de süper güçler çökünce... Çevre felaketi siyasi felaketi yenmiş görünüyor.” (2019a: 43) ifadeleriyle gün sonunda kaybedenin kapitalist yönetim

olduğunu belirtmiştir. Bir tepki edebiyatı olan eko-distopyada güç dengelerinin nasıl değişebildiği, KÇG ile çevresel bir felaket ve bunun bir sonucu olarak toplulukların yok olmasına karşılık doğanın kendisini yenileyebilmesi ve işin sonunda insanın kendi eylemlerinin tek zararlısı çıkması şeklinde okuyucuya sunulmuştur.

Kendi çıkarları için doğaya zarar verip bütünlüğünü bozacak çeşitli endüstriyel hırslara sahip olan ve insan merkezci bir bakış açısıyla gelişimine engel olduğunu düşündüğü her yapıyı sömürme hakkını kendinde gören insan, doğa merkezci bakış açısı ile zıtlık ilişkisine sahiptir. Bu ilişki doğadan kopuşa ve ona yabancılaşmaya, en nihayetinde ise tahribatına giden bir yoldur. Ancak insan merkezci bakış açısına kapitalist yönetimin yıkıcı etkileri eklendiğinde doğayla birlikte insanoğlunun da sonu kaçınılmaz olur. Ancak insanın aksine doğa, zamanla kendini yenileyerek yeniden bir varlık alanı oluşturabilmektedir. Kapitalist sistemde benden sonrası tufan düşüncesi ile temellenen bu hırs ve çıkarıcılık ise yine sistemin git gide körleştirdiği erdem ve ahlakın yoksunluğunun bir sonucudur.

Kurbağa Adası'nda hâkim yönetim gücüne dair bir dikkat sunulmadığı, aksine otoriter bir yönetim eksikliğinden kaynaklanan denetimsizlikle derinleşen ekolojik sorunlara değinildiği dikkat çekmektedir. Eserde iklim değişikliğinin boyutunun arttığı ve kapitalist sistemin bu durum karşısında sorunlara çözüm getirme veya en azından etkilerini azaltma vaadiyle envaiçeşit teknolojiyi pazarladığı bir çağ söz konusudur. Ancak teknolojinin bu üretim düzeyi zamanla birey ve toplumlarda ihtiyaç algısını yıkmış ve yalnızca toplumsal yapıda değil ekolojik yapıda da meydana gelen tahribatı derinleştirmiştir. Eserde ileri teknolojinin kaynakların tükenmesine yol açan sebeplerden biri olması karşısında verilebilecek en açık örnekler, hava araçları ve egzosfer uçuşları gibi teknolojilerin dünyaya kirlilik açısından sebep olduğu geri dönüşlerdir. Bunun yanı sıra Kanal ile birlikte şehrin küresel iklim değişikliğinden etkilenme düzeyindeki artış da bu anlamda değinilen önemli bir dikkattir. Her ne kadar kimi teknolojiler mevcut sorunların etkisini azaltmakta fayda sağlasa da bazı ürünlerin yönetim tarafından denetlenmemesi kötü sonuçlar doğmasına yol açan bir duyarsızlığın göstergesi olmaktadır.

Eserdeki otorite yoksunluğunun ve denetimsizliğin ortaya çıkardığı önemli sorunlardan bir diğeri ise sahanın üstünlük savaşındaki yapılara kalarak onlara denetimsiz

özgürlük sağlamasıdır. Bunun en belirgin yansıması ise din adı altında sömürülerine alan bulan cemaat yapılarıdır. Bu durumun *Kurbağa Adası*'ndaki yansıması İbrahim Hoca liderliğinde yönetilen Arayış Vakfı'dır. Ekolojik tahribatla birlikte şehrin değişen ekonomik ve demografik yapısının bir sonucu olarak birçok semtte güvenlik problemlerinin yaşandığı bu dönemde Arayış Vakfı'nın üyelerine çok uygun fiyata güvenli bir sitede sunduğu yaşam fırsatı, çaresiz olanların aklını çelmekte oldukça etkili olmaktadır. Ozan'ın eşi Sibel'in de bunlardan biri olduğu, kızı ve kendi için duyduğu endişenin yaşadıkları saldırı ile son raddeye eriştiği noktada cemaate ait Duhan sitesine taşındığı, ancak başlarda sunulan özen ve ihtimamın zamanla yerini tahakküm ve hatta henüz şahit olmadığı ancak varlığını hissettiği cinsel istismara bıraktığı ifade edilmiştir. Cemaatin sahip olduğu "Site dışı bizim için zehirdir." (2019: 217) zihniyeti zamanla Sibel'in siteden çıkmasını engellemenin yanı sıra kendisi ve kızının Ozan'la görüşmesini dahi engellemeye varan bir tahakküme erişmiş, ancak sıcaklıkların ekolojik felaket boyutuna eriştiği izdiham gününde Ozan'ın onları cemaat evinden kaçırmaları ile sona ermiştir.

"Marx'a göre kapitalistler, toplumsal eşitsizlikleri ve kendi güçlerini perdelemek için dinsel bir ideoloji üreterek bu eşitsizliklerin bu dünyada bir *imtihan* unsuru olduğunu aşarlar." (Şalak, 2015: 99). *Kurbağa Adası*'nda ise Arayış Vakfı hakkında sunulan "Kıyamet gününün yakın olduğunu, bütün işaretlerinin görüldüğünü, büyük kurtarıcının eteğinde toplanmak gerektiğini anlatır dururdu. Elbette büyük kurtarıcı kendisiydi." (2019: 69) ifadeleri ile ekolojik tahribatın toplumda oluşturduğu maddi ve manevi güçsüzlüğü kendi lehine kullanan cemaatin hakimiyet ve istismar çemberini güçlendirme çabasına yer verilmiştir. Cemaat toplantılarında konuşulan konuların genellikle; yaşanmaz hâle gelen yeryüzünde cemaatin insanlara nasıl bir koza olduğu, cemaat olmasaydı çocukların yaşamak zorunda kalacakları bin bir tekinsizlikle dolu dünya ve çevre sorunlarının dinle ilişkisi gibi şeyler olması da Arayış Vakfı'nın dini kendi çıkarları doğrultusunda bir pazarlık ve manipülasyon aracı olarak kullandığının bir diğer göstergesidir. Bu ise kapitalizm ile gelen toplumsal eşitsizlikler sebebiyle ekolojik tahribattan daha çok etkilenen kesimin bir dala tutunma gayesiyle yine kapitalist sisteme sığınması ve bu çıkarıcı sistemin mağdurlarından birine dönüşmesinin bir yansımasıdır. Ekolojik felaketlerin sebeplerinden biriyken çözümü olma iddialarının altını dolduramayan kapitalist yapılar ise durdukları aşamada yok olmaları riskini göze

alamayarak en nihayetinde kendi sonlarını getirecek olan düzeni beslemeye devam etmektedirler.

Dünyanın Dibi Oteli'nde kapitalist sistem devlerinin ekolojik tahribatın artan boyutlarından kaçarken dahi bu tahribatın sebebi olan zihniyetlerini peşlerinde götürdükleri görülmektedir. Kendi sonlarını getirecek olmasına rağmen bu zihniyeti yaşatabilmenin ancak onun devamlılığı ile mümkün olduğunun farkında olan bu yapı, dünyayı aldığı kadar un bakış açısına benzer şekilde aldığı kadar sömürmeyi kendine hak görmüştür. Kapitalist sistem ekolojik tahribatın boyutunu artırmış, ekolojik tahribatın boyutu arttıkça kapitalist sistem sürekliliğini sağlayabilmek adına sürdürülebilir politika kandırmacısıyla doğayı daha çok sömürmüştür. Birbirinin etkisini derinleştiren bu iki durum kısır bir döngü hâlini almış ve en nihayetinde sonlarını getirecek boyutlara erişmiştir. Eserde baskıcı rejim ile susturulan kesim karşısında yolsuzluk ve hak ihlalleri ile güçlenen kapitalist yapının varlığı ise aşağıda belirtilen şu ifadeler ile karşılık bulmuştur:

“Zenginler kendilerini kurtarmak için yaşadıkları kabuklarını büyüttüler, benzinli yerine elektrikli veya hidrojenle çalışan araç aldılar... Baksana ada ülkeleri birer birer sulara gömüldü. On beş yirmi yıl sonra 60 dereceye varan sıcaklıklar yaşanabilir... Bu gidişle en ayrıcalıkları bile afetlerden kaçamayacak. Yeşil ekonomi diye yeni ihalelere girip servetlerini katladılar! Unutma ki onlar bile her şeyden muaf değil. Temiz suları, havaları, yiyecekleri şimdilik var. Yeni bir felakette hepsinin ellerinden gidebileceğini artık biliyorlar...” (2022a: 50-51).

Eserde Covid19 pandemisinden sonra daha sağlıklı, sakin ve doğal ortamlarda yaşamak için Ege ve Akdeniz kıyılarına yerleşenlerin geldikleri yerleri otel, restoran, kafe, site gibi yapılarla doldurup, araba trafiğini de artırarak aslında kaçtıkları şeye dönüştürmelerinden bahsedilmiş ve kapital sistemin genişleme politikasının bir yansıması olarak ekolojik tahribattaki etkisine değinilmiştir. Aynı zamanda Midilli Adası'nın kurumuş, parçalanmış ve yanmış ağaçlarından ve boş kalan sayısız inşaat ve otellerinden bahsedilmiştir. Bundan hareketle kapitalist sistemin doyumsuzluğu hakkında “Sahilleri betonla doldurdular, dağları maden çıkarmak uğruna oydular, sulara baraj çekip kuruttular. Ormanları kesip biçmeye doyamadılar...” (2022a: 28) yorumu yapılarak az ömrü olan işlere müthiş kaynaklar harcadığı ve ekonomik krizin derinleştirildiği ifade edilmiştir.

Kapitalist sistemin ekolojik tahribattaki etkisinin küresel yapıdaki yansımalarının yanı sıra insan sağlığı üzerindeki etkisi; benzin, gaz, kömür, nükleer üreticileri ve lobilerinin yıllarca kolay para uğruna yarattıkları kirlilik, tahribat ve buna bağlı can kayıpları ile ifade edilmiştir. Eserde genç neslin kendinden önceki nesil için yaptığı ”Bütün bu yaşadıklarımızın sorumlusu biraz da onların yarattığı dünya.” (2022a: 50) eleştirisi de mevcut distopik ögeler odağında insanlığın tahribata olan etkisine dair okuyucuya kazandırılmak istenen bilincin karşılığı olmuştur.

Kapitalist sistem, iklim değişikliğine karşı önlem almak noktasında sahip olduğu duyarsızlık ile aynı oranda kendi varlığının devamlılığına dair bir tedirginliğe sahiptir. Ancak varlığını sürdürebilme gayesi zamanla yeni yaşam alanları oluşturabilme hırsına evrilerek ekolojik tahribatı hızlandırabilecek yeni yatırımlar yapmasının yolunu açmıştır. Eserde kapitalist sistemin kendi varlığını garanti altına alma gayesinin yansımaları; iklim senaryolarını ciddiye alan Silikon Vadisi şirketlerinin yeni enerji kaynaklarına hammadde çıkarmak üzere Ay’ı ve Mars’ı parsellemesi, en zenginlerin alternatif koloniler kurarak buralara yerleşmesi, lüks yerleşim yerlerinin aşırı hava olaylarına dayanıklı gök kubbeler ile korunması ve bunlara ek olarak yönetim sisteminin özel alana izinsiz girenleri vurma hakkının geçerliliğine olanak şeklinde karşılık bulmuştur.

Kapitalist sistem varlığını garanti altına almasının yanı sıra krizi fırsata çevirerek bundan da bir kazanç elde etme güdüsüne sahiptir. Eserde ekolojik tahribatın sonucu olarak bir kısmı su altında kalan New York-Manhattan adasının turistler için gondolla gezilen bir turizm faaliyetine dönüştürüldüğü ancak felaketin globalliği sebebiyle beklenen verimin alınmadığından bahsedilmiştir. Buna ek olarak iklim afetleriyle dengesi altüst olan serbest piyasanın bir sonucu olarak trilyonlarca zarar eden gelişmiş ülkelerin karbon nötr politikaları hızlandırma çabalarından bahsedilerek tüm çabalarına rağmen kendi sonunun önüne geçemeyen kapitalist yapının çaresizliği de ifade edilmiştir.

Eserde küresel çaptaki kapitalist sistem yansımalarının yanı sıra Türkiye odağında da çeşitli ifadeler yer verilmiştir. Buna göre ekonomik buhranın derinleşmesiyle tarımda dışa bağımlı hâle gelen, turizm gelirlerini kaybeden Türkiye’de iklim afetine dayanıklı diye Doğu, Güneydoğu ve İç Anadolu’daki araziler dönemin yönetim güçleri tarafından yabancılara pazarlanmıştır. Aynı zamanda üçüncü köprü ve dev havaalanı için belirtilen “Burunlarının dibindeki felaketi görememişler.” (2022a: 70) ifadesi ise kapitalist

yapılaşmanın para kazanma hırsının ekolojik yapı üzerindeki yıkıcı etkisine dair sunulan eleştiri niteliği taşımaktadır.

İstanbul depremiyle birlikte işlerin rayından çıkması sonucu darbe ile yönetime gelen Merkez Sistem; iklim afetleri sebebiyle doğan güvenlik açıklarıyla mücadele önceliğine sahip olduğu, karbon nötr ve yeşil ekonomiye geçiş politikalarını benimseyeceği iddialarında bulunmuştur. Ancak zamanla bu amaçtan saparak iklime uygun tarım uygulamaları yapılacağı ilan edilen arazileri özel şahıslara aktardığı, el koydukları yerlerde özel çiftlikler kurduğu ve bu yolsuzluklar karşısında geçmiş örneklerinden bile daha otoriter, daha yolsuz ve acımasız bir güce dönüştüğüne dair ifadeler yer verilmiştir. Kendilerinden önceki yönetimin iklim koşulları üzerindeki olumsuz etkisine itiraz ederek yönetimi ele almalarına rağmen zamanla daha baskıcı bir rejime dönüşen Merkez Sistem, sahip olduğu eko-bilinç doğrultusunda mevcut haksızlık ve yolsuzluklara bir zamanlar kendilerinin de yaptığı gibi itiraz eden kalabalıklara helikopterlerle ateş açmıştır. Bununla yetinmeyerek, otoriteleri karşısında tehdit olarak gördükleri toplulukların bulundukları gökdelenleri savaş uçakları ile bombalamış, üç gün üç gece süren isyan ve çatışmalar sonucunda ise sorumluluğu yolsuz kişi ve şirketler üzerine atıp seçimlerin tekrarlanacağını ilan ederek masum rolü oynamışlardır.

Baskıcı bir rejim olarak tanımlanan Merkez Sistem'in bu süreçte aldığı aksiyon ve önlemlere eserde sıklıkla yer verilmektedir. Şehirden köye yapılan yoğun göçler Merkez Sistem'in göç izni kanunu getirmesi ile sonuçlanmıştır. Buna göre göç etmek isteyenler hastalık taşımadığına ve aşıllı olduğuna dair belgeye sahip olmalıdır. Ancak şehirlilerin istilasıyla dengesi bozulan köy sakinleri coğrafyanın hızlı ve amansız dönüşümünden, su kıtlığından yenigelenleri sorumlu tutmuş, yönetim ise yoğun yerel ve sınır dışı göçleri önlemek amacıyla 2040'da taşraya göç ve yapılaşmayı kısıtlayarak köyde yaşamak isteyenlere yüksek vergiler kesmiştir.

Merkez Sistem'in kendinden öncekilerin yaptığı gibi hukuku kendi kafasına göre kullandığı, yasal olmayan bir şekilde kaçak sığınmacıların görüldükleri yerde infaz edilme emri verildiği ifade edilmiştir. Bunun yanı sıra insan kaynağı devşirme sistemi olarak tanımlanan, beyin avcıları vasıtasıyla iklim güvenliği başlığı altında ayrıcalıklara hizmet etmek üzere ziraatçı ve mühendislerin seçilip zorla çalıştırıldığı, itiraz edenlerin ise şahsi arazilerine el konulduğu bir sistem geliştirmiştir. Böylece kapitalist hırsları

doğrultusunda toplumu yalnızca madden değil manen sömürmeyi de kendilerine hak görmüşlerdir.

Göç problemlerinin yanı sıra iklim değişikliği odağında benzinle çalışan uçaklar yasaklanmış, iki saatten az süren uçuşlar gezegeni korumak amacıyla kaldırılmıştır. Her ne kadar karbon nötr politikaları imzalanıp yeşil ekonomiye geçiş yapan sermaye teşvik edilse de iklim afetleri nedeniyle birkaç kez OHAL ilan edilmiş, ekonomik buhran derinleşerek tarımda dışa bağımlı hâle gelinmiştir.

Son Ada, yıllardır insanların birbirine karşı isteyerek ve planlanarak kışkırtılmaları sonucu oluşan kutuplaşmalardan, iç çatışmalardan ve nefret tohumları ekilen etnik, dinî gruplardan uzakta; sahip olduğu küçüklük ve ülkeden çok uzakta olması gibi sebeplerle hükümetin herhangi bir yönetici göndermemesinin bir sonucu olarak yönetimin her türlü baskı, kısıtlama ve zararlarından etkilenmeyen bir ada olarak sunulmuştur. Bundan hareketle adada kendi içinde kapitalist sistemle meydana gelen hiyerarşinin karşılık bulmadığı, her bireyin eşit sayılarak gelirlerin ortak paylaşıldığı bir toplum düzeni geliştirilmiştir. Ancak kendi içinde ütöpik düzeyde mutlu, bilinçli ve sorunsuz işleyen bu yapıya rağmen, kapitalist sistemle değersizleşen ve hakimiyet kurulan doğal çevrenin bir yansıması olarak açık deniz gemilerinden atılan ve dalgalar sebebiyle kendi kıyılarına ulaşan zerzevat öbeklerine maruz kaldıkları da dikkat çekmektedir.

Adanın uzakta olduğu ülke gündemi, çeşitli etnik grup, mezhep, silahlı örgüt ve bölgesel güçlerin hem devletle hem de birbirleriyle çarpıştığı; devletle yakınlaşan grupların askerlerle birlikte hasmına saldırırken devletin karar değiştirip başka gruplarla ittifak kurduğu düzeyde çıkar medeniyetine bürünen bir yönetim sisteminin varlığı ile yansıtılmıştır. Adanın ütöpik yaşamdan distöpik olana geçişinin sorumlusu olan eski Başkan'ın ülke yönetiminde olduğu dönemde mevcut gidişatın kötülüğünden yabancı güçleri ve düşman ülkeleri sorumlu tutması ve ülke başına geçmek için gerçekleştirdiği darbeyi milli birlik ve beraberlik sağlamak adına yaptığı şeklindeki savunmaları, sahip olduğu manipülatif zihniyeti kanıtlar niteliktedir. Görevine son verilen bu eski başkanın sahip olduğu güç üstünlüğü ve hâkimiyet kurma zihniyeti ise emeklilik yaşamı sürme gayesiyle taşındığı bu adada düzensizlik ve medeniyetsizliğin hâkim olduğu şeklindeki iddialarla halkı yanıltma ve yönlendirme gayesiyle karşılık bulmuştur. “Her kafadan bir ses çıktığı sistemin adı anarşidir!” (2023: 43) şeklindeki ifadeleriyle halkı demokratik bir

yönetimin gerekliliğine inandırmış, ancak evlere servis yapan bakkalın oğlunu özel hayatın mahremiyeti ilkelerine aykırı tavır sergilediği iddiasıyla korumalarına illegal şekilde dövdürerek demokrasi naralarının yalnızca zihniyetini gizleme yöntemlerinden biri olduğu izlenimini en baştan sunmuştur. Bu açık çek hâlinde sunduğu zihniyetine rağmen bilinç körlüğünde direten halkın varlığı ise kaçtıkları diktatoryal, yıkıcı ve ayrıştırıcı dünya düzenine geri dönerek en nihayetinde kendi sonlarını hazırladıkları bir döngüye girmelerine yol açmıştır.

Başkan, düzensiz ve medeniyetsiz bir görüntü sunduğu iddiasıyla kendi hâline bırakılan ağaçları budama girişimine gelen itirazlar karşısında demokratik kararlar alabilmek adına bir kurul oluşturmuş, ancak kurulda söz sahibi üyelere uyguladığı çeşitli teşvik ve tehdit unsurlarıyla kendi kararlarına onay verilmesini dikte etmiştir. Demokrasi adı altında oluşturduğu bu diktatoryal yönetim sistemi ile ilk olarak büyük bir tehdit oluşturdukları iddiasıyla adanın esas sahibi olan martıların yok edilmeleri gerekliliğini savunmuş, her ne kadar bu karara onay vermese de seslerini çıkaramayan topluluk karşısında tek aykırı ses olan Yazar'ı ve onun korumaya çalıştığı martıları ise iki büyük düşmanı olarak görmeye başlamıştır. Güç ve hâkimiyet kurma hırsları doğrultusunda fikirlerini benimsemeyenlere karşı kişisel düşmanlıklar geliştirerek bu durumu yönetim sistemine taşıması ise etik ve ahlak yoksunluğunun göstergesi olmuştur.

Başkan adalılara medeniyet tanımlaması adı altında “Anayasalar, kurallar, serbest piyasa, teşebbüs hürriyeti.” (2023: 65) güzelleme yapmış, adada o güne dek hâkim olan kurlsız ancak eşitlikçi yaşamı ise medeniyetin dışına düşmüş vahşi bir yaşam ve insanlığı geri götürecek hareketler olarak tanımlamıştır. Medeniyetin bir yansıması olarak sunduğu kapitalist sisteme dair övgüler sunmuş; dünyada turizmin altın çağını yaşadığı bu dönemde büyük şirketlerin cennet koylara sahip bu adaya beş yıldızlı oteller, lüks kumarhaneler, diskolar, eğlence merkezleri yapabileceğinden, martılara terk edilen bu koylardan martı soyu yok edilip şirketlere bırakılarak milyarlarca dolar kazanılabileceğinden bahsetmiştir. “Kafanıza doldurulmuş saçma sapan fikirlerle, aman martılar orada yumurtlasın, aman bu kuşlar tedirgin olmasın diye cennet gibi adayı bir çöplüğe çevirmişsiniz... Hiçbir medeniyet böyle davranmaz, kendi çıkarlarını bu kadar göz ardı etmez.” (2023: 69) ifadeleriyle medeniyetin insanın doğayı istediği gibi denetim altına alması demek olduğu fikrini savunmuştur. Bundan hareketle Başkan'ın adaya ilk geldiği günden itibaren martıların birer tehdit olduğu yanılsamasını sunarak aslında

kapitalist bir yönetim sistemi geliştirme ve adanın benzersiz doğal güzelliğini bir kazanç kapısına dönüştürme gayesi taşıdığı açıkça görülmektedir. Bu gaye doğrultusunda ada halkına da kararlarını çeşitli teşvik ve tehditlerle dikte ederek doğanın sömürsünü hızlandırmış, ekolojik döngüye derin zararlar vererek ütöpik bir çerçeve sunan adayı distopik boyuta sürüklemiştir.

Başkan'ın benimsediğı kapitalist zihniyeti dikte etme yollarından biri ada halkına çeşitli manipölatif yaklaşımlarda bulunmak olmuştur. Bunun yansımalarından ilki martı katliamına itiraz ederek halkı bilinçlendirmek adına bildiri yayınlayanları toplumun huzurunu bozmak isteyen bozguncu, terörist ve anarşistler olarak tanımlaması; yaptıkları eylemlerin ise komünist komplolar olduğunu iddia etmesi olmuştur. Yalnızca fikirlerine aykırı bireyleri değil kapitalist yönetim emellerine engel teşkil eden martıları dahi terörist olarak nitelendirmiş, bir mülke vahşi hayvanların değil medeniyetin sahip olabileceğı ve şiddetin ancak daha büyük bir şiddetle önleneceğı teorisini sunarak insanmerkezci bir bakış açısıyla doğayı sömürme hakkını meşrulaştırma gayesi gütmüştür. Buna göre Başkan'ın kendi düşmanını ortak düşman hâline dönüştürme ve bu zihniyete zıt düşen her canlıyı komünist olarak tanımlama girişimleri antikapitalizm karşıtlığının bir yansımasıdır. Bu girişimlerinin bir diğer amacı ise halkın odağını terörist olarak hedef gösterdiği kesim üzerinde toplayarak ekolojik tahribattaki rolünü perdeleyebilmektir. Her kapitalist yönetimde olduğu gibi işlerin rayından çıktığı dönemde tedbirlerin alındığına dair sunduğı güvence ise ülke yönetimi alışkanlıklarından kalan ve halkın kendisine olan bağlılığını sürekli kılmak adına yaptığı bir diğer yanılsamadır.

Martıları yok etme girişimleri kapsamında eski tanıdıklarından adaya gönderilmek üzere talep ettiği tilkilerin yalnızca kürklerinin gönderilmesi Başkan'ın zihinlere yer eden canlı olana değil metaya verdiği değerin ironik bir sonucu olarak okura sunulmuştur.

Ülke yönetimi sürecinde sonuca ermeyen emellerini gerçekleştireceğı minyatür bir ülke olarak gördüğü bu adada hayata geçirdiğı bir diğer kapitalist uygulama, bugüne dek fıstık toplayıcılığı yaparak ortak gelir elde etme sistemini yıkması ve özel mülkiyetçiliğı getirerek çam fıstığı toplayanların hırsızlık suçuyla yargılanacağına dair bir bildiri yayınlaması olmuştur.

Kapitalist sistemin tek başına temsilciliğini yapan Başkan, çıkarları doğrultusunda yaşamını sürdüremeyeceğı düzeyde tahrip ettiği adadan ayrılma kararı almıştır.

Medeniyet, düzen ve zenginlik adına binbir vaatte bulunduğu ada sakinlerini artık küle dönen adada bırakarak terk etme girişimi ise halkın nihayetinde eriştiği farkındalık ile itiraz etmelerine yol açmıştır. Ancak gelen çeşitli eleştiri ve itirazlara “Ben gidiyorum, ne haliniz varsa görün. Bu ada artık beni ilgilendirmiyor.” (2023: 163) şeklinde tepki vermiş ve mevcut durumun sorumlusunun kendisi değil adalılar olduğu iddiasını kapitalist sistemin legal sömürü yöntemi olan adadaki her kararın demokrasiye uygun olarak alındığı savunmasına dayandırmıştır.

Başkan’ın diktatoryal ve çıkarıcı zihniyetinin etkileri ölümü ile son bulmamış ve adalılar yancı hükümet yetkilileri tarafından, adada illegal işler yürüten ve yakalanınca Başkan’ı öldüren, ülkeye zarar vermek için yemin etmiş teröristler şeklindeki suçlamalarla tutuklanmışlardır. Adalıların “bencillik, öngörüsüzlük, vurdumduymazlık, diktatöre boyun eğme, küçük hırsılara kapılma” larının (2023: 167) kefareti ise ütöpik düzeydeki yaşam alanlarının, dışında bulundukları distopik yaşam tarzı tarafından müdahaleye açık hâle gelmesi olmuştur. Ülke yönetiminin devletlerin başındaki çetelere göre devre devre yaşandığı bu süreçte yapılan bir ihtilal sonucunda değişen hükümet, genel af çıkararak adalıların salınmasını sağlamıştır. Ancak yönetime geçen her yeni hükümetin kendi çıkarları doğrultusunda hareket ettiği bu sistem, bireylerin hak ve özgürlükleri noktasında hiçbir güvencelerinin bulunmadığının da açık bir tezahürüdür. *Son Ada* romanı, her ne kadar Başkan’ın öldüğü, adalıların serbest bırakılarak doğanın kendini yenilemesiyle eski ütöpik güzelliğine erişen adaya döndükleri ve diktatörlüğün kaybettiği umut dolu bir son ile bitse de insan merkezci bakış açısını benimseyen yönetim sistemi karşısında dirençsiz bir eko-bilince sahip topluluğun varlığı sürdürükçe yeryüzünü korumanın yetersizliğine dair bir farkındalık sunmayı amaçlamıştır.

Gökdelen, distopik olarak sunulan izleklerin temelinde kapitalist yönetim sistemiyle imkân bulan özelleştirmeler ve bundan kaynaklanan özgürleşme algısının olduğu bir kurguya dayanmaktadır. Bu çalışmada kapitalist yönetim biçiminin yalnızca değişen ekolojik yapıya olan etkileri odağında bir incelemeye yer verilecektir. Bu doğrultuda karşımıza çıkan ilk olgu kapitalist sistemin hızlı üretim ve tüketim girişimlerinin bir sonucu olarak doğanın sömürülmesi ve biriken çöplerin de yine doğaya bırakılması olmuştur. Üzerinde fazla kalın bir çöp tabakası oluşan ve bu sebeple kuruyan doğada canlıların beslenmesinin her geçen yıl zorlaştığı, bir zamanlar denizde yüzdüğü şeklindeki söylentilerin ise büyükler tarafından küçüklerle dalga geçmek için yapılan bir

şaka olarak algılandığı ifadelerine yer verilen eserde, ekolojik yıkımın eriştiği boyutları vurgulamak amaçlanmıştır.

Eserde şehrin dönüştüğü beton yığını görüntüsünün bir sonucu olarak yok olan doğal yapıya dair sunulan ifadeler ekolojik tahribatı yansıtan temel dikkatler olarak sunulmuştur. Mevcut kirliliğe son zamanlarda gerçek dağları aşacak düzeydeki moloz dağlarının eklenmesi, kapitalist sistem ile birlikte şehrin mimari yapısında meydana gelen köklü ve denetimsiz değişimlerin bir yansımasıdır. Temel Diker adlı mimarın her ne kadar kazanç hırsı ile olmasa da İstanbul’u ikinci bir New York’a dönüştürme gayesi doğrultusunda birbiriyle aynı boy ve görüntüde gökdelenler inşa etmesi, düzeni bozar düşüncesiyle ağaç ve çiçek gibi doğayı yansıtan her yapıyı yok etmesi ile sonuçlanmıştır. Bu anlamda herhangi bir kısıtlama getirmeyerek çıkarları güdüldüğü müddetçe şehrin tarihî yapılarına dahi müdahale edilmesine izin veren yönetim sistemi, yalnızca ekolojik yapının değil kültürel yapının tahribatında da önemli bir rol oynamıştır.

Düzen tutkusuyla yeşilliği insan hayatından çıkaran Temel Diker’in meydana getirdiği yeni İstanbul, doğaya yabancı bir neslin oluşmasının yanı sıra ekolojik döngünün değişmesindeki etkenler arasında da yer almıştır. Dengesi sarsılan eko sistem ise insanları daha yükseklerde, çevre kirliliğinden kaynaklanan virüs ve mikroplardan uzakta yaşama fikrine sürüklemiş; bu ise kapitalist sistemi besleyen bir talep hâline dönüşmüştür. Kapitalist sistemin kendi fırsatını oluşturabilme becerilerinden yalnızca biri olan bu durum mevcut kirliliğe sunduğu çözüm yollarından biri olarak pazarladığı girişimlerle yalnızca varlığını korumamış aynı zamanda beslemeye de devam etmiştir.

Temel Diker, İstanbul’un bütünlüğünün kendisinden çok önce bozulduğunu; bu sebeple İstanbul’a çağın gidişine uygun, tutarlı bir bütünlük vermek istediğini belirtmiştir. Bu bütünlüğü ise “geçmişi de, geleceği de düşündürtmeyecek, onları sonsuz bir şimdiki zamanda yaşatacak bir bütünlük” (2023: 50) olarak tanımlamaktadır. Doğa merkezci bakış açısı ile tamamen zıt temellere dayanan bu zihniyeti doğrultusunda İstanbul’da gerçekleştirmek istediği özel ve özgür bir girişimi için engel teşkil eden özel bir arsanın varlığı, onu avukat Can Tezcan’a yönlendirmiştir. İstanbul’un en güzel yerlerinden biri olan Cihangir’de bulunan bu arsada; yüz beş metrekarelik eski bir ev, üç çam, bir dut, bir nar ve kısır bir fındık ağacının bulunduğu yetmiş beş metrekarelik bir bahçe bulunmaktadır. Arsanın sahibi emekli bir öğretmen olan Hikmet Bey ise evin

kendisine kardeşinden kaldığını, iki oğlunun burada doğduğunu, karısının buraya gelin geldiği ve burada öldüğünü belirterek baş döndürücü rakamlar karşılığında dahi evini satmamakta diretmiştir. Bunun üzerine Can Tezcan, yasadışı veya çeşitli yollarla arsayı Hikmet Bey’den alma isteğiyle yanına gelen Temel Diker’e yargının özelleştirilmesi fikrini sunmuş ve arsayı almanın legalleştirilebileceğini iddia etmiştir. Bu sürecin maddi destek boyutunu üstlenen Temel Diker ise en nihayetinde arsayı haksız yargı yoluyla elde etmiştir. Polislerin Hikmet Bey’i arsadan çıkarma girişimleri ise çatışma yaşanmasına sebep olmuş ve Hikmet Bey’in öldürülmesi ile sonuçlanmıştır. Kapitalist sistemin kâr gütmeye hırsları ile yargıyı dahi satın alabildiği, insanların en temel hakları olan barınma ve beslenme özgürlüklerine yasadışı yollarla müdahale edildiği o günlerde Temel Diker İstanbul’da belki son ağaçları barındıran bu arsayı da yıkarak yerine gökdelen dikmiş, eko sisteme indirdiği darbelere bir yenisini daha eklemiştir.

Eserde yönetimin kâr elde etme güdüsü ile izin verdiği maden, orman, ırmak, liman, fabrika, hastane, üniversite, ilkokul vb. çeşitli özelleştirmeler sonucu yok olan kamusal alanlara; Temel Diker’in her yer eşit ve eş değer olsun hırsları doğrultusunda tek düze bir görünüm elde etme hayaliyle ortada ne ağaç ne de çiçek bırakarak yok ettiği doğal ortamların da eklenmesi, şehir yapılanmasında ekolojik düzeyde meydana gelen değişimi gözler önüne sermektedir. Tutarlı bir görüntü sunma gayesiyle girilen tek tip yapılaşma, doğanın sahip olduğu biyoçeşitlilik ile örtüşmeyen bir temele dayanmaktadır. Bunun bir sonucu olarak yok edilen biyoçeşitlilikle birlikte ekolojik denge sarsılmış, meyve ve sebzelerin yanı sıra buğdaylar dahi yalnızca serada yetişebilir hâle gelmiştir. Ancak özelleştirmeler dolayısıyla seraların yabancı şirketlerin elinde olması buğday ekmeklerinin her evde bulunamaması ile sonuçlanmıştır. Denizlerin dahi özelleştirildiği o günlerde ülkenin karasularını elinde bulunduran bir Amerikalı, denizin doğal yapısını bozarak balık çiftliğine dönüştürmüş, balıkların içeriğini değiştirerek hepsinin tadının aynı olmasına sebep olmuştur. Aynı zamanda çıplak dağ görüntüsüne olan hasretten ve denizlerde yüzüldüğüne dair söylentilerin şaka olduğu düşünülecek düzeyde ütopyik gelmesinden bahsedilmiştir. Kapitalist yönetim ile birlikte birbirinden soyutlanan doğa ve insan olgusu ise “Anamalcılar çok fazla ileri gittiler, efendim: ağırlığı doğanın en amansız düşmanlarına: makinelere verdiler. Doğadan ve insanlığın geri yanından soyutladılar kendilerini.” (2023: 202) ifadeleri ile sunulmuştur.

3.2.2.Sınıfsal Farklılıklar

Köpekli Çocuklar Gecesi'nde ekolojik felaket sürecinde karşılaşılan en temel sorun kapitalist yönetim sistemiyle gelen sınıfsal farklılıklardır. Bunlar en bariz şekilde alt tabakada bulunan mülteci kesim ve halk karşısında üst tabakada bulunan ülke yönetim kadrosu ve kapitalist sistem devlerinin yaşam düzeyi farklılıklarının yansımaları şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Savaş ticaretinin getirdiği kazançla bu çarkı döndürmekte kararlı olan yönetim sistemi sebebiyle savaştan, açlıktan, zulümden ve ölümden kaçan mülteci kabilelerinin Batı ülkelerinin sınırlarına dayandığından bahsedilmiştir. Ancak bu mültecilerin bazılarının kırağı düşmüş cılız başaklar gibi biçildikleri; bazılarının ise hastalık, suç, fuhuş, sefalet yuvasına dönen ve güvenlik sebebiyle gönüllülerin dahi çalışmasına izin verilmeyen kamplarda çürüdüğü ifade edilmiştir. Bu durum ne bu dramın, ne savaşların ne de çevre felaketinin sorumluları olmayan; yalnızca sistemin efendilerinin, silah taciri süper güçlerin, savaş baronlarının ve bunlara ortak olanların suçlarını ödeyen bir alt tabakanın toplumsal yapıdaki varlığını gözler önüne sermektedir. Bu hiyerarşik yapı karşısında adaletsizliklerin ve tahribatın önlenmesi için sunulan çözüm ise “Umudu yeniden kazanmak istiyorsak, artık basitçe kapitalizm olarak adlandıramayacak, iyi ve insanî ne varsa hepsinin düşmanı bir canavara, bir yaşam terminatörüne dönüşmüş sistemi yıkmak gerekiyor.” (2019a: 167) ifadeleriyle dile getirilmiştir. Buna göre eserin ekomarksist eleştirel bir yaklaşımla temellendiğini söylemek mümkündür.

Kuraklık alarımının verilmesiyle mülteci kabullerinin neredeyse durması, mülteci dolu teknelerin durdurulmanın ötesinde batırılması, sınır duvarlarının yükseltilmesi ve tel örgülere elektrik verilmesi gibi yöntemlerle sığınmacıların ölüme terk edilmesi, zaten kapitalist sistemin zayıflattığı erdem ve ahlak düzeylerinin ekolojik felaketle birlikte çürük yapılarda yok olurken sağlam yapılarda güçlendiğini gözler önüne sermektedir. Eskiden tepki çeken bu yaptırımlar artık kendileri de mağdur olan toplumun bir kesimi tarafından kanıksanmaya başlanırken kendi mağduriyetlerine rağmen sahip oldukları ekolojik bilinci koruyan Köpekli Çocuklar, İklim Çocukları ve bazı yardım kuruluşlarının diğer mağdur kesimlerin sesi olmaya dair çabaları dikkat çekmektedir. Ekolojik felaketin aşama aşama kötüye gittiği noktada geri dönülemez sonuçların farkındalığından yoksun olanların bilinç körlükleri kalp ve vicdanlarına da yansırken bu farkındalığa sahip

olanların insanı ve doğayı ayrılmaz bir bütün olarak görmelerinin bir karşılığı olarak her canlıya değer verdikleri görülmektedir. Böylece ekokurgularda olduğu gibi KÇG’de de insanın yıkıcı ve iyileştirici olan iki farklı karakterizasyonun ele alındığını görmek mümkündür.

Bunun yanı sıra dünya üzerinde yaşayan her insanın yeryüzü lehine ve aleyhine atılan her adımda bir söz hakkı varken bu hakkın ellerinden alınarak tek bir kesim üzerinde toplanması da kapitalist sistemin toplumu sınıfsallaştırmasıyla temellenmektedir. Esasında sahip olduğu hakların tanınmadığı toplum ise yüksek düzeyde yoksul olan ve kendi iradesi ile isteği dışında şekillenen çevresel felaketlerden en çok etkilenen kesimdir. KÇG’de Köpekli Çocuklar’ın da büyük bir bölümünü oluşturan mülteci kesimi ve felaketten en çok etkilenen halkı buna örnek göstermek mümkündür. Bunun yanı sıra kapitalist endüstri devlerinin çevresel yıkımın önlenemeyeceğini nihayet kavradığı noktada, olası bir felaket durumunda hayatta kalmanın tek çözümünün dünyayı terk etmek olduğu görüşüyle uzay endüstrisine yatırım yapmaları da yine kapitalizmin getirdiği sınıfsal farklılıkların yaşamsal faaliyetleri ne düzeyde etkilediğinin önemli bir göstergesidir. Bu durum “süper güçlerin bile etekleri tutuşmuş, bu dünyadan umudu kesmişçesine çevre koruma fonlarını iyice kısıp uzayda koloniler kurma projelerine muazzam fonlar aktarmaya başlamışlardı.” (2019a: 171) ifadeleriyle dile getirilmiştir. Böylece yazar, mevcut hiyerarşik yapıda toplum ile yönetim kesimi arasındaki derin refah seviyesi farkına dikkatleri yönelterek ekomarksist bir eleştiride bulunmuştur.

Eko-distopik eserlerde doğal çevreye hükmedenlerin sürdüğü lüks ve hedonist yaşam tarzı karşısında toplumun kişisel gelişim ve refah bakımından yetersiz bir yaşam düzeyine sahip olması dikkat çekmektedir. Bu ise hiyerarşik yapının en tepesinde yer alanların olmak değil sahip olmak anlayışıyla durmaksızın artan arzularını doğayı sömürerek tatmin etme eğiliminde olduklarının bir göstergesidir. Buna göre KÇG’de örülen yüksek duvarlar ardında ölüme terk edilen gerçek mağdurların varlığına karşılık sunulan su kıtlığına rağmen süs havuzlarına sahip saray sakinlerinin varlığı, statüye erişmenin içsel değil dışsal değerlere atfedildiği kültürel bir sorunun yansımasıdır. Köpekli Çocuklar ve İklim Çocukları, mevcut düzene rağmen sahip oldukları ekolojik erdemin bir yansıması olarak yalnızca insana değil insan olmayana ve gelecek nesillere saygı, ihtiyat,

hoşgörü ve irade göstermelerinin karşılığında yeni neslin temsilcileri olarak sunulmuş; bu durumun okuyucuya bilinç kazandırması hedeflenmiştir.

Kurbağa Adası'nda mevcut sınıfsal farklılıkların ekolojik tahribatla birlikte derinleştiğine dair izlenimlere yer verilmiştir. Bu farklılıkların temelini ülke yönetiminden ziyade kapitalist piyasanın oluşturduğu hiyerarşik yapıya dayanması ise vurgulanan önemli bir dikkattir. Ekolojik yıkımın bilincinde ve buna dair çeşitli imkânlara sahip ultra zengin kesime karşılık yıkımın bilincinde olsun veya olmasın mevcut durumu değiştirme ya da önleme imkânına sahip olmayan kesimlerin varlığı, eserdeki sınıfsal farklılıkların en temel yansımalarıdır.

Eserde sınıfsal farklılıklara dair karşılaşılan ilk unsur Ozan'ın kardeşi Nevit'in olası bir felaket durumunda minimum paket olarak adlandırdığı ve ailesine üç yüz yıl yetecek olan nükleer bir santrale sahip olmasıdır. Buna benzer bir diğer unsur kurgudan bağımsız bir karakterin kriz dönemleri için yaptırdığı elli metre karelik hayat odasıdır. Odada mikro nükleer santral, hava ve su çevirme sistemleri, yiyecek stokları ve silah deposu dahi bulunduran bu adam, sıcaklıkların kırk dereceyi aştığı felaket döneminde çatışma veya yağmalama haberlerinin verildiği sıralarda eşinin panik atak hastası olduğunu unutarak ilaç stoğu yapmadığını fark etmiştir.

Eserde sınıfsal farklılıklar yalnızca bireysel üstünlükler düzeyinde değil yerleşim düzeni ve iklim mülteciliği gibi kitlesel ölçekte de karşılık bulmuştur. Özellikle Kanal'ın inşası ile birlikte yerleşim yoğunluğunun batıya gittikçe azalması ve iki sosyo ekonomik sınıfın bir yol ile birbirinden ayrılması dikkat çeken farklılıklardan biridir. Bu noktada birbirinden ayrılan bu iki sınıftan biri olan iklim mültecileri dikkat çekmektedir. İklim mülteciliği ise şu şekilde tanımlanmaktadır:

“Sel baskınları, deprem, kuraklık gibi etkenlerle, insanlar, mutlak olarak yaşadıkları alanları terk edip sürekli veya geçici yaşamak üzere başka yerlere gitmek zorunda kalmakta; bu göç hareketi ‘iklim mültecileri’ (climate refugees) veya ‘çevre mültecileri’ (environmental refugees) ve benzeri yeni kavramların ortaya çıkmasına sebep olmaktadır” (Ekşi, 2016: 17).

Eserde Asya ve Afrikalı göçmenlerin toplanma havuzu olan İstanbul'daki iklim mültecilerinin çokluğu önemli bir dikkattir. İklim değişikliği sebebiyle yaşamlarını sürdürecekt elementlerden yoksun kalan kesimin buna erişebilecekleri bölgelerden biri olan İstanbul'a gerçekleştirdikleri göçler, eserdeki mevcut sosyo ekonomik sorunların

temelinde yer alan önemli bir unsur olarak ifade edilmiştir. Kırk yıl önce meydana gelen büyük İstanbul depremi ile taş üstünde taş kalmayan bir bölgenin yığınları üzerine geçici olarak inşa edilen Konteyner Kent, göçmen akınlarının artmasıyla büyümüş, yerel otoritelerin zayıflığı sebebiyle politikaların uygulanamadığı ve kendi içinde ticari ve yaşamsal kurallar geliştiren bir yerleşim hâlini almıştır. Sıcaklıkların artışlarıyla en iyimser raporlarda bile yirmi yılda yarım milyarla bir milyar arasında insanın daha göç edeceğinin ifade edildiği dönemde yoğun göçle oluşan mülteci yerleşiminin zamanla Konteyner Kent dışına, İstanbul'un gözde semtlerine de sirayet ettiği görülür. Ancak mültecilerin gürültücü olmaları ve kötü kokmalarının yanı sıra çeşitli iş ve kaynakları tüketmeleri gibi sebepler karşısında yerel halk onlardan rahatsızlık duymuştur. Uyum Psikoloğu olmasına rağmen rahatsızlık duyanlardan birinin de Ozan'ın eşi Sibel olduğu ifade edilmiştir. Orta sınıf aileler, İstanbul'un mevcut sosyal ve kültürel yapısına uyum sağlayamayan göçmeler sebebiyle Kanal Limanı manzaralı dairelerini sentetik uyuşturucu üreticilerine, fahişelere, mescit ve kilise olarak kullanılmak üzere yerel cemaatlere terk etmişlerdir. İklim değişikliğinin göçü, göçün ise ekonomik ve toplumsal sorunları tetiklemesi mevcut krizlerin derinleşmesinde etkili olurken bu durum eserin distopik yönünün bir yansıması olarak sunulmuştur.

Kapitalist sistemin zayıflattığı erdem ve ahlakın eserdeki en temel yansımalarından biri, Dünya'nın her yerine dağılmış Maldivler ve Seyşeller ada halklarının kaderinin son otuz yıldır olduğu gibi Birleşmiş Milletler'in bir sonraki toplantısına ertelenmesidir. Bu göçmenler için inşa edilecek sentetik ada maliyetine katılmak istemeyen ülkelerin varlığı, kapitalist sistemle gelen ve duyguların körleşmesinde etkili olan faydacı yaklaşımın bir yansımasıdır.

Eserde sosyo ekonomik sınıfsal farklılıkların meydana getirdiği bir diğer yerleşim alanı olan Free Port, başlarda Avrupa'nın en büyük ticaret ve lojistik merkezi olarak planlanmış ancak zamanla ucuz bir eğlence merkezi hâline gelerek uyuşturucu, keyif verici ve halüsinojen ilaçlarının üretim ve dağıtım merkezi olmuştur. Aynı zamanda nüfus fazlalığının gemi ambarlarında ceset olarak çıkarıldığı, vergi ve her türlü haraçtan muaf suç ve serbest ticaret merkezi hâlini almıştır. Free Port'ta çocuk kaçakçılığı hizmeti sunan Şirin Hakkani'nin "Biz piyasa talebini karşılıyoruz. Belki bir gün fidyecilik de yasal bir iş sayılacak ama bugün değil. Neydi şu ünlü söz; Bir fonksiyonu ve organize piyasası varsa, cinayet bile suç olmaktan çıkar." (2019: 139) şeklindeki sözleri kapitalist sistemde

erdem ve ahlak yoksunluğunun vardığı boyutu sergileyen önemli ifadelerdir. Buna göre serbest piyasa ekonomisine hizmet ettiği gerekçesiyle çocuk kaçakçılığının yasal olması, her türlü ahlaki hak ve özgürlüklerin kapitalist sistemde satılabilir hâle geldiğini göstermektedir. Bu durum ise eserde yer alan ekomarksist eleştirel yaklaşımın bir yansımasıdır.

Eserde sınıfsal farklılıkları yansıtan bağımsız bölümlere yer verildiği görülmektedir. On beş ve on dokuz yaşlarındaki iki çocuğun kurbağa avcılığı ile hem beslenme hem de avladıkları kurbağaları satıp birikimleriyle Finlandiya'ya gitme gayeleri ifade edilmiştir. Bir başka bölümde ise iskân yasak olmasına rağmen imkânsızlıklardan ötürü ızgara altında yaşayan gencin oturduğu binanın üzerine yıkılmasına yer verilmiştir. Mevcut sosyo ekonomik koşulların gündelik yaşamsal faaliyetler ve hatta doğrudan yaşamın sürdürülebilirliğine bu denli yansısı, kapitalist düzenin insana verdiği değer karşılığında meydana gelen hiyerarşik sistemin varlığını gözler önüne sermektedir.

Kapitalist sistem ile meydana gelen hiyerarşik yapının eserdeki belirgin örneklerinden bir diğeri uzayda yapılan apartmanlar olan ve Nuh'un yeni gemisi anlamına gelen Arca Novo projesidir. Biçilen yüksek fiyatlar ile Dünya'dan uzakta birlikte yaşayabilecek uyumlulukta olan seçkin insan topluluklarının satın almasının hedeflendiği ve bu kitlenin “Belki bir anlamda insanlığın sonraki kuşak ataları olacak, her anlamda üstün insanlar.” (2019: 175) olarak tanımlandığı görülmektedir. Buna göre dünyanın olası bir felaket durumunda yaşanılmaz bir hâle geldiği senaryoda yeni yaşamı sürdürecekteler olanların kapitalist sistemin oluşturduğu üst tabaka olması sistemin kendini yaşatma gayesinin bir yansımasıdır. Aynı zamanda bahsi geçen yapının inşası için kullanılan teknolojilerin ekolojik tahribata olan etkisi de kapitalist sistemin kâr elde etme pahasına kendi sonunu getirecek bu süreci hızlandırmakta tereddüt etmediğinin de bir göstergesidir. Eserde bu durumu yansıtan bir diğer yerleşim alanı ise İtalyan Alplerinde bulunan Livigno'dur. İki bin metre yükseklikteki eski bir kayak merkezi olan Livigno, küresel ısınma ile birlikte Dünya'nın her yerinden çeşitli insanları barındıran beş bin kişilik bir topluluğun oluşturduğu hayatta kalma kolonisine dönüştürülmüştür. Amerika'da da bir benzeri bulunan bu koloni, yüksekte olmasıyla yalnızca sel gibi felaketlerden değil sıcaklıktan da korunmak amacıyla tercih edilmiştir. Ozan'ın abisi Nevit sahip olduğu öngörü ile çok önceleri uygun fiyata Livigno'dan daire satın almış ve Ozan'a da buraya taşınmayı teklif etmiştir. Ancak Ozan küresel felaketin yaklaştığı

iddialarına karşı olan şüpheli tavrı ile Livigno için “Felaketçiler için şık bir ortam. Yüksek, serin ve kendi kendine yeterli. İçkilerini yudumlarken aşağıdaki sefillerin pişmesini seyretme, ne kadar akıllı ve ayrıcalıklı olduklarını düşünme hayali kuran bir avuç maceracının fantezisi.” (2019: 85) yorumunda bulunmuştur. Ekomarksist eleştirinin bir yansıması olan bu yorum, kapitalist sistemin sınıfsal farklılıklar ve yaşamsal faaliyetlere karşı yaklaşımını özetler niteliktedir.

Dünyanın Dibi Otel sınıfsal farklılıkların sosyal, kültürel, sağlık, eğitim vb. alanlarda hissedildiği; konut ve yaşam standartları, ulaşım kolaylığı gibi yansımalarının gözle görülür düzeylere eriştiği bir kurguya dayanmaktadır.

Eserde ekolojik tahribatla meydana gelen ve dünya çapında karşılık bulan problemlerden biri göç ve mülteci sorunları olmuştur. Kapitalist sistemin toplumsal yapıda meydana getirdiği sınıfsal farklılıkların ekolojik sorunlarla derinleştiği ve hiyerarşik yapıdaki her kesimin bu sorunlar karşısında sahip olduğu farklı deneyim ve ayrıcalıklar neticesinde etkilenme boyutlarının da farklılık gösterdiği dikkat çekmektedir. Eserde bu konuya dair sunulan ilk dikkat 2029’da gerçekleşen ve eşi benzeri olmayan bir sıcak hava dalgası sonucunda 50 binden fazla insanın birkaç gün içinde ölmesi ve hayatta kalanların kendilerine bir yuva bulma ümidiyle göç yollarına düşerek iklim mültecilerine dönüşmesi olmuştur. Türkiye odağında sunulan ilk dikkat ise terkedilmiş havaalanlarında veya yasal kamplarda yaşayan iklim mültecileridir. İklim mülteciliğinin insan hakları noktasındaki adaletsizliği; bu kampların dışına çıkan kaçak sığınmacıların görüldükleri yerde infaz edilmeleri ile sunulmuştur. Bu doğrultuda kapitalist sistemin mağduru olan iklim mültecileri, hayatlarını devam ettirebilmek adına zorunda kaldıkları göçler sonucunda yine bu sistem tarafından öldürülmüşlerdir.

Yoklar olarak tanımlanan kaçak göçmenler, bu durumu yokluk içinde olmaları ve insan olarak yok sayılmaları ile bağdaştırmaktadırlar. Bunun yanı sıra bu kesimin Merkez Sistem olarak adlandırılan yönetim tarafından doğrudan hedef alındıkları, denize atıldıkları, yasak saatlerde sokağa çıktı diye yanlışlıkla infaz edildikleri veya sırf başka şehre geçmek istedikleri için öldürüldükleri gibi ifadelerle yer verilerek insan hakları noktasında sahip oldukları değersizlik de yansıtılmaktadır. Bunun yanı sıra göç rotalarında bulunan haydut ve çeteler tarafından yaşlıların soyulup döve döve yol kenarında bıralması, kadınların tecavüz edilip insan kaçakçılara satılması, bazılarının

ise alıkonarak köle gibi çalıştırılması veya zenginlerin ev hizmetleri için kiralanması da göçmenlerin maruz kaldığı muamelenin yansımalarıdır.

Mülk edinebilme gücüne sahip olan göçmenlerin Anadolu ve Trakya'nın en bereketli arazi, dere ve ormanlarını satın alarak özel mülklerle çevrelemesi yönetimin bu duruma bir sınırlama ve denetim getirmesi ile sonuçlanmıştır. Bu doğrultuda sınırlara beş metre yüksekliğinde duvarlar inşa edip elektrikli tellerle çevreleyerek ülkeye girişlerin önüne geçilmek istenmiştir.

Göçmenler arasındaki hiyerarşinin yansımalarından biri olan mülk edinebilenler ile edinmeyenlerin varlığında sosyal ve kültürel etkenler yanı sıra kapitalist sistemin meydana getirdiği sınıfsal farklılıklar da önemli düzeyde etkilidir. Bu durum ise göçmenlerin insan hakları noktasında eşit ve adil bir muamele görmedikleri bir düzeni meydana getirmektedir. Eserde kendini koruma gücüne sahip olmayan çaresiz insan akınının durdurulamadığı noktada rejimin uyguladığı baskıcı tavrı ve göçmenlerin insafsız polisler tarafından yakalanarak göç merkezi olarak adlandırılan toplama kampı benzeri alanlara götürülmesi buna gösterilebilecek örneklerden biridir. Göçmenler tarafından mezar olarak adlandırılan bu kamptan kaçmanın cezası ise görüldüğü yerde infaz edilme emridir.

Eserde mevcut ekolojik yıkım sürecinde Birleşmiş Milletler'in mağdur ve çaresiz yedi milyon insanı afet yerlerinden çıkarmak için zengin ülkelere yaptığı çağrılarının yanıtsız kaldığı, bunlardan biri olan Türkiye'nin de yalnızca sınır dışı değil sınır içi göç dalgaları karşısında dahi yeni kural ve kanunlar çıkararak insan haklarını görmezden geldiği dikkat çekmektedir. Şehirlerarası tren yolculuğunda dahi birinci sınıf bilete sahip olanlar dışındaki herkesin dezenfeksiyon kabinine girmesi, hükümetin sınıfsal ayrıcalıkları desteklediğinin bir karşılığı olarak sunulmaktadır.

Eserde yerleşik hayata geçen göçmen kabilelerinin ve hatta kolonilerin varlığından ve bu kabileler arasında geçen çatışmalardan da bahsedilmektedir. 2048'de koloniler arası yaşanan bir çatışmada ölü sayısının 600 bini bulması ile göçmen sorunun boyutu da gözler önüne serilmektedir.

Sınıfsal eşitsizliklere dair karşılaşılan bir diğer yansıma poşetkentlerin varlığıdır. Afetzedde ve göçmenlerin yaşadığı, başka bir gezegende kurulmuş kolonileri andıran ve kasaba büyüklüğündeki şeffaf, yarım küre şeklindeki bu dev çadırların birinden diğerine

geçişin dahi yasak olduğu, içinde yaşayanların poşet insan olarak tanımlandığı ve ne verilirse onunla yetinmek zorunda oldukları ifade edilmiştir. Bunun karşılığında ayrıcalıklara mahsus yapılaşmaların varlığı da dikkat çekmektedir. Dış cepheleri ve çatıları kısmen bitkilerle, hatta ağaçlarla kaplı olan, sıcak hava dalgalarında halkın sığınmak ve su içmek için kapılarına dayanmasından dolayı özel harekât emeklisi askerlerce korunduğu yeşil ve akıllı binaların varlığından bahsedilmektedir. Aynı zamanda zenginlerin poşetkenti olarak sunulan Ekokent ve İklim Kent, dış dünyadan tamamen izole edilmiş, havası düzenli olarak filtre edilen, kendi enerjisini üretebilen, temiz su sıkıntısı çekilmeyen yerleşim alanlarıdır. Bu yapay yerleşim alanları, yaşamak için servet harcanacak düzeydeki zenginlere ayrıcalıklı yerler olarak sunulmuştur. Birbirlerine yer altı tünelleriyle bağlı kapalı sistemler ile halkın arasına karışmadan ve iklim koşullarından etkilenmeden gezintiye çıkılabilen Ekokent konutları, eserin sınıf farklılıkları noktasında sunduğu önemli bir dikkattir. Kahveye dahi seçkin azınlığın ulaşabildiği bu süreçte, Bolu'dan getirilen temiz ve pahalı kaynak suyunun aslında bir kampın kanalizasyonuna karıştığı, sıradan bir arıtmadan geçirilip renginin berrak görünmesi için ilaçlanıp şişelenerek Ekokent sakinlerine satıldığı ifadeleri ise kapitalist sistemin çıkarları doğrultusunda hiçbir kesimi harcamakta çekinmeyeceğinin bir karşılığı olarak sunulmuştur. Zenginlerin, tiksindikleri göçmenlerin pisliğini içmesi ile sunulan bu durum kapitalist sistemin yoksun olduğu etik, ahlak ve adalet anlayışının açık bir göstergesi olmuştur.

Merkez Sistem göz ardı ettiği göçmen kesimin yanı sıra potansiyel barındıranlar ile zekâsına ihtiyaç duyduklarını önemli bir kaynak olarak değerlendirmiş, çıkarları uğruna kullanabilmek için geliştirdiği beyin avcılığı sistemi ile tespit edilmelerini sağlamıştır. İklim başlığı adı altında bir avuç ayrıcalıklıya hizmet etmek üzere ziraatçı ve mühendisleri seçerek etik dışı ve halka faydası olmayan projelerde çalıştırmayı hedefleyen Merkez Sistem, mevcut kapitalist sistemi besleyen bir yapı hâlini almıştır.

Son Ada'nın ütöpik yaşamdan distopik olana geçiş sürecinde meydana gelen değişimlere dair sunduğu dikkatlerden biri eşit haklara sahip toplumsal yapılanmadan sınıfsal farklılıklarla birlikte oluşan hiyerarşik bir yapılanmaya geçiştir. Başkan'ın gelişinden önce ada yaşamında dikkat çeken önemli bir etken, ada sakinlerine ikamet ettikleri evlerin numaraları ile hitap edilmesidir. Bu ise üstünlük kurmadan geliştirdikleri sınıfsız toplum yaklaşımının bir yansımasıdır. Bununla beraber ada sakinlerinin geçim

kaynağı olan fıstık toplayıcılığına katılamayanlar olmasına rağmen gelirin eşit dağıtıldığı ve bu durum karşısında itiraz veya şikâyet eden kimsenin olmadığı dikkat çeken bir diğer önemli noktadır. Bu eşitlik yalnızca insanlar arasında değil tüm canlı türleri ile de varlığını korumuş, insana verilen değer ağaç ve hayvanlara da verilerek doğa merkezci bir yaklaşım sunulmuştur. Ancak zamanla benimsenen diktatoryal yönetimin aşıladığı bireyci ve çıkarıcı yaklaşımın insanların sahip olduğu doğa merkezci bakış açısında meydana getirdiği değişim, ilk olarak doğa ve diğer canlı türleri üzerindeki bu eşitliğin yıkılması ile karşılık bulmuştur. Ancak bu ayırıcı yaklaşım zamanla insanlara da sirayet etmiş, doğa merkezci bakış açısının yerini insanmerkezci bir bakış açısına bırakması ile sonuçlanmıştır.

Başkan'ın adaya gelişiyle birlikte düzen ve medeniyet yoksunluğunu gidermek ve demokratik bir yönetim sistemi belirleyerek yeni kararlar almak üzere sunduğu bir kurul oluşturma fikri, temelde ada halkına daha kolay ve legal yollarla hükmetme gayesinin bir karşılığıdır. Ancak bunu sağlayabilmek için ada sakinleri arasında yıllardır süregelen eşitlik anlayışını yıkma ve zayıf karakterlere üstünlük anlayışı aşılama girişimlerinde bulunmuştur.

“Bu dünyada her şey karşılıklıdır. İnsanlar Tanrı önünde eşittir ama hayattan zekâları, becerileri, azimleri ve kazanma hırslarına uygun olarak pay alırlar. Bu yüzden mutlak eşitlik yoktur. Zaten ‘vermek’ kelimesi insanoğlunun yapısına uygun değildir. Hiç kimseye bir şey vermemeli. Herkes kazanmalı.” (2023: 66).

Başkan'ın kurulda ada sakinlerine sarf ettiği bu sözler ile insanlarda bencil bir bakış açısı uyandırma çabası yanı sıra kapitalist sistemin birbirine paralel ilerleyen sömürü ve kazanç anlayışını aşılama çalıştığı aşikârdır.

“Bunca servet ve isim sahibi ünlü bir ailenin oğlu olarak şu haline bak. Adadaki ayak takımına karişmış durumda yaşayıp gidiyorsun. Çünkü seni zararlı eşitlik fikirlerine, uyuşukluğa, haklarını savunmamaya alıstırmışlar. Oysa insanlar eşit değildir. Güçlüler ve zayıflar vardır; hayat da bunlar arasında mücadeleden ibarettir. Sen güçlüler arasında yerini almalısın... Eşitlik, dostluk, demokrasi... bunlar hep zayıfların uydurduğu saçmalıklar. Çünkü onların yaşayabilmek için bu gibi kavramlara ihtiyacı var. Güçlünün ise bir tek isteği vardır: Daha fazla güç!” (2023: 66-67).

Adanın tapusunu elinde bulunduran 1 numaraya sarf ettiği bu ifadeler sonucunda 1 numaranın benzer yönde bir eğilim benimsemeye başlaması ise Başkan'ın girişimlerinde başarıya ulaştığının bir göstergesi olmuştur. Aynı zamanda demokrasi için zayıfların uydurduğu bir saçmalık şeklindeki yorumu da ada sakinlerine vaat ettiği demokratik yaklaşımın yalnızca kendi emellerine ulaşma yolunda kullandığı bir kelime oyunu ve kandırmaca olduğunun açık bir göstergesidir.

Kutuplaştırmaların hâkim olduğu, insanların birbirine karşı kamplar hâlinde bölünüp kışkırtıldığı, aralarına nefret tohumları ekilen etnik ve dinî grupların durmadan birbirini öldürdüğü ve kan davalarının giderek azgınlaştığı ülkenin dışında ütöpik bir yer olarak sunulan adaya; ülkeyi yönettiği dönemlerde siyasi, etnik ve dinî gruplara göre bir hiyerarşik yapının mevcudiyetini yüksek siyaset olarak gören ve destekleyen eski Başkan'ın gelmesi zamanla adada da benzer bir düzen kurma eğilimi göstermesi ile sonuçlanmıştır. Buna dair ilk yansıma ayrıştırıcı fikirleriyle etkilemeye çalıştığı 1 numaranın, bugüne kadar tercih ettiği rahat giyim tarzından kurumsal ve resmi giyim tarzına geçişi ile sunulmuştur. Zamanla Başkan'a yakın diğer isimlerin bu giyim tarzına yönelmeleri, Başkan'ın ayak takımı olarak sunduğu ada sakinlerinden farklı ve üstün olma gayesinin yansımalarıdır.

Başkan'ın adaya gelir gelmez hayata geçirmeye çalıştığı kapitalist yönetim biçiminin sınıfsal farklılıklar boyutundaki yansımalarından bir diğeri, kendine adalılardan ayırt edilebilecek düzeyde bir ev dekore etmesi olmuştur. Neredeyse bir şehir evi gibi dekore edildiği şeklinde tasvir edilen bu ev, adadaki basit eşyalarla döşenmiş diğer evlerden farklılığı ile Başkan'ın üstünlük anlayışının bir tezahürüdür. Buna ek olarak hiçbir tehdit unsuru barındırmayan bu Ada'da, kendisini ve ailesini korumak amacıyla kapısında daima nöbet tutan korumalar bulundurması da kurmaya çalıştığı üstünlüğün göstergelerinden biridir.

Ada'da ekolojik dengenin bozulmasıyla birlikte ortaya çıkan zehirli yılanlar sebebiyle ölümlerin meydana geldiği süreçte yılan tarafından ısırılan Başkan'ın, ona özel ilaç ve serumlar ile kurtarıldığı ifade edilmiştir. Bu ilaçların daha önce ölüm döşeginde olan adalılar için kullanılmaması ise yaşam hakkı noktasında uygulanan ayrımcı muamelenin önemli bir göstergesidir.

Eserde demokrasi adı altında manipüle ettiği kişiler ile birlikte otoriter bir yönetimi dikte ederek halkı sınıfsallaştırmayı hedefleyen Başkan'ın başarıya ulaşan bu gayesi, üstünlük anlayışının insandan doğaya sirayet ederek medeniyet adı altında doğa ve canlıları sömürmesi ile sonuçlanmıştır.

Gökdelen'de sınıfsal farklılıklar değişen mimari yapı ile birlikte derinleşmiş bu ise toplumun hayatı ve doğayı algılama biçimlerini etkileyerek yalnızca bireylere değil doğaya karşı da üstünlük anlayışının geliştiği toplumsal bir yapının meydana gelmesi ile sonuçlanmıştır. Buna göre 2073 İstanbul'unda hâkim olan hiyerarşik toplumsal yapılanma gökdelenler ile sembolize edilmiş, insanların daha yüksek evlere taşınıp Tanrı'ya yakınlaştıklarını düşünmeleri dünyaya yukarıdan bakma algılarının oluşmasına sebep olmuştur. Bu algının bir neticesi ise yalnızca doğadan soyutlanmaları ile değil aynı zamanda kendilerinden aşağı katlarda yaşayan her bireyden ve onlara dair her olgudan soyutlanmaları ile sonuçlanmıştır. Bunlara ek olarak ulaşım ihtiyaçlarını mekik ile karşılamalarının bir sonucu olarak yeryüzü ile bağları neredeyse tamamen kesilmiş, yüksek gökdelenlerinin camından yolları izlediklerinde sokakta gezinen insanları birer karınca gibi görmüş ve kendi yükseklikleri ile övünmüşlerdir. Evlerinin bulunduğu katın yüksekliği oranında aşağıda yaşayanları küçük görmelerinin bir sonucu olarak yüksek gökdelenlere olan talebin artışı ise kapitalist sistemin değerlendirmekte gecikmediği bir fırsat hâline dönüşerek doğanın daha fazla tahribatına sebep olmuş, durmadan genişleyen kentleşme oranı ile doğa neredeyse yok olma düzeyine erişmiştir.

Eserde gökdelenler ile hiyerarşik yapı arasında birbirini besleyen kısır bir döngünün varlığı dikkat çekmektedir. Artan gökdelenlerle birlikte daha yüksek yaşama olan talepler daha çok gökdelen dikilmesine bu ise doğanın tahrip olması ve nihayetinde ekolojik dengenin sarsılmasına sebep olmuştur. Bunun bir sonucu olarak yeryüzünde artan kirlilik ve hastalıklardan izole olmak isteyen toplum ise güvende olma gayesi ile daha da yükseklerde yaşama taleplerinde bulunmuş ve bu doğrultuda yeni gökdelenlerin dikilmesinde etkili olmuşlardır. Yeryüzünden git gide uzaklaşarak doğadan yabancılaşılmasına yol açan bu durum ise zayıflayan ve zamanla yok olan eko-bilincin bir sonucu olarak doğanın tahribatına göz yumulmasına sebep olmuştur.

Eserde sınıfsal farklılıklar bazında gökdelenlerde yaşayan kesime karşılık “yılkı adamları” tabiriyle sunulan bir diğer kesimin varlığı da söz konusudur. Kapitalist sistemin

iş yükünde insanları devre dışı bırakarak makinelere yöneldiği bu devirde işe yaramayan, iş bulamayan ve bulamayacak olanların kenti terk ederek doğada yalınayak, yarı çıplak bir biçimde solucan, kurbağa, ot, yosun gibi ne bulursa yiyerek hayatta kalmaya çalıştıkları, çiftliklere yaklaşımları hâlinde makineli tüfeklerle acımasızca öldürüldükleri ifade edilmiştir. Yaşlanan ve artık işe yaramayan atların doğaya bırakılmasıyla bilinen yılkı atlarından yola çıkarak yılkı adamları tabirinin kullanıldığı bu aç insanlar, tokların yaşamını katlanılmaz duruma getirmesin, kentlerin görünümüne gölge düşürmesin ve sırtı kalın yurttaşlar sokağa çıktığında cesetlerle karşılaşmasınlar diye şehirden çıkmaya zorlanmış, kimisi ise kurtuluşu doğada aradığı için kendi istekleriyle şehri terk etmiştir. Ancak “Doğa da bir zamanlar atların salındığı doğa olsa bari!” (2023: 114) ifadeleriyle insana verilmeyen değerin bir yansıması olan yılkı adamlarının, doğaya verilmeyen değerin sonuçlarından yine en çok etkilenen kesim olduğu da görülmektedir. Ekolojik tahribatın etkilerinden kaçabilmek adına daha yükseklerle taşınarak kendisinden aşağıda yaşanan her olguya gözünü kapatan kesimin yanı sıra hayatın numaralandırılmış sokaklarda aynı biçim ve yükseklikteki gökdelenlerinde sürdürdükleri yaşamdan ibaret olduğunu sanan ve böylece her yerin ve herkesin eşit olması sebebiyle yoksulluğun ortadan kalktığını düşünerek yılkı adamlarının varlığından dahi bihaber olan kesimin varlığı da söz konusudur. “Heise’e (2008, 25) göre kavramsal farklılıklarına rağmen ortaya çıkmış tüm ekolojik görüşlerin temelinde *‘veryüzünde yaşayan insanların kültürel farklılıklarına bakılmaksızın küresel bir ekosistemi paylaştıkları’* herkes tarafından kabul edilmesi gereken bir gerçektir.” (Arıkan, 2011: 45). Bundan hareketle küresel ekosistemin korunabilmesinin ancak kültürel çeşitliliğin kabulüyle mümkün olduğu, *Gökdelen* romanında ise hem yılkı adamlarına karşı sergilenen tavır hem de tek tip düzene olan taleplerin kültürel çeşitliliğin reddinin bir sonucu olarak eko sistemin tahribatına yol açtığı görülmektedir. Çünkü “Başka kültürlerle saygı göstermeyen bir kültürel zeminde ekoeleştirel yaklaşımların gelişmesi de mümkün değildir.” (Yalçın, 2020: 112).

3.2.3.Post-truth

Post-truth, bir diğer adıyla gerçek ötesi veya hakikat ötesi kavramı “Modernizm olgusunun ve dijital çağ kapitalizminin siyasal, ekonomik, kültürel ve sosyal düzenlenişi yeniden kodladığı; bireyin özel yaşamını ve sosyal grupların görünürlüklerini, kamusal alan paylaşımlarını ciddi boyutta sınırlandırdığı, dar veya sanal mekânlara dönüştürdüğü”

(İlhan, 2020) bir tahakküm olarak tanımlanmaktadır. Kapitalist sistem ile birlikte ekonomik ve siyasi gücü elinde bulunduranların post-truth medya ile kitleleri yöneterek kendi varlıklarını korumayı ve sürdürmeyi hedefledikleri bu yapı, tahakkümün fiziki olmasa da psikolojik boyutunu gözler önüne sermektedir. Bu sebeple “post-truth”u kapitalist rejimle gelen baskıcılık ve sömürgeciliğin neoliberal ekonomik şartlar ile birlikte derinleşen manipülatif yönünün medyatik bir yansıması olarak tanımlamak mümkündür (Demirkol, 2022: 157).

Köpekli Çocuklar Gecesi’nde gerçekleri gizleyerek varlıklarını tehdit edecek olan kitle bilincinin oluşmasını engellemek isteyen iktidarların başvurduğu gerçek ötesi medya haberleri saldırı olarak nitelendirilerek ekomarksist eleştirel bir yaklaşıma yer verilmiştir. Dünya çapında kuraklık alarmı verildiği ilk günlerde dijital medyada sıklıkla suyu çekilen nehirler, kuruyan ekinler, kuraklığın tetiklediği orman yangınları, telef olan hayvanlar, göç eden insanlar gösterilmiştir. Ancak sonraki süreçte peş peşe ortaya çıkan bu doğal afetler karşısında halkın paniklemesi ve acil önlem taleplerinin artmasından korkan kimi iktidarlar medyada sansürü ağırlaştırmıştır. Gerçek ötesi mekanizmanın devreye sokulmasıyla tümü hayal ürünü, sanal ve yalan olan kuraklıkla mücadelede ülkelerin aldıkları muazzam önlemleri anlatan programlara, tarım projelerine, yeşil tarla ve gürül gürül akan sulara yer verilmiştir. Yaşanan bu atmosfer ise eserde “Çeyrek yüzyıldır Batı’nın entelektüel ortamlarında baştacı edilen bu postmodern görüşler, yaşananların etkisiyle gerçeklere yenilirken, dünya çapındaki gerçek ötesi saldırı, gerçeğe ulaşma olanaklarını yok ediyor, kitleleri afyonluyor, çaresiz kurbanlara dönüştürüyorlardı.” (2019a: 144) şeklinde ifade edilmiştir.

Küresel felaketin boyutu arttıkça ve etkileri büyük oranda hissedildikçe gerçek ötesi mekanizmanın halkın algısını kapatmak noktasındaki yetersizliği yerini çeşitli ülkelerde medya sansürüne bırakmış, yapay zekâ çağında iletişim ağlarına erişim engeli koyularak dünyayla iletişim kesilmiş ve halkın felaketin boyutunu öğrenmesi engellenmek istenmiştir. Kimi ülkelerin tek elden yönetilen medyasında, su savaşları kapsamında ülke topraklarına göz dikilmesinin sebebinin milli kaynakların zenginliği olduğuna ve çevre felaketi senaryolarını yayanların emperyalist ajanlar olduğuna dair haberlere yer verilmiştir. Ekososyalizm’in zayıf olana karşı baskıcı bir tavır sergilenmesine itiraz etmesinden hareketle, eserde güçlü olan yönetici kesimin zayıf olan doğa ve halka karşı sergilediği tahakküm ve manipülasyon, ekomarksist eleştirinin bir yansımasıdır. Buna

göre kapitalist sistem varlığını sürdürmek için doğadan faydalanmış, bunu kalıcı hâle getirmek içinse halkı çeşitli yöntemlerle manipüle etmiştir.

Eserde, mevcut kapitalist yönetim sisteminde doğaya verilen zararlar karşısında her zaman bir çözüm yolu olduğu iddiasında bulunan rejimin varlığı dikkat çekmektedir. Ancak rejimin, ekolojik felaketlerin oluşumundaki etkileri yanı sıra bunları önlemek gibi bir gücünün olmadığı ve yine bu güçsüzlüğüyle doğru orantıda baskıcı bir otoriteye dönüşmek durumunda kaldığı görülmektedir. Otoriteryanizm ve tahakkümün mevcut ve olası isyanları önleyerek bilinci körleştirme ve bu sayede yalnızca kendini yaşatma sürekliliğini elde etme gayesi, ekosistemin denge ve düzen bozukluğunun giderek derinleşmesinde ana sebepler arasındadır. Çünkü kapitalist sistem varlığını sürdürebilmek için devamlı büyümeye ve genişlemeye ihtiyaç duyar. Devamlı büyüyen kapitalist sistem ise ekolojik krizlere çözüm üretmekten ziyade, sona giden süreci hızlandırmaktan başka bir etkiye sahip değildir. KÇG’de ekosisteme dair bilinç geliştirmeye çalışanların birer hain ve ajan olduğuna dair oluşturulan spekülasyonlar ve bu isimlerin ihbar edilmesine dair yapılan uyarılar, sistemin kendisini yaşatmasını engelleyecek her yapının imhası için post-truth medya aracılığıyla toplumu manipüle etme yöntemidir.

Kurbağa Adası’ndaki mevcut tahribatın büyük bir kesim tarafından kanıksandığı ve ekolojik olaylar karşısında tepki gösteren veya farkındalık kazandırmaya çalışan belirli kuruluş veya toplulukların yoksunluğu dikkat çekmektedir. Ancak post-truth haberler ile manipülasyona maruz kalarak mevcut tahribatın erişeceği boyuta dair bilinç körlüğü yaşayan kesimin yanı sıra yaşamını sürdürme gayesi sebebiyle post-truth manipülasyonlardan dahi etkilenemeyecek düzeyde çaresiz olan ve ekolojik yıkımı kanıksayan kesimin varlığı da vurgulanan önemi bir dikkattir. İlk kesimde yer alanlar yazarın esere verdiği ismi sembolize etmektedirler. Buna göre kaynayan kurbağa efsanesinin temsilcisi olan bu kişiler; ekolojik felaketin kıyısında olunmasına rağmen olası sonun farkına varmayan, farkına vardığında ise artık önlem almak veya kaçmak için çeşitli imkânlardan yoksun olan kesimdir. Dünyanın küresel ısınma sürecinde geçeceği üç aşama olduğunu savunan ve sonuncu aşamanın insan etkisinden olabildiğince arındırılmış bir dünya olacağı iddialarında bulunan ana akım bilim çevrelerinin, bahsi geçen manipülatörlerden biri olduğunu söylemek mümkündür. Bunun yanı sıra bazı otoritelerin ekolojik tahribatta büyük etkiye sahip olan sera gazına dair denetimler yaptığı

ve kağıt üzerinde Birleşmiş Milletler bünyesinde faaliyet gösterdiklerine dair iddiaları vardır. Ancak denetim yapıldığına hiç şahit olunmaması bu gibi iddiaların yalnızca toplumun isyan oluşturma riskini önlemek amacıyla yapılmış bir yanıltmaca olduğunun göstergesidir. Bu doğrultuda sahte ve yanıltıcı raporlarla, küresel ısınmaya önlem alan politikalar benimsedikleri yönündeki iddialarla ve medyada oluşturdıkları yanıltıcı algılarla halkı umutlandırmış, kamuoyunu kendi istekleri doğrultusunda yönlendirmeyi hedeflemişlerdir.

Dünyanın Dibi Otel'inde post-truth, Merkez Sistem'in sunduğu yapıcı iddiaları karşılayamamasının meydana getirdiği yıkıcı sonuçları gizleyebilmek adına medyayı tek tipleştirilmesiyle karşılık bulmuştur. Buna göre, iklim değişikliği politikalarındaki yolsuzluklar karşısında daha yeşil, adil ve demokrat bir hükümet olma iddialarında bulunarak darbe ile yönetime geçmiş ancak barışçıl eylemlere karşı tahammülsüz tavırlar sergileyerek kendinden öncekiler gibi hukuku kendi keyfine göre uyarlamıştır. Güncel ekolojik gelişmeler ile hükümetin bunlar karşısında yaptığı uyarılara dair haberler sunan ve yönetim tarafından üretilen Tekses Radyo; Merkez Sistem'in iklim mültecilerine karşı acımasız ve hatta dehşet verici politikalarına, yolsuzluk ve hak ihlallerine dair haberlere yer vermeyerek toplumun bu anlamda bilinç geliştirmesinin önüne geçmeyi hedeflemektedir. Ancak eko-bilinç toplulukları Yeter hareketi kapsamında medya sansürünü yıkarak yönetimin yolsuzluk yaptığına dair kanıtlarını sunmuş ve böylece hükümeti istifaya sürüklemiştir. Bu süreçte Tekses Medya ise Başkan'ın bu yolsuzluklardan haberdar olması veya onaylamasının mümkün olmadığı şeklinde yancı tavırlar sergilemiş ve gözaltına alınan doğa merkezci bireylerin terörist aktivitelerinde olup olmadıklarının araştırılacağına dair haberlere yer vererek halkı çeldirici yönlendirmeler yapmıştır. Bundan hareketle Tekses Radyo, rejimin baskıcı ve manipülatif yönünün post-truth medya yönündeki bir yansımasıdır.

Son Ada, Başkan'ın yeryüzü cenneti olarak tanımlanan adanın ekolojik dengesini bozarak yok olmasına sebep olduğu bir sona sahiptir. Bu durum karşısında akli dengesi yerinde olmamasına rağmen sahip olduğu eko-bilinç ile mevcut durumdan sorumlu tuttuğu Başkan'ın ölümüne yol açan bir gencin, ülkenin yancı basın mensupları tarafından terörist ilan edilmesi eserdeki post-truth medyacılığın bir yansıması olmuştur. Bu genci baş terörist olarak sunan medya bununla kalmayarak tüm ada sakinlerini ülkeye her türlü zararı vermek için yemin etmiş teröristler olan tanımlamış; Başkan'ın suçsuzluğunu ise

adada ahlaksız, yasadışı, edepsiz bir yaşam kurulduğu ve devlet buna müdahale edince de ada sakinlerinin başkanı öldürüp adayı ateşe verdiği iddialarıyla savunmaya çalışmıştır. Halkın çoğunluğunu bu duruma inandırarak hedefine ulaşan bu medya grubu ise kitleleri istekleri doğrultusunda yönlendirip ekolojik bilinç geliştirmenin önüne geçerek sömürünün farklı boyuttaki temsilcilerinden biri olmuştur.

3.3.Sosyal Yaşamdaki Değişimler

Eko-distopik eserlerde ekolojik değişim ve dönüşümlerin sosyal, bireysel ve ailevi ilişkilerin yanı sıra ekonomik ve teknolojik yapıya etkileri karşılaşılan önemli dikkatlerdir. İklim değişikliğiyle birlikte meydana gelen sıcaklık, kuraklık, sel, yangın vb. etkenlerin ekonomi, barınma, teknoloji, üretim-tüketim, sağlık ve göç gibi toplumsal-bireysel-ailevi alanlarda kurulan ilişkilerde çeşitli değişikliklere neden olması ekolojik döngünün yaşamsal dinamikler üzerindeki kayda değer etkisinin bir göstergesidir. Bunun yanı sıra iklim değişikliğiyle birlikte birçok alanda ortaya çıkan çeşitli sorun ve zorluklar karşısında bunların üstesinden gelmesi planlanan teknolojilerin üretilmesi birçok konuda fayda sağlayabildiği gibi mevcut iklim değişikliğini körükleyen bir etken hâlini de almıştır. Buna göre üretim süreçleri ve kullanımının doğru ve etkili yönetilmesiyle küresel ısınma ile mücadelede olumlu sonuçlara sebep olabilecek teknolojinin çıkar odaklı bilinçlerce orantısız üretim ve tüketimi küresel ısınma üzerinde dolaylı yollardan olumsuz etkilere sebep olabilmektedir. Bu durum ise eserlerde sıklıkla karşılaşılan önemli noktalardan biridir.

Köpekli Çocuklar Gecesi doğaya karşı farklı bakış açılarına sahip bireylerin yaşadığı anlaşmazlıklara ve bunun sosyal ve ailevi yaşama yansımalarına dair bir dikkat sunmaktadır. Ekolojik tahribat insan yaşamı üzerinde yalnızca fiziksel gereksinimleri tüketmesi ve yok etmesiyle değil, sosyal ve duygusal ilişkiler üzerinde uzun vadede yıpratıcı olmasıyla da etkilidir. Eserde Kadın ve eşi vasıtasıyla yansıtılan bu durum, ekolojik tahribatın yıpratıcı etkisinin en bariz görüldüğü yapılardan birinin aile yaşantısı olduğunun bir göstergesidir. Oğulları Umut Doğa'nın Köpekli Çocuk olma gayesi ile evden ayrıldığı süreçte Kadın, eşinin "Sorumlusu sensin... Oğlanı böyle yetiştirdin. İnsandan sorumlusun, doğadan sorumlusun, dünyadan sorumlusun, diye diye Mesih ruhu aşılama çalıştın ona. Yok çevre, yok barış, yok savaş karşıtı aktivizm derken çocuğun aklına girdin." (2019a: 95) şeklindeki eleştirileriyle karşılaşmış ve bu durum ailelerinin

dağılmasına sebep olan son damla olmuştur. Yazar ekolojik felaketlerin, mevcut durum karşısında kayıtsız ve duyarsız kalmayı yeğleyen ile farkındalığa ve duyarlılığa sahip olan iki eş arasında aile birliğini bozacak etkide bir güce sahip olabileceğine dikkat çekmiştir.

Haberleşme ağlarının sıfırlandığı, bütün iletişim kanallarının çöktüğü, her şeyin sular altında kaldığı o tufandan hemen önce bir köpeğin getirdiği “Sel gelecek, yüksek bir yere çık” notunu alan Kadın, tufan esnasında sellere kapılıp ölmek üzereyken iki köpeğin onu boğulmaktan kurtarması ve zamanında yapımını engellemek için çeşitli protestolarda yer aldığı altmış katlı Cam Kule’ye sürüklenmesi ile hayata tutunmuştur. Köpekli Çocuklar’dan Adam’ın kulübede olduğuna dair aldığı haber ile kulübeye ulaşmaya çalışan Kadın, kuraklık zamanından itibaren beyne saldıran, gerçeklik duygusunu bir süre için yok eden ve tanınmayan bir virüsten kaynaklanan salgının ağır etkilerinden dolayı oldukça güçlük çekmiştir. Kulübeye vardığında çatışma esnasında bacağından vurulmuş olan acılar içindeki Adam’ı görmüş, kurtarılmayı beklerken Adam ile geçmişe ve Köpekli Çocuklar’a dair sohbet etmiştir. Bu esnada, geride bir iz bırakmak ve tanıklık ettiği sonu gelecekteki farklı bilinçlere bir ders niteliği ümidiyle aktarmak için 26 yıllık süreçte şahit olduğu ekolojik felaketi; kendisine kim tarafından verildiğini hatırlamadığı, nerede olduğunun izlenilebilmesini sağlayan, şarja ihtiyacı olmayan, sesle ve ışıkla çalışan, sesi yazıya, yazıyı sese dönüştürebilen, sonsuz denebilecek kadar geniş belleğe sahip marifetli bir 4.Teknolojik Devrim ürünü olan IQ400X’e anlatmıştır.

Kurbağa Adası’nda küresel ısınma ve iklim değişikliğinin sosyal ve bireysel ilişkilere yansımaları ilk olarak Ozan’ın iş arkadaşlarıyla ekolojik bilinç noktasında sahip olduğu farklılıkların bir sonucu olarak ortaklıklarının bozulmasıyla başlar. Ozan’ın yalnızca iş arkadaşlarına değil genel olarak eserde yer alan çoğu karaktere kıyasla ekolojik felaket karşısında takındığı ciddiyetsiz ve umursamaz tavrı, ısınan suda ölümü yaklaşan kurbağalardan biri olduğunun göstergesidir. Bu ciddiyetsizliğinin karşılığı en çok aile yaşantısında huzursuzluklar yaşaması ve yuvasının dağılma eşiğine gelmesi boyutunda olmuştur. Ozan’ın her şeyin geçici olduğu ve iklimsel krizlerin yaşanmadığı hayata bir gün erişeceklerine dair olan boş inancına küresel kriz sebebiyle ekonomik sıkıntılar yaşaması ve bu krizlerin ortasında kendisi ve ailesinin güvenliğini sağlayamamasının da eklenmesi eşi Sibel ile aralarının açılmasındaki temel sebep hâlini almıştır. Göç dalgasıyla değişen demografik yapının yaşam düzeni üzerinde önemli farklılıklar meydana getirdiği bu süreçte, oturdukları semtin güvenliği ve refah düzeyi

bakımından yetersiz olduğunu ifade eden ancak Ozan'dan bu aşamada beklediği özen ve ilginin karşılığını bulamayan Sibel, kızının ve kendisinin güvenliğini sağlayabilmek adına işleyişine çok da hâkim olmadığı ancak güvenliği yüksek olan bir cemaat evine yerleşmiştir. Ancak Sibel'in bu cemaat evinde daha farklı bir tahakküm sistemine maruz kalması ailevi ilişkilerindeki sorunların derinleşmesinde etkin bir rol oynamıştır. Ozan'ın eşi ve kızına erişimde hayli sıkıntılar yaşadığı bu süreç, ekolojik felaketin kargaşaya sebep olduğu günlerde Livigno'ya gitmek üzere yola çıkmaları için onları cemaat evinden kaçırmaları ile sonuçlanmıştır. Ekolojik tahribatın sosyal, bireysel ve ailevi ilişkilere yansıyan ekonomik, psikolojik ve toplumsal etkisi ise eserdeki ailevi sorunlar temelinde yansıtılmaktadır.

Eserde küresel ısınmayla birlikte meydana gelen iklim değişikliği, bireysel ve toplumsal hayatta da birçok değişikliği beraberinde getirmiştir. Yaşam kalitesindeki derin düşüşler, buna dair bir dengenin sağlanabilmesi adına teknolojiden fazlasıyla faydalanan yeni bir çağın başlamasıyla sonuçlanmıştır. Hava kirliliği ve kuraklıkla birlikte su temizleyici ve yapıcı aletlerin üretilmesi, filtreli hava temizleyicilerinin varlığı ve bu filtre atıklarının toplandığı özel bir merkezin inşası buna dair örnekler arasındadır. Aynı zamanda hava kalitesinin düşüklüğü sonucunda şehirlerin üzerini kaplayarak filtreleme yapması fikriyle geçirgen bir materyal olarak tasarlanan Selektomembran, iklim değişikliğiyle birlikte açık ateşin yasaklanması sonrası icat edilen soğuk ateş, atmosfer koşullarının değişmesi sebebiyle güneş panellerinin de ötesinde bir tasarım olan Işık Toplayıcısı'nın, okyanusaşırı yük taşımacılığında kullanılan deniz aracı olan Su Yılanı, Ozan'ın bizzat kendi projesi olan yüzey soğutucu etkiye sahip kaplama olan FOTES kumaşları da önemli teknolojik gelişmeler arasındadır. Yaygın olarak kullanılan kripto paranın ödeme kolaylığı sağlayan ve dilenciler tarafından dahi kullanılan parmak izi okuyucuları ve çocukların takibinde kullanılabilen bir konum işaretleyici olan İzci gibi teknolojiler de yaşam kalitesini artırmayı hedefleyen faydalı üretimler olarak sunulmuştur. En gelişmiş teknolojik gelişmeler olarak sunulan dikey kalkış yapabilen araçlar ile hava ambulansları, her ne kadar uçuş güvenliği karasal yolculuğa yaklaşıp da şiddetlenen ve sıklaşan rüzgârlar sonucunda popülerliklerini kaybetmiştir. Atmosfer içi uçuşların tehlikeli hâle gelerek yerini zamanla atmosfer dışı egzosfer uçuşlarına bırakması sonucunda havacılık yatırımları bu yöne kaymıştır. Ancak bu uçuşlar ve uzay konutları gibi yalnızca kapitalist hiyerarşinin tepesinde yer alanların faydalanabileceği

yapıların inşası esnasında kullanılan teknolojiler, sera gazı salınımı gibi sebeplerle küresel ısınmanın hızını ve boyutunu artırmıştır. Aynı zamanda Gen Restorasyon Merkezleri adıyla hücrelerde bulunan zararlı mutasyonları çeşitli tekniklerle düzelttiği iddiasında bulunan ancak kanseri önlemekten çok kansere yol açtığı suçlamasıyla pek çok yerde yasaklanan teknolojilerin varlığına da değinilmiştir. Bu durum ise kapitalist sistemin kendi varlığını sürdürürebilmek uğruna gözden çıkardıklarının bir göstergesidir.

Küresel ısınmanın sosyal yaşamda kullanılan dile de yansıdığı dikkat çeken bir diğer unsurdur. İklim değişikliğiyle meydana gelen veya şiddetlenen her olayın topluma yeni deneyimler yaşatması, bu yeniliklere dair yeni ifadelerin türemesine sebep olmuştur. Bunun bir örneği olan zarar, yağmurla birlikte atmosferdeki ince toz parçacıklarının yere inmesi ve ince bir çamur tabakası oluşturması sonucu zarar ve çamur kelimelerinin birleşimiyle türetilen yeni bir kelimedir. Dingo ise günümüzde yalnızca Avusturalya’da yaşayan vahşileşmiş köpeklerle benzer türlerin İstanbul’da da yaygınlaşması sebebiyle yaygınlaşan bir kullanım olmuştur.

Bunların yanı sıra faydalı teknolojilerin mevcut piyasasına rağmen vaat ettiği işlevi sunmaması da eserde karşılaşılan teknolojik sorunlar arasındadır. Güvelik sorunlarının arttığı bu çağda güvenlik şirketlerinin çoğalarak bireysel hizmet sunması ve hem canlı hem otomat güvenlik birimlerinin varlığı söz konusuysa Ozan’ın bir tehlikeyle karşı karşıya kaldığı noktada çağrılarını dönüt alamadığı görülmektedir. Benzer bir diğer durum ise yanmaz tuğla hizmetiyle sunulan teknolojiye rağmen yangınlarda artış görülmesidir. Bu durum malzemelerin denetiminden duyulan şüphe ile okura sunulmuştur. Her ne kadar hayat kurtarıcı çeşitli teknolojilerin varlığı söz konusu olsa da kapitalist sistemin insan yaşamına vermediği değer erdem ve ahlak yoksunluğu ile karşılık bulmaktadır. Ülke yönetiminde otoriter yetkilerin zayıflığı sebebiyle denetimlerin yapılmaması ve kapitalist üretimin ekolojik tedbir amacıyla pazarladığı ürünlerde dahi kâr hırsına sahip olması, kapitalist sistemin erdem ve ahlak yoksunluğunu örnekler niteliktedir.

İklim değişikliği ile birlikte sosyal yaşamda görülen önemli bir diğer değişiklik ise beslenme alışkanlıklarındaki farklılıklar olmuştur. Eti ve sütü tüketilebilen hayvanların soyunun tükenmesi sebebiyle temel gıdanın yosun bazlı yiyecekler olduğu bu dönemde; hazır kahvaltı karışımı kutuların, sentetik et ve tereyağların, 21. yüzyıl ortalarında

yaşanan Büyük Gıda Krizi'nden çıkışın anahtarlarından biri olan ve omurgasız sınıfı canlılarından elde edilen protein kaynağı Insekta Çubuk'ların, sıvılaştırılmış karbonhidrat ve protein bazlı yemeklerin ve kemirgen menüsü sunan restoranların varlığı bu anlamda dikkat çekmektedir.

Dünyanın Dibi Oteli, ekolojik tahribatın aile yapısı yanı sıra sosyal, bireysel, demografik yapı ve teknolojik gelişmeler üzerindeki derin etkisinin sunulduğu bir kurguya dayanmaktadır. Aile yapısı üzerindeki temel yansıması, yönetim tarafından ilan edilen sıkıyönetimler sonucunda aile bireylerinin birbirinden uzak kalması ve bu durumun aile bağlarını zayıflatarak çeşitli travmalara sebep olması şeklinde karşılık bulmuştur.

Sahip olduğu eko-bilinci toplumsal farkındalığı artırarak yaşadığı gezegeni daha iyi bir hâle getirmek uğruna kullanan bireylerin bu gayelerinde başarıya ulaşmaları ve ayaklanmalara yol açmaları riskini göze alamayan yönetim, önlem adı altında sıkıyönetim ilan ederek aile üyeleri arasında bir iletişim kopukluğunun yaşanmasına sebep olmuştur. Toplumsal farkındalığı artırma gayesiyle çeşitli eylem ve aktivitelerde bulunarak ailesinden uzakta olmayı göze alan Leyla'nın babası Kerim, bu duruma örnek gösterilmektedir.

“Büyüyüp gelişmene daha yakından tanık olamamak, babalık yapamamak, hiçbir zaman kurtulamadığım ve yıllar içinde daha da ağırlaşan bir vicdan azabına dönüştü... Küçük bir topluluk için değil, sadece kendi sevdiklerim için değil... Bu topraklar ve üzerinde yaşayan canlılar için elimden gelen ne varsa yapmaktı amacım.” (2022a: 116).

Kerim'in kızına yazdığı mektupta yer verdiği bu ifadeler, doğa merkezci bir anlayışa sahip olması sebebiyle ailevi görevlerini yerine getiremeyen bir babanın üzüntüsünü içermekte ve ekolojik tahribatın aile yapısı üzerindeki etkisini göz önüne sermektedir.

Eserde değişen ve kötüleşen ekolojik atmosferin sosyal yaşamdaki çeşitli yansımaları; eğitimin büyük bir kısmının uzaktan yapılması, günümüzdeki yaygın alışveriş merkezlerin zamanla işlevsizleşmesi sebebiyle kapatılarak mühürlenmesi, trafikte araçların camının açılmasının dahi ceza sebebi olması şeklinde sunulmuştur. Aynı zamanda yasal olmayan mülteci topluluklarının hayatta kalabilmek için yiyecek ve su teminlerini takas usulü ile gerçekleştirmeleri, birkaç kez OHAL ilan edilmesi ve

ekonomik buhranın derinleşmesi de ekolojik tahribatın toplumsal yansımalarından bazılarıdır. İstanbul depremiyle derinleşen tahribata bir çözüm bulmak adına Merkez Sistem'in darbe ile yönetime el koymasına rağmen deprem mağdurlarından bazılarının olay üzerinden on iki yıl geçse de cami ve kapatılmış okullarda yaşamaya devam etmesi ise ekolojik yıkımın bir diğer toplumsal yansımasıdır. Yoğun göçler ve mülteci problemleriyle birlikte öldürülen ve kurşuna dizilenlerin sayılarındaki artış ve kendisinden haber alınamayan kayıp kişilerin varlığıyla birlikte insan ticareti ve kaçakçılık bağlantılarının olduğu belgelenen şirketlerin varlığı da ekolojik yıkımla meydana gelen göçmen krizinin toplumsal yapıda yol açtığı güvensizlik problemlerinin bir yansımasıdır.

Ekolojik döngüde meydana gelen kötüleşmeler sebebiyle gündelik yaşam rutinlerinin yerine getirilmesinde yaşanan aksaklıklar zamanla bu anlamda kolaylık sağlayacak ve ekolojik tahribatın derinleşmesinde daha az etkili olacak teknolojik gelişmelere de önayak olmuştur. Eserde bunun yansımalarından biri atmosfere verdiği zarar dolayısıyla benzinle çalışan uçakların yasaklanması ve iki saatten az süren uçuşların gezegeni korumak amacıyla kaldırılması olmuştur. Bunun yerine “hyperloop” denen birbirine bağlı tüplerle düşük sürtünme sayesinde hızlı hareket edebilen ve güneş enerjisiyle çalışarak yer seviyesinde uçuşa deneyimi sunan basınçlı araçlarla hızlı ulaşım sağlanmış ve dizel yerine hidrojenle çalışan trenler yaygınlaşmıştır. Bu durum Anadolu'daki çoğu havaalanının kullanımdan çıkarılarak iklim mültecilerini ağırlayan kamplara dönüşmesi ile sonuçlanmıştır. Bunun yanı sıra yaygınlaşan otonom elektro dolmuşlarda günümüzde olduğu gibi boncuk süslemeleri veya manidar sözlerin ihmal edilmemesi kültürel aktarımdan henüz tam anlamıyla vazgeçilmediğinin bir göstergesidir.

Suçlu ve mültecilerin tespitini sağlamak adına retina taraması yapan dronlar, atık arıtma tesisleri, yalnızca temizlikte değil misafire hizmette dahi kullanılan ev robotları da teknolojik gelişmelerden bazılarıdır. Kendi enerjisini üreten, ısıtma ve soğutmasını kendi sağlayarak yüzde seksen daha az elektrik harcayan, yağmur suyunu depolayan ve uzaktan kumanda edilebilen otonom binalar ise eserde karşılaşılan bir diğer teknolojik gelişmelerdir. Bunlara ek olarak yoğun yağışların yaşamı zorlaştırdığı noktada suyla savaşmak yerine suyla yaşamak felsefesini benimseyen Çin'in suyu kısmen geçiren kaldırım ve yollar tasarlayarak biriken suyu filtre edip geri dönüşüme sokması, Türkiye

dâhil olmak üzere birçok ülkede karbon nötr politikalarının benimsenmesi, benzinli araçlar ve termik santrallerin yasaklanarak yeşil ekonomiye geçiş yapan sermayelerin teşvik edilmesi, afetzedeler ve göçmen kamplarının kötü iklim şartlarında muhafaza edilmesi amacıyla ucuz ve hafif izolasyon malzemeleri ile kaplanması, kuraklıklarla birlikte yok olması sebebiyle yapay orman teknolojilerinin geliştirilmesi gibi çalışmalar, değişen iklim koşulları sonucunda geliştirilen çeşitli yöntemler olarak karşılık bulmuştur.

Değişen iklim koşulları yalnızca sosyal yaşamı sürdürmekte değil en temel yaşamsal faaliyet olan beslenme ihtiyacını karşılamakta da birçok toplumu derinden etkileyecek sonuçlara sebep olmuştur. Yerel balıkların soylarının tükenme tehlikesinde olması sebebiyle balıkçılığa beş yıllık yasak getirilmesi, tarımın büyük darbe alması bunlardan bazılarıdır. Ancak pahalılık, kıtlık ve gıda güvensizliği gibi sebeplerle glutensiz öğün veya poğaça hapı benzeri yapay gıda üretimi teknolojilerinin geliştirilmesine rağmen gıda krizlerinin önüne geçilemediği de ifade edilmiştir.

Son Ada, insan merkezci ve diktatoryal yönetim sisteminin ekolojik dengedeki sarsıcı etkisinin ve bundan kaynaklı olarak toplumsal ilişkiler üzerinde meydana getirdiği değişim ve dönüşümlerin yansıtıldığı bir eserdir. Bu odakta dikkat çeken ilk unsur, eşitlikçi ve özgürlükçü bir yaşamın hâkim olduğu adadaki mevcut gidişatı hükmedici ve yönetici bir sistemle değiştirmeyi gaye edinen Başkan'ın, hiyerarşik yapıyı dikte edici söylemleriyle adalılardaki sınıfsal farklılığa dair algıları değiştirmesi olmuştur. Buna göre birkaç ada sakini Başkan gibi resmi bir giyim tarzı benimsemiş, kendilerini diğer adalılardan ayıracak bir görünüme sahip olma gayesine bürünmüştür. Güç gösterisi ve hükmetme algısının yansımalarından yalnızca biri olan bu durum, zamanla doğa üzerinde de üstünlük kurma zihniyetine evrilecek bir ilk adım olarak yansıtılmaktadır. Örgütlü ve planlı yayılan kötülüklerden uzakta huzuru seçenlerin iyi ülkesi olarak tanımlanan adada, her ne kadar eşitlikçi yaşam düzenine uyum sağlayabilen bireyler barınsa da kapitalist sistemin kazanç ve çıkar odaklı vaatleri karşısında ilk olarak doğayı ve masum canlıları gözden çıkardıkları bir bakış açısının geliştiği görülmektedir. Sahip oldukları eko-bilinç ile bu duruma itiraz edenler karşısında ego bilinci benimseyenlerin sergiledikleri baskıcı tutum ise zamanla komşuluk, dostluk ve güven ilişkilerinin zedelendiği bir toplum yapısının ortaya çıkmasına yol açmıştır.

Adada ekolojik dengenin sarsılmasıyla toplumsal ilişkilerin yanı sıra konforlu yaşamda meydana gelen değişimler de dikkat çekmektedir. Martıları yok etme girişimleri sonucunda insanı bir tehdit olarak görmeye başlayan bu canlıların saldırgan tavırlar sergilemesi, adalıların bu saldırılardan kendilerini korumak amacıyla başlarına tencere geçirmeden yürüyememesi ile sonuçlanmıştır. Martı nüfusundaki azalma ile ortaya çıkan zehirli yılanlardan korunmak amacıyla yaz sıcaklığında uzun çizmeler giyilmesi, yılanları evlerden uzaklaştırmak amacıyla kullanılan ilaçların kötü kokuları sebebiyle burunlarına mandal takılması da benzer bir diğer dikkatlerdir. Bunlara ek olarak martıların yok edilmesi girişimleri kapsamında adaya getirilen tilkilerin çoğalarak sosyal yaşamı zorlaştırması tilkileri de öldürme kararının alınmasına yol açmış, bu doğrultuda ormana tilkilerin yemesi için siyanür zehri bulaştırılan etlerin bırakılması hem diğer birçok canlının da zehirlenmesine hem de telef olan hayvanların sulara bulaştırdığı hastalık sebebiyle insanların da zehirlenmesine yol açmıştır. Buna göre adanın sahip olduğu doğal ekolojik döngünün bozulmasıyla yalnızca toplumsal ilişkiler zedelenmekle kalmamış, bu zamana dek sürülen konforlu yaşam ve sağlık koşulları da zarar görmüştür.

Gökdelen, yayılımcı kent yaşamı ile meydana gelen ekolojik tahribatın aile ve toplum yaşamında meydana getirdiği değişim ve dönüşümlerin çeşitli teknolojik gelişmelerle derinleşmesinin izlerini sunmaktadır. Bu anlamda dikkat çeken ilk olgu ülke nüfusunda meydana gelen derin düşüşler olmuştur. Bu düşüşün sebepleri arasında Can Tezcan'ın eşinin “Kelebeklerin kökünün kuruduğu bir dünyada çocuk istemem,” (2023: 30-31) sözleriyle benimsediği zihniyetin toplum genelinde yaygınlaşmasının etkili olduğu söylenebilir. Bundan hareketle sarsılan ekolojik dengenin insanlarda sebep olduğu gelecek kaygısının zamanla aile ve toplum yapısındaki değişim ve dönüşümlere yol açtığı görülmektedir.

Ülkenin özelleştirme politikaları ile eğitimin pahalı hâle gelmesi ülkede okuryazar oranının çok düşük seviyelere gerilemesine sebep olmuş, ilkokulda çocuk okutmak bile toplumun büyük bir kesimi için olanaksız hâle gelmiştir. Buna ek olarak en ufak işler için dahi diploma istenen bir sistemin varlığı, insanların yaşamlarını sürdürebilme gayesi dışındaki diğer kaygılardan soyutlanmaları ile sonuçlanmıştır. Bundan hareketle temel yaşam haklarını dahi karşılayamayan bir toplumda doğa bilincinin gelişmesi olanaksız bir hâl almaktadır. Aynı biçim ve uzunluktaki gökdelenlerinde tekdüze yaşam süren bir diğer kesim olan kenterlerin, bu konforlarına rağmen doğa bilincine sahip olmaması ise

iki sebebe dayanmaktadır. Bunlardan ilki yeryüzündeki yaşamın barındırdığı çeşitli virüs ve mikropların güvenli olmamasından duydukları korkuyla hem doğa hem de toplumdan izole olarak kent yalnızlığına bürünmeleri; ikincisi ise yükseklerde süren yaşamlarıyla birlikte zamanla gelişen hiyerarşik üstünlük anlayışları doğrultusunda yalnızca insanlar değil doğa üzerinde de hâkimiyet kurma istekleriyle karşılık bulmuştur.

Gökdelen'de teknolojik gelişmelerin toplumsal ayrışmalara sebep olduğu görülmektedir. Derinleşen toplumsal ayrışmalar ise yalnızca sosyal değil aynı zamanda ekolojik farkındalıkları da körleştiren bir olgu hâlini almıştır. Ulaşım kolaylığı sağlamasıyla yaygınlaşan mekik kullanımı, yükseklerde uçuşu dolayısıyla kenter kesimin yeryüzünde süre gelen yaşam ve değişen ekolojik dengeden bihaber olmasına sebep olmuştur. Aynı zamanda hızla değişen mimari algının bir sonucu olarak işçilerin devre dışı bırakılıp bilgisayarların devreye sokulduğu hızlı inşa teknolojilerinin geliştirilmesi, doğanın kendini yenilemeye fırsat bulamamasına yol açmıştır.

Eserde ekolojik tahribatın toplumsal yansımalarından bir diğeri, kapitalist sistemin yıkıcı politikalarıyla birlikte değişen ekolojik döngünün beslenme alışkanlıklarında meydana getirdiği değişimler olmuştur. Sarsılan ekolojik denge ve değişen iklim koşullarıyla birlikte buğdayın dahi serada yetiştirilmesi ve hükümetin özelleştirme politikalarıyla birlikte seraların yabancıların eline geçmesi buğday ekmeğinin ülke genelinde erişimi zor bir besin türü hâlini almasına yol açmıştır. Yine özelleştirme politikaları kapsamında ülkenin tüm karasularının bir Amerikalının elinde olmasının bir sonucu olarak içeriği değiştirilen balıkların tatsız, cıvık ve mide bulandırıcı olması beslenme alışkanlıklarında değişim meydana gelmesine yol açan etkenlerden biri olmuştur.

Kapitalist sistemin çıkarları doğrultusunda başvurduğu yasa dışı yöntemler ile ekolojik tahribatın derinleştirdiği görülmektedir. Temel Diker'in ikinci bir New York projesi kapsamında İstanbul odağında gerçekleştirdiği yıkım girişimlerinde karşılaştığı engellerin, ülke başkanı Mevlüt Doğan'ın kâr ve çıkar odaklı taleplerinin sağlanması karşılığında uyguladığı illegal yöntemler ve çeşitli baskıcı tavırlarla birlikte ortadan kaldırılması doğanın tahribatına hız kazandırmıştır. Hikmet Bey'in İstanbul'daki doğal yaşam görüntüsünün belki son temsili olan evini satmak istememesi, Temel Diker'in kişisel hırslarını gerçekleştirme yolunda karşılaştığı en büyük engellerden biri olmuştur.

Ancak bu engel yasa dışı yollarla aşılarak ev Hikmet Bey'den alınmış ve uğradığı haksız ve adaletsiz tutum karşısında itiraz eden Hikmet Bey çıkan çatışma sonucunda öldürülmüştür.

3.4.Eko-bilinç

“White’a göre insanoğlunun ego-bilinci ve eko-bilinci arasındaki çatışma binyıllarca önce insanoğlu nehirler üzerinde en basit su değirmenlerini kurmaya ve kendi amaçları için toprağı ‘hunharca’ sürmeye başladığında başlamıştır.” (White, 1996’dan aktaran: Akıllı & Şahiner, 2003: 11). Kapitalist sistemle derinleşen bu durum eko-distopyalara da yansımıştır. Bu doğrultuda eserlerde ekolojik bilince sahip olan ve olmayanlar olarak iki tür insan tipinin varlığı dikkat çekmektedir. Eko-bilinç geliştiren insanlar genellikle sisteme karşı çıkan çevre aktivistleri, isyancı ve direnişçiler, bilim insanları olarak karşımıza çıkmaktadırlar. Bu karakterler doğayı korumayı ideoloji edinmiş ve bunun için alternatif çözümler arayan, ekolojik tahribatın sorumlularını sorgulayarak insanın doğadaki yıkıcı etkilerini azaltmayı hedefleyen eko-bilinçliler olarak sunulmuştur. Eko-bilinç geliştirmeyen insanlar ise daha çok sistem içinden kişilerdir. Bunlar daha çok güç sahibi olan siyasi figürler ve kapitalist sistem devleri olarak karşımıza çıkmaktadırlar. Distopik düzenin bir parçası olmalarının yanı sıra çıkarları doğrultusunda devamlılığını sağlamak adına onu destekleyen ve koruyan bu kişiler ego-bilinçliler olarak sunulmuştur. Distopyaların olası felaketlere dair bir farkındalık kazandırma gayesi bu iki tür insan tipi arasındaki çatışmalar doğrultusunda okura sunulmuştur.

Köpekli Çocuklar Gecesi’nde ekobilince sahip olan karakterlerden biri olan Kadın, bundan 26 yıl önce endemik bitkilerle ilgili uluslararası bir botanik projesinin bölge sorumlusu; diğer ekobilince sahip karakterlerden biri olan Adam ise savaşların ekosisteme olumsuz etkileri konusundaki çalışmalarıyla bilinen bir bilim adamı ve çöl arkeoloğudur.

Eserde eko-bilincin en açık temsilcileri kitaba ismini veren ve “Adam ve onun gençlerden, çocuklardan bir de köpeklerden oluşan savunma güçleri...” (2019a: 71) ifadeleriyle tanımlanan Köpekli Çocuklar’dır. Adam, savaş döneminde yaşadığı köye düzenlenen saldırı esnasında anneleri tarafından köpeklerin sırtına bağlanmış ve böylece

köyden uzaklaşarak ölümden kurtulmuş çocuklardan biri olduğunu ifade etmiş, bu durumu "İlk köpekli çocuklardık," (2019a: 110) sözleriyle desteklemiştir. Bu dünyada her canlının birbirine muhtaç olduğu ve ekolojik döngüde bir değere sahip olduğu fikriyle antroposentrik bir bakış açısından ziyade doğa merkezci bir bakış açısına sahip olan Adam bu ekolü devam ettirmiş, merkezi baskılara ve savaşa rağmen Köpekli Çocuklar efsanesinin temelini atmıştır. En başlarda otuz-kırk kadar çelimsiz, kavruk, on iki-on üç yaşlarında, bazıları belki biraz daha büyük yeniyetmelerden oluşan Köpekli Çocuklar, zamanla ekolojik şiddete ve haksızlıklara karşı çıkan ve bu sisteme yön veren önemli bir figür hâlini almıştır.

Ekolojik felaket karşısında yaşamın sonunu getirecek olan sisteme karşı çıkan ve halkı bilinçlendirme noktasında önemli role sahip bir diğer topluluk 'İklim Çocukları'dır. Küresel kuraklıktan birkaç yıl önce iktidarın üç maymunu oynamayı yeğlediği bir dönemde bir çocuğun ülkesinin parlamento binası önünde "Duyun büyükler! Dünya elden gidiyor!" (2019a: 205) diyerek ilk işaret fişeğini yakması ile isyan başlatan bu topluluk, elli-altmış çocuğun okulu asarak sokaklarda toplu gösteri yapmaları ile direniş devam etmiştir. İklim Çocukları başlarda sistem tarafından tehdit olarak algılanmamış ancak bir milyonu aşkın çocuğun bir günlük okul boykotu yaparak farkındalık oluşturduğu ve sosyal medya üzerinden yapılan çağrılarla eylemlere büyükleri de dâhil ettiği noktada sistemin devamlılığı açısından bir risk unsuru olarak görülerek engelleme, baskı ve sansür gibi yaptırımlara tabi tutulmuştur. Dünyanın çeşitli yerlerinden olan her yaştaki çevrecinin İklim Çocukları ile haberleştiği Gerçekleri Yayma Ağı olarak adlandırılan bir haberleşme ağı kurulmuş ve bu ağ aracılığıyla dünya çapında iklim uyarıları yapılmıştır. Bu gibi girişimlerin güçlenerek kitleselleştiklerini gören sistem, karşısındakinin çocuk olmasını dahi önemsemeden yok etme girişimlerinde bulunmaktan çekinmeyecek düzeyde ahlaken ve vicdanen körelmiştir. Sistemin tepesinde yer alanlar bu girişimlerin kendilerine yönelmiş bir tehdit olduğunun bilincinde olduklarından, dünyanın belli başlı merkezlerinde aynı gün ve saatte gerçekleştirilmesi planlanan büyük yürüyüşe bombalı saldırılar düzenleyerek 12-14 yaş arası on bir çocuğun hayatını kaybetmesine sebep olmuşlardır. Bunun bir sonucu olarak İklim Çocukları'nın eylemlerinde bir gerileme olsa dahi, Gerçekleri Yayma Ağı ile davaları uğruna dönemin koşullarına uygun bir şekilde dikkatleri daha az çekerek çalışmaya devam etmişlerdir.

Savaşlardan, yıkımlardan, açlıktan, ölümden kaçan, annelerini babalarını yitirmiş sahipsiz çocuklar, sokaklarda bulup kendilerini korumak için sahiplendikleri başıboş sokak köpekleri ile birlikte Gerçekleri Yayma Ağı'nın haberleşmesini sağlamış, gizlice basıp yaygınlaştırmaya çalışılan bültenleri dağıtmışlardır. Bu noktada yazar bu iki çocuk topluluğunu aşağıdaki ifadelerle tanımlayarak umudun sembolleri olduklarını vurgulamıştır:

“Köpekli Çocuklar’la İklim Çocukları belki de bir bütünün birbirini tamamlayan parçaları; bir ordunun doğu ve batı kanatları gibi. Yoksul bölgelerin çocuklarıyla zengin ülkelerin çocuklarının, birbirinden haberleri bile olmadan, her biri kendi yönteminde ama ortak bir amaç uğrunda sistemi zorlama, bir gelecek umudu yaratma çabaları...” (2019a: 210).

“Ekonomik açıklar birbirimizden aldığımız borçlardır, oysa ekolojik açıklar ise gelecek nesillerden çaldıklarımızdır.” (Brown, 2003’den aktaran: Erden & Turan Koyuncu, 2014: 9) ifadelerinin karşılık bulduğu neslin temsili olan Köpekli Çocuklar ve İklim Çocukları; kendilerinden çalınanın hesabını sorma cesaretine sahip, sistemin köreltemeyeceği kadar sağlam bilinç ve iradeyle bu uğurda canlarını ortaya koyma cesaretini gösteren kahramanlar olarak sunulmuştur. Ekososyalizmin beklenen sonun önüne geçmekteki yegâne çözüm olarak sunduğu kapitalizmin radikal biçimde ortadan kaldırılması fikri eserde erişkin bireyler tarafından gerçekleştirilememiş olsa da tufanın ardından bu kapitalist sistemin yeniden doğmasını engellemek ve hatta adının dahi unutulmasını sağlamak, bahsi geçen yeni neslin temel gayesi olmuştur.

Eserde doğa merkezci bakış açısına sahip önemli karakterlerden bir diğeri Kadın’ın oğlu Umut Doğa’dır. Bu kötü dünyaya çocuk doğurmanın eleştirildiği bir devirde tam aksine dünyayı iyileştirmek, güzelleştirmek ve insanın acılarını hafifletebilmek, daha iyi bir gelecek inşa edebilmek için çocuk doğurmak gerektiğini savunan Kadın; beklenen, istenen, umut bağlanan bir çocuk olduğundan oğlunun ismini Umut Doğa koymuştur. Her ne kadar eşi çeşitli eleştirilerde bulunsa da oğlu doğa ve toprakla iç içe büyüsün diye şehrin banliyösünde bahçeli bir eve taşınmış ve daha küçük yaşta ona bitkilerin Latince adlarını öğretmiştir. Çağının yaşlılarının genel eğilimlerinden ziyade kitap okumaya, dünyada olup bitenlerle ilgilenmeye, dağlara, denizlere, ormanlara, hayvanlara, bitkilere, derslerden de coğrafyaya, tabiat bilgisine düşkün olan Umut Doğa, bu ilgileri karşısında yaşlıları tarafından soyutlanmış ve annesine “Senin bana iyi diye öğrettiğin her şey beni

yalnızlaştırıyor...” (2019a: 61) sözleriyle sitem etmiştir. Bu yalnızlığına rağmen doğa ve insan dışı varlıklara karşı ilgisi azalmamış, üniversite sınavında aldığı yüksek puanla tıp fakültesi yerine veterinerlik okumuştur. Distopik romanlarda ana karakterin deneyimlediği aşamalardan ilki olan yalnızlaşma, KÇG’de Umut Doğa’nın bu ifadeleri ile karşılık bulmuştur. Bu yalnızlaşma süreci, karakterin kendini mevcut toplum yapısına ait hissetmeyerek çevresindekilerle fikir zıtlıkları yaşamasıyla başlayan bir süreçtir. Devamında onu yalnızlaştıran fikirleri doğrultusunda hayatını kökten değiştirecek olan ve yasak düzene geçiş yapacağı adımlar attığı ikinci aşama gelmektedir. Bunun Umut Doğa için karşılığı ise Köpekli Çocuklar’dan biri olma fikridir.

Umut Doğa’nın Köpekli Çocuklar’dan olma fikri, annesi ile bir kış günü sinemanın gece gösteriminden çıktıkları sırada birbirine sarılmış olarak uyuyan köpek ve çocuğu görmeleri ile filizlenmiştir. Çocuğu ve köpeği evlerine götürmeyi teklif ettiği annesinden aldığı olumsuz cevap onu hayal kırıklığına uğratmış, onlara gizlice yardım etme fikrini ortaya çıkarmıştır. Ancak Umut Doğa’nın yiyecek ve giyecek götürerek yardım etme çabalarının Köpekli Çocuklar tarafından kabul görmemesi, öteki vasfıyla yardım etmenin mümkün olmadığını anlamasını sağlamıştır. Bu süreçte distopik karakter aşamalarından üçüncüsü olan iki farklı yaşam arasındaki o belirsiz ve bulanık dönemi deneyimleyen Umut Doğa, onlardan biri olmak için yeni riskler almak gerektiği fikriyle yüzleşmiştir. Bu doğrultuda abluka altındaki bölgelere yardım götürmeye gidecek bir gençlik grubuna katılarak başladığı yolculuğa, önce bir köpek edinerek sonra ise sınırın öte yanındakilere yardım etmek için evden ayrılarak devam etmiştir. Kadın bir etkisi olmayacağını bilerek bu durum karşısında susmuş ve eşinin “Sorumlusu sensin... Oğlanı böyle yetiştirdin. İnsandan sorumlusun, doğadan sorumlusun, dünyadan sorumlusun, diye diye Mesih ruhu aşılama çalıştın ona.” (2019a: 95) şeklindeki eleştirileriyle karşılaşmıştır.

Kurbağa Adası’nda mevcut ekolojik tahribat seviyesinin eriştiği üzücü boyuta rağmen bilinç kazandırmak ve kamuoyu oluşturmak için herhangi bir topluluk veya kuruluşun olmayışı dikkat çekmektedir. İklim değişikliğiyle birlikte toplumsal yapıda meydana gelen değişiklikler kimi kesimleri çok zorlu şartlara maruz bırakmış, bu durum karşısında mevcut şartları değiştirmek için bir çaba dahi sarf edemeyecek düzeyde çaresiz hissetmelerine sebep olmuştur. Bunun yanı sıra eko-bilince sahip ancak düzeni değiştirmenin mümkün olmadığı kanısında olan veya değiştirmek gibi bir gaye taşımayarak sahip olduğu imkânlar doğrultusunda kendisi ve yakınlarını olası felaketten

olabildiğince uzağa taşımaya çalışan bir kesimin varlığı da söz konusudur. Bu doğrultuda sahip olduğu imkânlar doğrultusunda yaşam sürekliliğini sağlayabilen ve sağlayamayanların varlığı, ekolojik tahribatın sınıf farklılıkları üzerindeki etkisinin boyutunu gözler önüne sermektedir.

Eserde eko-bilince sahip ve bunu durdurmanın mümkün olmadığı kanaatinde ancak olası bir sondan olabildiğince kaçabilecek imkâna sahip olanlardan biri Ozan'ın kardeşi Nevit'tir. Mevcut ekolojik durumlara dair bir bilince sahip ancak kötümser olan Nevit, hayatta kalma odağıyla teknolojiye ilgilidir. Olası bir felaket durumunda kullanmak üzere minimum paket olarak tanımladığı ve ailesine üç yüz yıl yetecek kapasiteye sahip nükleer santral satın almıştır. Ancak her ne kadar tedbir alınsa da sıcaklıkların artmasıyla süper sıcaklık adasına dönüşecek olan ve yaşanacak göçlerle birlikte hiçbir güvenlik sistemine sahip olmayan İstanbul'da yaşam sürdürmenin mümkün olmadığı kanaatindedir. Buna rağmen küresel felaket odağında pazarlanan uzay apartmanları gibi kurmanın ve sürdürmenin imkânsız olduğu kapitalist sistem oyunlarına kanmayacak düzeyde bilince sahiptir. Bunun yerine daha gerçekçi bir çözüm olan Alp Dağları'ndaki Livigno adında bir hayatta kalma kolonisine yerleşme fikrine daha yakındır. Eserin sonunda meydana gelen ekolojik felaket sürecinde bu fikrini yerine getiren Nevit için, mevcut düzeni değiştirebilmek adına toplumlara ekolojik bilinç aşılamak gibi girişimlerde bulunacak düzeyde bir doğa merkeziliğe sahip olduğu yorumu yapılamazken kendi hırs ve çıkarları uğruna kapitalist sistemi besleyenlerin duyarsızlığında bir insanmerkeziliğe sahip olduğu yorumu da yapılamamaktadır.

Eserde doğa merkezci bakış açısına sahip olduğu söylenebilecek keskin karakterlere yer verilmemiştir. Bu durum, mevcut tahribatın geri dönülemezliği ve yaşam koşullarının distopik boyutuna dair sahip olunan farkındalığın bir sonucudur. Ancak Nevit gibi yaklaşan bir felaketin bilincine sahip olanların yanı sıra, mevcut ekolojik koşulların geçici bir durum olduğu ve aksini savunanların felaket senaryoları uyduranlar olduğu fikrine sahip olanların varlığı eserde dikkat çeken bir unsurdur. Bunlardan biri olan Ozan, sağlık bültenleri tarafından paylaşılan mevcut hava kirliliğinin astım veya diğer akciğer hastalıklarına sebep olacağı haberlerine inanmamaktadır. Ona göre “uzay istasyonlarını inşa edebilecek teknik beceri Dünya'nın atmosfer şartlarını elbette iyileştirebilirdi.” (2019: 17). Ozan'ın kötü ekolojik koşulların sona ereceği, sitelerinde bulunan havuzun yosunlarının temizlenerek taze su ile doldurulacağı ve kızı Mina ve eşi

Sibel ile o havuzda yüzeceğine dair olan umudu, KÇG’de Köpekli Çocuklar’ın sahip olduğu ümitvarlıktan ziyade ısınan suda ölümünü beklediğinden habersiz bir kurbağa olduğunun göstergesidir. Çünkü Ozan ekolojik yıkım karşısında bir bilinç geliştirmek için herhangi bir çaba göstermemesinin yanı sıra, kendisine yapılan çeşitli uyarılara da gözlerini kapayıp kulaklarını tıkamayı tercih etmiştir. Aynı zamanda iklim değişikliğini, tarihte bu tür dalgalanmaların yer aldığı ve bunun mevsimsel bir döngü olduğu fikriyle temellendirerek duyarsızca göz ardı etmiştir. Ozan’ın bu fikri iş arkadaşı tarafından Tevrat’ın Yaradılış bölümünde yer alan yedi yıl kıtlık yedi yıl bolluk meselesine benzetilmiştir (2019: 31). Bu ise eserde yer alan metinlerarası bir göndermedir. Ozan’ın İstanbul’un süper sıcaklık adalarından biri olma ihtimali karşısında insanlığın bu durumla altmış bin yıl önceki atalarından daha iyi mücadele edeceği fikrine sahip olması, bir avuç maceracının fantezisi olduğunu düşündüğü Livigno’ya taşınmayı reddetmesinin sebeplerinden biri olmuştur.

Dünyanın Dibi Oteli, eko-bilince sahip bireylerle kapitalist yönetim arasında geçen çatışmalar ve bu çatışmalarla erişilen haklar temelinde kurulmuş eko-distopik bir farkındalıktır. Güç sahibi olmak için doğa merkezci bir bakış açısına sahip olduğuna dair iddialarda bulunan ancak hedefine ulaştıktan sonra baskıcı ve yıkıcı bir rejim benimseyen Merkez Sistem karşısında; kendini İşgaldelen olarak tanımlayan, insan hakları adına her türlü yolsuzluk ve haksızlıklara itiraz ederek yönetimin baskıcı tavırlarına direnmekle yetinmeyip karşı tavır sergileyen eko-bilince sahip topluluk yer almaktadır.

Eserde eko-bilince sahip karakterlerden ilki Mardin Midyatlı genç bir ziraatçi olan Daro’dur. Yüksek sıcaklıklar sonucunda yerel göçmenlerden birine dönüşen Daro, kendinden önceki neslin ekolojik tahribattaki payının büyüklüğünden yakınmıştır. Buna göre Daro bundan 30-40 yıl önce eko-adaletsizliklere ses çıkaranlar azınlıkta kalmasa ve korkak davranmasaydı gidişat belki değiştirebilirdi kanısına sahiptir. Daro her ne kadar bilgi ve yeteneklerini kendi topraklarında kendi halkı için kullanmak istese de Merkez Sistem’in ayrıcalıklara üstün hizmet sunma politikaları doğrultusunda beyin avcıları tarafından fark edilmiş ve kapitalist sistemin hiyerarşik yapısına hizmet etmesi beklenmiştir.

Eserde ekolojik bilince sahip bir diğer yapı yeşil anarşistlerin varlığıdır. Mevcut tahribat ve bunu körükleyen yönetim sistemi sebebiyle kurtuluşa dair imkânsızlıklar ve

ümitsizlikler mevcutken yeşil anarşistlerin düşünce, eylem ve manifestolarının yanı sıra sürgün ve hapis olmalarına sebep olacak itiraz ve eleştirilerindeki kararlılıkları, doğa bilincine sahip olanlara bir umut kaynağı olmuştur. Leyla'nın babası olan Kerim Güven'in de yeşil anarşistlerin en önemli isimlerinden biri olduğu, Ergene Havzası'nda zehirli atıkları denize boşaltan fabrikaların borularını tıkaması ve Sinop'taki nükleer karşıtı eylemlere katılması dolayısıyla birkaç kez hapse girdiği ve düzen için tam bir baş ağrısı olduğu belirtilmiştir.

Kerim, İstanbul'un göbeğinde İşgaldelen ismini verdiği boş bir gökdelende tahribatın artan boyutu ve yönetimin tutunduğu tavırlara karşı mücadele etmek üzere birleşen bir topluluğun başında yer almaktadır. Merkez Sistem tarafından fark edilmemek amacıyla klimaları çalıştırmamak gibi yöntemler geliştiren bu topluluğun yaşadığı gökdelen, çocuklu çalışanların yaşam alanı olmuştur. Bu doğrultuda, katların birer mahalleye dönüştüğü, park, sinema, mutfak gibi ortak alanların bulunduğu ve hatta gönüllü öğretmenlerin yer aldığı bir okulun dahi bulunduğu bu bina, bir yerleşim merkezi hâlini almıştır. İşgaldelen topluluğuna katılan doğa merkezci bilinçlerin çoğalması ise iletişim, gıda ve güvenlik gibi gereklilikleri sağlayabilmek adına, terk edilen başka binalara yerleşilerek topluluğun git gide genişlemesine yol açmıştır.

Bu topluluğun birincil gayesi iklim yandaşı olduğu iddiasındaki rejimin ekolojik tahribattaki etkisi ile iklim mültecilerine karşı eşitlikçi olmayan tavırları, hak ihlalleri ve yolsuzluklarını kamuoyuna duyurmak ve gerçek yüzünü göstermektir. Bu amaç doğrultusunda emir ve hiyerarşi barındırmayarak ortak kararlarla hareket edilen ancak hırsızlığa, şiddete, tembelliğe ve yalana yer verilmeyen net ve sıkı kurallar benimsenmektedir. Bunun yanı sıra bostan denemelerinin yapıldığı, meyve ve sebze yetiştirildiği katların bulunması da ekolojik tahribat karşısında çok boyutlu önlem ve çalışmalarda bulunulduğunun bir göstergesi olmuştur. İstanbul odağında sunulan tahribatların dünyanın birçok yerinde de yaşandığı ve Afrika-Avrupa bağlantılı sivil toplum kuruluşları ile irtibat hâlinde oldukları da belirtilmiştir.

İşgaldelen ekibi, kapitalist sistemin tahribattaki etkisinin farkında olup “bize dokunmasınlar” bakış açısına sahip olanlara iktidarın değişmesi yönünde yeterli bilgi ve cesareti aşılacak gayesiyle Yeter hareketi düzenlemiştir. Bu doğrultuda ilk adımda hackerlar ile Tekses Medya'yı kilitlemiş ardından Merkez Sistem'in İstanbul şubesine

sanal saldırı düzenleyerek doğa merkezci yaklaşımı benimsediklerine ilişkin iddialarının birer yanıltmaca olduğuna dair medyaya çeşitli kanıtlar sunmuşlardır. Bunun sonucunda ayaklanan ve “Merkez istifa!” sloganlarıyla sokaklara dökülen halk ise sıkıyönetim ilan edilerek bastırılmaya çalışılmıştır. Sıkıyönetim kararının etkili olmaması yönetimin panzerleri sokağa indirip topluluklara ateş açması, İşgaldelen ve hackerların merkez üssü olan gökdelenlerin bombalanması ile sonuçlanmıştır. Buna rağmen devam eden isyan ve çatışmalar ise Merkez Sistem’in yolsuz kişi ve şirketlerin yargılanacağı ve yeniden bir seçim yapılacağına dair açıklama yapmak zorunda kalması ile sonuçlanmıştır. İşgaldelen ekiplerince söylenen “Başkaları için, ülkemiz ve gezegen için verdiğimiz ve inandığımız mücadelenin değerini unutmayalım. Belki bir günde her şey değişmeyecek. Ama dönüm noktasında olduğumuz kesin.” (2022a: 113) ifadeleri ise eserin yeni bir başlangıca ve değişime dair umudu, eko-bilinç çerçevesinde kurguya dâhil ettiğinin göstergesidir.

Son Ada, ülkenin mevcut karmaşa ve düzensizliğinden kaçarak doğaya duydukları saygı ve değer doğrultusunda bir adada huzur içinde yaşamak isteyen kırk hanelik topluluğun romanıdır. Eko-bilince sahip bu insanların oluşturduğu ütöpik bir yaşamı simgeleyen adanın zamanla distopik bir hâle bürünmesi ise diktatoryal ve kapitalist bir yönetim anlayışını benimseyen Başkan’ın adaya gelmesi ile gerçekleşmiştir. Bundan hareketle eser eko-bilince sahip olanlar ile olmayanların yaşadığı çeşitli çatışmalara dair bir kurguya dayanmaktadır.

Eserde eko-bilince sahip karakterlerden ilki adanın da asıl sahibi olan zengin bir iş adamıdır. Yaşı ilerlemiş olan iş adamı son yıllarını dünya kavgalarından uzakta geçirmek istemesi sebebiyle bu adayı satın almış, yalnız kalmak istemediği için tanıdıklarını da yanına seslemiş ve adaya yerleşmelerini teşvik etmek adına da arazi parası istememiştir. Ada nüfusu kırk haneye ulaştığında ise adanın doğal güzelliğinin, sessizliğinin ve yeşilin bin bir çeşidinin yansıdığı ormanların bozulmaması için daha fazla ev yapılmasına izin vermemiştir. İş adamının sahip olduğu bu eko-bilinci sürdüren adalılar da binlerce yıl öncesinden buranın esas sahipleri olan martıları ürkütmemeye ve onların yaşamını tehdit etmemeye özen göstermiştir. Bu özen doğrultusunda yaban kuşu olan martılar ile hayattan kaçan münzevi insanlar arasında yaşam alanlarını birbirine karıştırmamak konusunda sessiz bir sözleşme yapılmıştır.

Başkan'ın adaya gelişi, zayıf bir bilince sahip olanların doğa ve canlılara bakış açısının manipülatif yaklaşımlarla ne denli zedelendiğinin bir göstergesi olmuştur. Başkan sahip olduğu diktatoryal zihniyet ile doğa üzerinde dahi hâkimiyet kurmak istemiş, adaya gelir gelmez düzensiz ve medeniyetten uzak bir görüntü sunduğu iddiasıyla kendi hâline bırakılmış olan ağaçları budamıştır. Halkın bu duruma karşı itirazlarını ise bir fırsat olarak değerlendirerek bir kurul oluşturmayı teklif etmiştir. Bu kurul, yaşanan anlaşmazlıklar karşısında halkı demokratik kararlar alındığına inandıracağı ancak aslında çeşitli teşvik ve tehditler ile kendi kararlarını gerçekleştireceği bir vasıta niteliği taşımaktadır. Başkan kurulda ilk olarak ağaçları budama fikrinin yanı sıra yaban hayvanı oldukları iddiasıyla martıların adadaki varlığını yok etme fikrini ortaya sunmuştur. Gelen itirazlar karşısında adanın asıl sahibi olan 1 numaranın söz hakkının geçerliliğinin yüksek olduğu iddialarını sunarak fikrinin adalılar tarafından kabul edilmesini zorunlu kılmıştır. Bunun sonucunda adanın esas sahibi olan martıları katletme girişimlerine başlayan Başkan, bu girişimlerin bir sonucu olarak ekolojik döngünün bozulmasına ve adayı zehirli yılanların basmasına yol açmıştır. Buna ek olarak martıların soylarını tüketme girişimleri adına sunduğu bir diğer çözüm olarak adaya getirdiği tilkilerin de zamanla sosyal yaşamı zorlaştıracak düzeyde çoğalması, onların da silahla avlanması fikrini ortaya çıkarmıştır. Ancak hayata geçirilen bu fikirde de başarıya ulaşılamayınca Başkan adada planlı bir yangın çıkarılarak tilki soyunu toptan katletme fikrini ortaya atmış, en nihayetinde şiddetli rüzgârın etkisiyle yangın tüm adayı kaplayarak hem doğanın hem de yerleşim yerlerinin yok olmasına sebep olmuştur.

Ütopik bir doğa güzelliğine ve yaşama sahip olan adada insanmerkezci ve baskıcı yönetim anlayışına sahip olan Başkan'ın doğaya ve halka karşı sergilediği manipülatif ve dikte edici yaklaşımı sonucunda ekolojik denge sarsılmıştır. Eserde aslında ada özelinde kurgulanan bu durum dünya genelinde ekobilinçsizliğin erişeceği boyutlara dair bir farkındalık sunma gayesi taşımaktadır. Eserde Başkan'ın demokrasi adı altında dikte etmeye çalıştığı yıkıcı zihniyet zayıf bilinçlerin zedelenmesine ve en nihayetinde adanın sonunu getirecek eylemlere destek olunmasına sebep olmuştur. Başlarda ağaçların budanmasına ve martıların öldürülmesine itiraz eden çoğu ada sakini, doğaları gereği zamanla tehdit olarak görmeye başladıkları insanlara karşı saldırgan tavır sergileyen martıları tek suçlu olarak görmeye başlamış, tüm bu olayların insanların martıları öldürme girişimi ile değil direkt olarak martıların hücumuyla başladığını iddia eder

olmuşlardır. Olaylar büyüdükçe itiraz etme güçleri zayıflayan halk ise Başkan'ın attığı her adımı büyük bir saflıkla kabul ederek adanın kaçınılmaz sonunu hızlandırmıştır. İnsanların yaşadığı bu bilinç körlüğüne karşılık olarak soylarının tükenmesi için katledilen martıların kendileri ve yaşam alanları uğruna sundukları mücadele “Martılar ise karşı koydukları ve uzlaşmadıkları için kazanmıştı.” (2023: 167) ifadeleri ile sunulmuş, insanoğlunun bu anlamda bir bilinç geliştirerek direnç göstermediği noktada yok olmaya mahkûm olduğu farkındalığı kazandırılmak istenmiştir.

Eserde Başkan ve onun dikte edici yaklaşımı sonucunda sahip oldukları eko-bilincin sarsıldığı halk karşısında, doğa merkezci bakış açısını koruyan ve bu uğurda çeşitli itiraz ve eylemlerde bulunan kişilerin varlığı dikkat çekmektedir. Bunlardan ilk ve en önemlisi Yazar adıyla sunulan bir ada sakinidir. Başkan'ın martıları yok etmenin gerekliliğini sunduğu kurul toplantısında Yazar, çeşitli itirazlarla halkın eko-bilincini korumayı hedeflemiştir. Yazar'ın bu itirazları ise şu şekilde sunulmuştur:

“Martılar, bizler buraya gelmeden binlerce yıl önce bu adanın sahipleriydi... Bize de hiçbir zararları yok. Martılara karşı duyulan bu amansız öfkeyi ve yok etme amacını anlamakta güçlük çekiyorum ama biliyorum ki adadaki yaşamı bilen ve bu uyumu bozmak istemeyen sizler komitenin 'martı seferberliği' diye adlandırdığı bu uygulamaya zaten izin vermeyeceksiniz.” (2023: 68).

Kurul dışında da komşularına doğa ve eğitim konularında bilgilendirici paylaşımlar yapan Yazar, zamanla eko-bilinçlerini tamamen kaybeden ada halkı tarafından münafık olarak damgalansa dahi ekolojik dengenin korunmasının gerekliliğini savunmayı sürdürmüştür. Başkan'ın sahip olduğu zihniyetin farkında olduğu için geldiği günden itibaren adanın sonsuza kadar kaybedildiği öngörüsüne sahip olan Yazar, güç savaşında Başkan tarafından bir tehdit olarak görülerek tutuklanmıştır. Tutuklandıktan sonra kendisinden haber alınamayan Yazar için eser sonunda yer verilen “Her devrim kurban ister!” (2023: 175) ifadeleri ise onun ekolojik şiddet ve adaletsizlik karşısında duran bir devrimci olduğunun bir vurgusudur.

Eserde eko-bilinç oluşturma ve koruma mücadelesinde Yazar'ın yanı sıra anlatıcı olan 36 numara ve eşi Lara'da önemli bir yere sahiptir. 36 numara her ne kadar ekolojik şiddet konusunda Başkan'a karşı sesini çıkarma ve itiraz etme konusunda eşi Lara ve komşusu Yazar kadar cesaretli olmasa da komşularına eski ve huzurlu günleri hatırlatmak

ve geçirdikleri ekolojik şiddet yanlısı dönüşüm karşısında onları uyarmak için çaba sarf etmiştir. 36 numaranın “Biz insanlar, sınırlarımızı bilmeden kendi aklımızı beğeniyoruz, öğrenmiyoruz, akıllanmıyoruz.” (2023: 96) şeklindeki ifadeleri, insan aklının her olgu üzerinde kurmaya çalıştığı radikal üstünlüğün doğaya egemen olma kavramını ortaya çıkardığı, bunun ise doğanın tahribatına ve en nihayetinde doğada her şeyin birbiriyle bağlantılı olmasından hareketle insanın kendi yaşam alanını yok etmesine sebep olduğu bilincinin bir yansımasıdır.

Anlatıcının eşi Lara ise adanın asıl sahibi olan martıların katliamına sessiz kalmayıp buna engel olmak adına bir bildiri düzenleyerek komşularına dağıtmıştır. Ancak Başkan’ın katliam girişimleri sonucunda martılar, yaşamları üzerinde artık bir tehdit olarak görmeye başladıkları insanlara karşı saldırgan tavır geliştirmiş ve bu da adalılarının bilinçlerinin iyice körelmesine yol açmıştır. Lara ise bu duruma “Martıları Başkan azdırdı, asıl katil o!” (2023: 114) şeklinde isyan eder noktaya gelmiştir.

Eserde eko-bilinç noktasında sunulan bir diğer önemli karakter bakkalın doğuştan sakat, kambur, dilsiz ve akıl sağlığı yerinde olmayan oğludur. Sahip olduğu bu fizyolojik ve biyolojik engellere rağmen akıl sağlığı yerinde olan birçok adalıya kıyasla ekolojik bilince ve bu uğurda çeşitli aksiyonlar alabilecek cesarete sahiptir. Buna göre martı yumurtalarının dahi yok edilme girişimlerine başvurulduğu günlerde kurtarabildiği birkaç yumurtayı gizlice saklayarak martı soyunu korumayı amaçlamıştır. Sahip olduğu doğa merkezci anlayış yavruların yumurtalardan çıkması ve doğaya bırakılması ile karşılık bulmuştur. Ancak Başkan’ın adanın yok olmasına sebep olacak düzeydeki bilinçsiz eylemlerinin sorumluluğunu üstlenmeyerek adayı terk etme planlarını halka açıkladığı esnada bakkalın oğlu öfke ve isyan dolu çılgınlık atarak Başkan’a vurmuş ve çarpmanın etkisiyle ikisi birlikte uçurum kenarından düşmüştür. Bu durum her ne kadar mevcut yönetim tarafından tüm adalılarının terörist damgasıyla tutuklanmasına sebep olsa da o güne dek insan yerine dahi konulmayan bu sakat çocuğun manipülatif eylemler karşısında sağlıklı insanlara kıyasla daha dirençli bir duruş sergilemesi, ada dışındaki eko-bilince sahip gençler tarafından devrimci olarak anılmasına yol açmıştır.

Adanın yanarak kül olmasının ardından ülke haberlerinde terörist ilan edilen adalılara karşı hükümetin ve basının sergilediği yancı ve manipülatif tutumunun farkında olan genç kesimin varlığı, eserde eko-bilinç noktasında sunulan bir diğer dikkattir.

Gençler bu post-truth haberlere inanmamış ve uzun araştırmalar sonucunda ada için mücadele edenleri bir devrimci ve kahraman olarak görüp adayı ise direniş simgesi bir özgürlük adası olarak yeniden yeşertmeyi amaçlamışlardır. Bu anlamda adaya gelerek yarı yanmış evlerden çıkardıkları plan ile bir ev inşa etmiş ve çevresine fidanlar dikmişlerdir. Adanın eskiden sahip olduğu ütöpik güzellik ve zenginliğe erişmesinde büyük katkıları olan gençlerin bu çabaları, doğaya verilen en ufak değer ve saygının ne denli zengin geri dönüşleri olduğunun bir göstergesi olarak sunulmuştur.

Gökdelen'de kapitalizm devlerinin İstanbul odağında bir metropol görüntüsüne erişme hedefleri sonucunda ekolojik dengenin sarsıldığı, sarsılan ekolojik dengenin sonuçlarından korunma kaygısıyla artan daha yükseklerde yaşama arzusunun ise daha çok gökdelen dikilmesine sebep olduğu kısır bir döngünün varlığı söz konusudur. Bu döngü zamanla toplumun ekosisteme yabancılaşarak eko-bilinçlerinin körleşmesine ve kapitalist sistemin ekolojik tahribatta hızını kesecek hiçbir engel kalmamasına sebep olmuştur. Bu anlamda eserde doğanın korunması uğruna toplumsal bir mücadelenin olmadığı, bireysel farkındalıkların ise bu anlamda yeterli düzeye erişmediği dikkat çekmektedir.

Eserde avukat Can Tezcan'ın mevcut kapitalist yönetime karşı sergilediği karşıt fikirlere rağmen Temel Diker'in İstanbul'u beton ormanına çevirdiği projesi hakkında "alabildiğine çirkinleştirilip kirletilmiş kentin o karışık yollarından, o birbirinden çirkin yapılarından kurtararak bir baştan bir başa gökdelenlerle donatılması kesinlikle doğru, kesinlikle gerekli bir şeydi, kenti ve insanlarını özgürleştirecek bir tasarıydı." (2023: 71) şeklinde sunduğu fikirleriyle ekolojik anlamda zayıf bir farkındalığa sahip olduğu görülmektedir.

Can Tezcan'ın yardımcısı Sabri Serin ekolojik tahribatın bilincinde olan ancak bunun ardındaki güçler karşısında durmanın mümkün olmadığı düşüncesiyle herhangi bir girişimde dahi bulunmayan bir karakter olarak sunulmuştur. Can Tezcan ile yaptıkları bir konuşma esnasında, her şeyden çok çöp üreten bugünün insanına ek olarak Temel Diker'inkiler başta olmak üzere dikilen gökdelenlerin moloz dağlarının etkisiyle doğanın kurduğunu ifade etmiştir. Artık yıllık adamlarını dahi içinde barındıramayacak düzeyde tahrip olan doğanın sorumlularının, ağırlığı doğanın en büyük düşmanı olan makinelere vererek doğadan ve insanlıktan kendini soyutlayan anamalcılar olduğunu ifade etmiştir.

Bu çöküşün önünde kendisi de dâhil olmak üzere hiç kimsenin duramadığını, aksine bu korkunç gidişe Temel Diker'i destekleyerek katkıda bulunduklarını ifade eden Sabri, geçen yüzyılda İstanbul'un canına okuduğu iddia edilen kesimin eylemlerinin yalnızca bir çöküşe, bir bozulmaya tanıklık edecek düzeyde kaldığı ve Temel Diker gibi her şeyi yerle bir etmediğini savunmuştur.

Can Tezcan'ın, yardımcısının bu ifadelerine karşılık verdiği “İyi de doğa ne oluyor, dostum, anamız diye bildiğimiz doğa? Çözümü onda, onun yeniden canlandırılmasında aramak gerekmez mi?” (2023: 202) şeklindeki tepkisi, tek tipleştirilme yolundaki İstanbul projesine verdiği destekle çelişir niteliktedir. Ancak ardından söylediği “Binlerce yüzyılın dünyası tek bir yüzyıldan da kısa bir sürede nasıl kurdu?” (2023: 202) ifadeleri ile duyduğu bu şaşkınlık, aslında mevcut tahribatın boyutlarından ve buna sebep olan etkenlerden haberdar olmadığının bir göstergesidir. Bu ise hayatı yaşadığı alandan ibaret sandığı bir bilinç körlüğüne sahip olduğunun en temel yansımasıdır.

Eserde sahip olduğu eko-bilinç ile düzeni değiştirebilmek adına ses çıkaran tek karakter Can Tezcan'ın eski dostu Rıza Koç'tur. Mevcut yönetim sisteminin körleştirdiği bilinçlere bir farkındalık kazandırmak amacıyla kaleme aldığı eserinde yalnızca yönetimi değil yargının özelleştirilmesinde başı çeken dostu Can Tezcan'ı da yerden yere vurmakta çekinmeyen Rıza Koç, Temel Diker'in ikinci bir New York projesi hakkında “Bir gökdeldendir tutturmuş, gökdelen de gökdelen, ama yalnız göğü değil, yeri de, tarihi de, geleceği de deliyor.” (2023: 145) yorumunda bulunmuştur. Korkunç düzeni değiştirmek adına özgürlüğünü tehlikeye atarak yazdığı kitapçıkları yıllık adamlarının yardımıyla halka ulaştırmaya çalışan Rıza Koç, tek avuntusunun boyun eğenlerden olmamak olduğunu ifade etmiş ancak “artık geleceğin de geleceği yok” (2023: 203) ifadeleriyle doğanın da toplumun da son günlerini yaşamakta olduğu gerçeği ile yüzleşmenin gerekliliğini göz önüne sermiştir.

3.5.Sağlık

Eko-distopik eserlerde küresel ısınma ve iklim değişikliğinin meydana getirdiği ekolojik felaketlerin insan sağlığı üzerindeki olumsuz etkileri sıklıkla karşılaşılan eko-distopik izlekler arasında yer almaktadır. Bunun yanı sıra ekosistem ve biyoçeşitlilik

arasındaki karşılıklı etkileşimin bozulmasının insan yaşamı üzerindeki etkilerine de yer verildiği görülmektedir.

Köpekli Çocuklar Gecesi'nde kuraklık başladığından beri altyapı hizmetleri durma sınırına geldiği için dört bir yanda çöp dağlarının yükselmeye başladığından ve altyapısı yetersiz ülkelerde susuzluğun yol açtığı salgınların on binlerce insanın, en çok çocukların ölümüne yol açarken kolera, veba gibi çoktan unutulmuş hastalıkların geri gelmesine sebep olduğundan bahsedilmiştir. Yardım örgütleri bu gibi sorunlar karşısında yetersiz kalırken gelişmiş zengin ülkeler Birleşmiş Milletler'in birleşik yardım gücü kurulması ve sınırların açılması gibi karar ve çağrılarına kayıtsız kalmıştır. Bunların yanı sıra yoğun yağışlarla birlikte daha önce bilinmeyen yeni salgınlar ve virüsler kendini göstermeye başlamış, kolera veya romatizma gibi beklenen hastalıkların yanı sıra baş ağrısıyla başlayan, bazılarında kuşpalazına benzer belirtiler gösteren, kişiyi bitkin düşüren titreme nöbeti ve ardından bilinç bulanması ile bellek yitimine sebep olan yeni bir hastalık türü baş vermiştir. Beyne saldıran bu virüs saptanamadığından tedavisi de geliştirilememiş ve birkaç vaka ölümle sonuçlanmıştır.

Kurbağa Adası'nda mevcut hava kirliliğinin astım ve akciğer rahatsızlıklarının artışında etkili olduğu ve hatta kansere yola açtığına dair sağlık bültenlerinden bahsedilmektedir. Bunun yanı sıra ölümcül salgınların varlığı sebebiyle maske kullanımının yaygınlığına ve koruyucu aşıların varlığına dair ifadeler de yer verilmiştir. Aynı zamanda çöp dönüştürme merkezlerinin zamanla faaliyet göstermemesi karşısındaki toplumun tepkisizliği buna dair bir iyileştirmeye gidilmemesiyle sonuçlanmış, bu tesislerdeki çöp yığınlarının zamanla sıradağlar oluşturarak etrafında oyunlar oynayan çocukların hastalanıp ölmesine yol açtığı ifade edilmiştir. Ancak bu durum dahi önlem alınması için bir girişime yol açmamış aksine çöp yığınlarında tüneller kazan çocuklardan kimisi göçük altında kalarak ölmüş; kimisi ise yiyecek artıkları, giyim eşyaları, ahşap parçaları ve karton kutuların, ısı ve nemin yardımıyla ürettiği bir metan kitlesinin patlamasıyla hayatını kaybetmiştir. Ekolojik tahribatın insan sağlığı üzerindeki etkilerinin zirve noktası ise felaketin karşılık bulduğu süper sıcaklık günlerinde, sıcak çarpması ve hava kirliliği nedeniyle bayılan, beyin kanaması veya astım krizi geçirenlerin sayılarındaki yoğun artış ile karşılık bulmuştur. Bu durum ise panik ve izdiham ortamı oluşmasında etkili sebepler arasında gösterilmiştir.

Dünyanın Dibi Otel'nde ekolojik tahribatın insan sağlığı üzerindeki etkilerinden biri olan hava kirliliği, kronik hastalıklara ve alerjilerde artışın görülmesine yol açmıştır. Bu gibi sebeplerle erken ölümlerin yaşanması ise maske ve tulum kullanımının zaman zaman zorunlu kılınmasına sebep olmuştur. Aynı zamanda kapitalist sistemin ekosisteme yansıyan en temel zararlarından biri olan asbest ve siyanür kullanımı yanı sıra maden aramaları ve nükleer atık sızıntıları ile meydana gelen hava kirliliğinin de insan sağlığına zehirlenmeler ve ölümler şeklinde yansıdığı ifade edilmiştir. 2029'daki büyük sel felaketi ve 2032'deki büyük sıcaklık afeti ile ortaya çıkan, sivrisineklerin taşıdığı ve insandan insana da bulaşabilen Zika virüsünün iklim değişikliğiyle birlikte başka bölgelere yayıldığı ifade edilmiştir. Zamanla mutasyona uğrayan virüsün eskiden öldürmediği, yalnızca anne karnındaki bebeklerde mikrosefali gibi beyin gelişimi sorunlarına yol açtığı, ancak yeni türlerin hem daha bulaşıcı olduğu ve yetişkinlerin beyin fonksiyonlarını etkilediği hem de kronik hastalıklarla birlikte ölümcül olduğu belirtilmiştir. Hükümetin bu konuda aldığı önlem ise maske ve tulum kullanımını teşvik etmek ve salgın hastalıklarla meydana gelen ölümlerde cenaze törenine beş kişi katılma kuralı getirmek olmuştur.

DDO'da iklim değişikliğinin insan sağlığı üzerindeki bir diğer etkisi Akdeniz'in ısınmasıyla istilacı türlerin çoğalması, denizanası kolonilerinin ve zehirli türlerin insanları hastanelik etmesi olmuştur. Bu durum ile mücadele ise denize girmenin yasaklanması ile karşılık bulmuştur. Buna ek olarak pusuda bekleyen virüslerin yeni iklim koşullarıyla birlikte sarıhumma, kolera gibi küresel çapta milyonların ölümüne yol açan salgın hastalıklara sebep olduğu da ifade edilmiştir. Kutuplardaki donmuş toprakların erimesiyle ortaya çıkan yeni virüslerden kaçmak isteyenler de bunları dünyanın her yerine taşıyarak yine küresel çapta sağlık sorunlarına sebep olmuştur.

Son Ada'da ekolojik döngünün bozulması sonucu insan sağlığını ve yaşamını etkileyen çeşitli unsurlara yer verilmiştir. Bunlardan ilki Başkan'ın adaya geldiği güne dek hiçbir tehlike arz etmeyen martıların Başkan'ın talimatıyla adadaki soylarını tüketme girişimleri sonucunda kendileri ve yavrularının yaşamında bir tehdit olarak görmeye başladıkları insanlara karşı saldırgan tavırlar sergilemeleri ve bir insanın ölümüne sebep olmaları ile sunulmuştur. Bir diğeri ise martılara karşı gerçekleştirilen katledici girişim ile azalan martı nüfusunun bir sonucu olarak çoğalan zehirli ve saldırgan yılanların, ada sakinlerinden birinin ölümüne sebep olmasıdır. Yine martı nüfusunu azaltmak adına

adaya getirilen tilkilerin sayılarının çoğalarak sosyal yaşamı zorlaştırması ile tilkilerin de öldürülmesi kararına varılmış, bunu kolay yoldan çözmek adına siyanür zehri etlere bulaştırılmış ve tilkilere yem olarak sunulmuştur. Ancak bu girişim ile yalnızca tilkiler değil ormanda yaşayan, bu etleri yiyen her türlü canlı siyanürden zehirlenmiş ve ölü bedenlerinin su kaynaklarına karışması sonucu ada halkı da hastalanmaya başlamıştır. Diktatoryal yönetimin üstünlük kurma hedefleri uğruna zarar verdiği ekolojik döngünün neticesinde zararlı çıkanın yine kendisi olması, bu döngüde kendisinin de yer almasından kaynaklı bir sonuçtur.

Gökdelen romanı ekolojik tahribatın iklim değişikliği gibi yansımalarından ziyade kentsel yaşamın genişletilmesi uğruna yok edilen doğa odağında bir kurguya dayanmaktadır. Bu odakta ekolojik tahribatın insan sağlığı üzerindeki etkilerinden ziyade kenter kesim dışındakilerin tahrip edilen doğada verdiği yaşam mücadelesine yer verildiği görülmektedir.

3.6.Eko-distopik Zaman Algısı

Distopyalarda toplumsal aksaklıkların erişeceği boyutlara dikkat çekmek adına olayların yakın gelecekte geçtiğine dair izlenimlere yer verilmesi sıklıkla rastlanan bir durumdur. Bu ise okuyucuda gidişatın yönünü değiştirmek adına harekete geçme hissiyatını oluşturma gayesi taşımaktadır. Stableford ise bu durumu şu sözlerle ifade etmiştir:

“Yirmi birinci yüzyılın, medeniyetin geçici yahut kalıcı çöküşüne sebebiyet verme ihtimali olan eşi benzeri görülmemiş ekolojik bir kriz çağı olacağı düşüncesi, neredeyse hafife alınmasına sebep olacak düzeyde spekülatif kurgunun değişmez bir parçası olmuştur.” (2021).

İnsanoğlunun doğa karşısında kurduğu rasyonel üstünlüğünün mevcut düzeyde devam etmesinin kaçınılmaz bir sonu olarak bir yüzyıl daha görebilme umutlarının yıkılması ile karşılık bulan bu durum; kendi elleriyle hazırladığı sonunu önleyebilme, yapamıyorsa da en azında geciktirme gayesiyle bir tepki ve uyarı mahiyeti taşımaktadır. Buna göre incelediğimiz eko-distopik eserlerde, meydana gelen ekolojik felaketlerin içinde bulunduğumuz yüzyılda geçtiği yönündeki dikkatlere yer verilmesi olası felaketlerin yakınlığına dair bir farkındalık oluşturma gayesi taşımaktadır.

Oya Baydar, *Köpekli Çocuklar Gecesi*'nde aynı gaye ile olayların yakın gelecekte meydana geldiğine dair ipuçlarına yer vererek, senaryoyu ikna edici kılmıştır. Eserde olayların geçtiği yıla dair net bir bilgi verilmece dahi içinde bulunduğumuz yüzyılda geçtiğine dair göstergelere yer verilmiştir. Günümüzde yaşadığımız olaylara benzer özelliklerin sıralandığı zaman dilimi için “bir zamanlar” ifadesinin kullanılması ve bu zaman dilimini “bin yıl öncesi değil birkaç on yıl, olsun olsun da yarım yüzyıl önceydi.” (2019a: 49) şeklinde tanımlanması, tufanın 21. yüzyılın üçüncü çeyreği civarında bir zaman diliminde geçtiğinin göstergesidir. Aynı zamanda kuraklık dönemi için “beklendiğinden çok daha erken başlamış, geri dönüşü olmayan sınıra daha yüzyılın ortasına bile varmadan yaklaşılmıştı.” (2019a: 138) ifadelerine yer verilmiştir. Kadın ve Adam'ın gelecek ve bugün kavramları üzerine ettiği bir sohbet esnasında geçen “Geçen yüzyılda da distopyalar yazıldı, 1984, Cesur Yeni Dünya, Fahrenheit 451...” (2019a: 175) ifadeleri ile de aktüel zamanın 21. yüzyıl olduğu çıkarımı yapılabilir. Buna göre eserde bahsi geçen kuraklık sürecinden ve mevcut kapitalist yönetim sisteminin yansımalarından bahsedilmesi ile olayların yaşandığı zamanın yakınlığının ve felaketlerin beklenen ve umulandan daha hızlı gerçekleşmesinin vurgulanması, yazarın bu konuda çekmek istediği önemli bir dikkattir.

Kurbağa Adası'nda olayların geçtiği yıla dair net bir ifadeye yer verilmemiştir. Ancak Ozan'ın çocukluğuna dair hatırladığı bazı ifadeler ile aktüel zamanın 21. yüzyılın sonları olduğuna dair bir çıkarım yapmak mümkündür. Bu ifadeler ise şu şekilde sunulmuştur:

“Didim’de bir yaz geçirme fikri şimdi çok tuhaf geliyordu. Demek ki o zaman sıcaklıklar sağlık riski yaratacak kadar yükselmüyordu! Toz da hatırlamıyordu. Akşam açık havada ortak terasta yemek yenir, mini amfityatroda ilginç bir gösteri varsa izlenirdi.” (2019: 122).

Buna ek olarak eserde bahsi geçen teknolojik gelişmelerin bugün temelinin atılmış olması eserdeki aktüel zamanın çok da uzak olmadığı izlenimini vererek romanın dayandığı gerçekliği yansıtmaktadır.

Eserde İstanbul'un süper sıcaklık adası olduğuna dair bir ifadeye yer verilmiştir. Bu ifadenin ise günümüzdeki Kentsel Isı Adası (Urban Heat Island) etkisinin ileri düzeydeki bir karşılığı olarak sunulduğu görülmektedir. Kentsel Isı Adası etkisi; şehirdeki yeşil alanların azalarak yoğun yapılaşmanın artmasıyla güneş ışınlarının kırsal alana oranla

daha fazla tutulması, baca ve arabalardan salınan karbon gazlarının sıcaklığı artırması gibi sebeplerle kentsel hava sıcaklığının kırsal alanlara oranla bölgesel ölçekte iklim değişikliklerine sebep olabilecek düzeyde daha yüksek olması demektir (Kalaycık, 2020). Bundan hareketle yazar, olayların geçtiği döneme dair sunduğu çeşitli izlenimler ile günümüzdeki mevcut Kentsel Isı Adası kavramının dikkate alınmadığı müddetçe erişebileceği düzeyin yakınlığına dair bir bilinç kazandırmayı hedeflemektedir.

Dünyanın Dibi Oteli'nde bazı bölüm başlarında yer verilen radyo haberleri aracılığıyla aktüel zamanın 2050 yılı olduğu ifade edilmiştir. Aktüel zamanın yanı sıra 2029 ve 2032 gibi günümüze çok da uzak olmayan tarihlerde yaşanan sıcak hava dalgaları ve sel gibi dikkatlerin sunulması olası bir ekolojik felaketin çok yakınımızda olabileceğine ve buna dair bir bilinç kazandırılmadığı müddetçe erişeceği boyutlara dair farkındalık kazandırma gayesi taşımaktadır.

Son Ada, zaman üzerine belirli bir ifadeye yer verilmeyen ancak ada dışındaki hayata dair sunulan günümüze benzer çeşitli dikkatler doğrultusunda olayların çok da uzak bir vakitte geçmediği izlenimini sunan bir kurguya dayalıdır. Yazarın ekolojik ve distopik öğelere dayalı bu eser ile farkındalık kazandırma gayesi, zamansal dikkatlerden ziyade insan merkezci tutum ve bunun ekolojik dengeye yansıyan neticeleri odağında sunulmuştur.

Gökdelen, Can Tezcan'ın bir işkence masasında kendisine zamanın sorularak dayak atıldığı bir kâbustan uyandığı ve karısına “hangi yılın hangi ayının hangi günündeyiz?” (2023: 13) sorusunu sorduğu bir sahne ile başlamaktadır. Aldığı 17 Şubat 2073 cevabı ile eserin bir gelecek kurgusuna dayandığı anlaşılmaktadır. Devamında 2073 Türkiye'sine dair çeşitli ifadeler sunulmuştur:

“Siz meyveyi, sebzeyi, hatta ekmeklik buğdayı bile seralarda yetiştirirken, ta Mısır'dan kalkıp gelen leylekleri makineli tüfeklerle vurdurturken, insanlarımızın büyük çoğunluğu dağda, bayırda aç, çıplak dolaşmaya, ağaç kabuğu, ot solucan, çekirge, kurbağa, kaplumbağa, yenilebilecek ne olursa yiyerek, içilebilecek ne olursa içerek oradan oraya sürüklenip duruyor. Tarihöncesinde yaşamak demezler de ne derler buna?” (2023: 110).

Bu gibi ifadelerin yanı sıra ekonomik, ekolojik ve mimari birçok unsur eserin distopik bir kurguya dayalı olduğunun göstergeleri olmuştur. Buna göre gün geçtikçe gelişim ve ilerleme göstermesi beklenen toplum yapısının 2073'te tarih öncesi devirlerle

denk düzeyde olduğunun belirtilmesi, distopyanın belirli çıkarımlar yapılarak farkındalık geliştirme gayesinin bir karşılığı olarak sunulmuştur.

3.7.Eko-distopik Mekân Algısı

Ütopya ve distopyalardaki mekân algısının ekotopya ve eko-distopyalarda daha derin işlenmesi, yeryüzü ve onun ekolojik yapısı üzerine dikkatler sunmaları neticesine dayanmaktadır. Coğrafi açıdan genişleyen mekân algısının eko-distopyalarda bilinmeyenden ziyade bilinen mekânlara yönelimi ise mevcut ekolojik tahribatın yıkıcı sonuçlarının bizzat aşına olunan bu bilindik mekânlarda meydana getirdiği değişimleri daha görünür kılma çabası ile temellenmektedir. Bilindik mekânlara yer vermenin insanlarda farkındalık seviyesini bilinmedik mekânlara oranla daha çok artıracak algısı ile tercih edilen bu durum ekoloji bilincini geliştiren etkenler arasında yer almaktadır.

Doğa ile kurulan tek taraflı ve faydacı ilişkinin bir yansıması olarak karşılık bulan ekolojik yıkım, kapitalist kentleşme ile birlikte derinleşmiş ve doğal alanlar üzerinde yok edici bir etkiye sahip olmuştur. Eko-distopyalar ise ekolojik tahribatın mekân üzerindeki etkilerine dair sunduğu dikkatler ile çeşitli eleştiri ve öngörülere yer vermiştir.

İncelediğimiz eserlerde el değmemiş ve bozulmamış görüntüye sahip alanların karşısında insanlar tarafından yapılandırılan alanların sunulması, insan ile doğa arasındaki etkileşimin yansımalarını vurgulayan önemli izleklerdir. İnsan ve doğa ilişkisinin yıkıcı sonuçlarından olan küresel iklim döngülerinde gözlemlenen değişimler ile birlikte çevre kirliliği ve nüfus artışı gibi etkenler mekânın biçimlenmesinde dikkate değer role sahiptir. Bundan hareketle eserlerde iklim değişimine adapte edilen mimari yapılar dikkat çekmektedir.

Toplumun doğadan soyutlanması ile derinleşen hiyerarşik düzenin ekolojik yapı üzerinde sahip olduğu yıkıcı etkiler, eserlerde sıklıkla karşılaşılan eko-distopik izlekler arasında yer almaktadır. Aynı zamanda mekânın insan ruhu üzerindeki yansımaları da eko-distopik mekân algısı noktasında dikkat çekilen önemli unsurlardan bir diğeridir.

Köpekli Çocuklar Gecesi'nde mekâna dair sunulan dikkatlerden biri olan ada kavramına, hem ütopya-distopya edebiyatında hem de doğa yazınında sıklıkla yer verilmektedir. İnsan kalabalığından ve şehrin karmaşasından uzak, doğa ile insan ikileminin meydana getirdiği çelişkilerin yansımadığı el değmemiş bir mekân olarak

karşılık bulan ada kavramı, izole bir yaşamı simgeleyerek sıkıntılardan kaçıp huzur bulunan bir yer olarak tasvir edilmektedir. KÇG’de Kadın’ın “Huzur bulabileceğim tek yer orasıydı.” (2019a: 221) şeklinde tanımladığı küçük ve yeşil ada, kuraklıkla birlikte susuzluğa ve sıcaklığa dayanıklı olması ile bilinen zeytin ağaçlarının dahi kuruduğu, yeşillerin solup mahsullerin çıkarılamadığı bir yer hâlini almıştır. Kuraklığın adayı da vurduğunu gören Kadın’ın yaşadığı şaşkınlık, ekolojik tahribatın eriştiği boyuta dair sunulmak istenen eko-marksist eleştirel bir yaklaşımdır.

Eserde yeryüzü ve ada dışında mekâna dair sunulan bir diğer dikkat kulübedir. Merkeze uzak ve yüksek bir alanda yer alan kulübe, kentin kalabalığından ve kaygılarından uzakta korunaklı bir alanı simgelemektedir. Kapitalist sistemin yığınlaştırdığı beton imajından uzak, basit ve ilkel görünümüyle yaşama dair yeni ve temiz bir başlangıcın simgesi olarak karşılık bulan bu kulübeye erişmek Kadın için kolay olmamıştır. Tufanla birlikte gelen salgın hastalığın etkileri ve kulübenin dik ve çamurlu bir yamacın sonunda olması Kadın’ın kulübeye erişimini oldukça güç kılmıştır. Bu güçlük ise bugüne dek doğanın geçirdiği zorlukların bir temsili niteliğindedir. Kadın ekolojik felaketin derinliğinden kurtuluşun yüksekliğine bir tırmanış gerçekleştirmiş, nihayet kulübeye erişerek Adam ile beraber Köpekli Çocukları, yani simgesel olarak dünyanın kurtuluşunu beklemiştir.

Kurbağa Adası, değişen ekosistem ile birlikte meydana gelen distopik atmosferin şehir silüetine yansımalarına sıkça vermektedir. Mevcut şehir yapısının meydana gelen deprem, sel, rüzgar gibi ekolojik olaylara entegre olma biçimi ve uğradığı değişimlere yer verilen eserde, dikkat çekilen en önemli nokta Kanal İstanbul ile birlikte meydana gelen ada kavramıdır. Kapitalist sistemin sermaye çarkını döndürmek, kârına kâr katabilmek ve her gün işe gidip dönülen metropol trafiğini hızlandırmak amacıyla şehrin doğal yapısına bu denli müdahale ederek inşa ettiği Kanal İstanbul, bir İstanbul Ada’sının meydana gelmesine yol açmıştır. Bu durum ise yazarın genelde küresel olan iklim değişikliğini özelde İstanbul odağında sunmasının temel sebebi olmuştur. Eser sonunda egzosfer uçuşuyla şehri terk eden Ozan’ın uçağın camından gördüklerini “Şehrin boğazla Kanal arasında kalan bölümü, hayatlarını geçirdikleri ada, üzerindeki kirli sarı tabakayla Genel Bahçe’deki o hasta kedinin gözünü andırıyordu.” (2019: 305) şeklindeki tasviri, İstanbul’un mevcut küresel ısınmadan diğer bölgelere oranla daha çok etkilendiği ve süper sıcaklık kentleri arasına girmesinin sebeplerinden birinin Kanal olduğuna dair bir

izlenim sunmuştur. Böylece ütopya ve distopyalarda sıklıkla karşılaşılan *ada* kavramının Kurbağa Adası'nda sahip olduğu distopik karşılık, kapitalist sermayenin durmadan büyüme ve genişleme gayesinin ekolojik tahribata etkisi odağında sunulmuştur.

Eserde iki yana sıralanmış birbirine neredeyse yapışık ortalama otuz katlı balkonsuz binalar, sert rüzgâr ve fırtınalardan dolayı yasaklanan balkonlar, göçten kaynaklanan nüfus baskısının etkisiyle oluşan banliyöler ve bunların rüzgârlara karşı sağladığı koruma da sunulan mekânsal dikkatler arasındadır. Denizin taşması ve sel gibi sebeplerle kıyı şeridine doğru binaların kararıp, köşelenip, eskidiğine ve köprüler yıkıldığı için tünellerin kullanıldığına değinilmiştir. Aynı zamanda meydana gelen büyük deprem ile taş üstüne taş kalmayan bölgelerden ve buralara inşa edilen Konteyner Kent'ten bahsedilmiştir. Dünya'nın en büyük deniz doldurma projelerinden biri olarak faaliyete geçirilen ve doldurulan bölgeye yüz bin kişilik bir şehrin kurulmasıyla oluşan Denizşehir; deprem, deniz yükselmesi ve rüzgâr gibi sebeplerle yer yer çökmüş, yüzlerce binanın çökme yönüne doğru eğim kazanması sebebiyle çoğu boşaltılmıştır. Ek olarak Marmaray tüneline, çeşitli terör eylemleri sonucu patlatılan bombalarla oluşan çöküntüler sonucunda su bastığı ve kullanılamaz hâle geldiği, tünel bağlantılarının güvenlik ekipleri tarafından deniz altı araçlarla kullanılan geçiş yollarına dönüştüğü de bahsedilen bir diğer dikkattir. Bunlardan hareketle eserde şehrin distopik silüetine dair ifade edilen yansımalar, ekolojik tahribatın yalnızca insanın yaşamına değil sahip olduğu fiziksel çevreye etkileri odağında bir dikkat sunma gayesi taşımaktadır.

Dünyanın Dibi Oteli, ekolojik tahribatın yaşam alanlarındaki derin etkisi ve mimari yapılarda meydana getirdiği değişimlere dair dikkatlere yer vermektedir. Bunlardan ilki Leyla'nın anneannesi Perihan Hanım'ın yoğun sıcaklık, fırtına ve şiddetli yağışlar sebebiyle inşa ettiği sığınaktır. Yaşamını sürdürdüğü bu sığınak; toprak altında kayalıkların içine gömülü, girişin evin çatısından yapıldığı, mekânı aydınlatmaya yetecek kadar küçük pencereleri olan, iklim koşullarından fazla etkilenmeyen, ısı dengesini muhafaza eden ve minimal düzeyde elektrik ve su ihtiyacı gerektirecek şekilde inşa edilmiştir. Covid19 pandemisi ile başlayan ve iklim koşullarının kötüleşmesiyle yaygınlaşan taşraya göç akını ise yapılaşmaların kısıtlanması ve köyde yaşamak isteyenlere yüksek vergiler kesilmesiyle önüne geçilmeye çalışılan bir durum olmuştur. Çünkü kapitalist sistem gittiği her yere sahip olduğu yayılma ve genişleme stratejilerini de götürerek ekolojik tahribatın boyutunu artıran temel etkenlerden olmayı sürdürmüştür.

Eserde bu duruma dair gösterilebilecek bir diğer örnek ise su altında kalan New York-Manhattan adasının sermayedar sınıflarca işgal edilerek metalaştırılma sürecidir. Buna göre su altında kalan ada, bir fırsat olarak değerlendirilip turistlerin gondolla dolaştırıldığı ve kâr etmenin amaçlandığı turizm aracına dönüştürülmüştür. Bunun yanı sıra deniz seviyesinin yükselme riski taşıdığı bölgelerde mimarların açık denizde, direkler üzerinde yükselen yapı tasarımlarının bilim kurgu filmlerini andıran bir silüet meydana getirdiği de esere yansıyan bir diğer mimari tasvirdir.

Eserde mega şehir ve beton ormanı gibi tanımlamaların yapıldığı İstanbul; ısı yalıtımı için çoğu beyaza boyanan binalarının, yapımı tamamlanamayan ve yarım kalan köprü bacakları, hafriyat yığınları ve site inşaatları gibi yıkım izlenimi sunan Kanal İstanbul'un, yarım kalan lüks konut projelerinin göçmenler tarafından işgalinin, eski yapıları depreme dayanıklı hâle getirmenin ve iklim dostu binalara dönüştürmenin çok yüksek maliyetlere sebep olmasından dolayı hayalet kente dönüşen bazı merkezi semtlerinin tasviri ile yer almıştır.

Esere ismini veren Dünyanın Dibi Oteli ise yerleşik düzene geçen kaçak bir göçmen kabilesinin her milletten ve ırktan oluşan üyelerinin toplandığı bina olarak ifade edilmiştir. Çeşitli iklim afetlerinden korunmak amacıyla tüm pencere ve kapıların naylon, karton ve kumaşlarla sıkı sıkıya kapatıldığı, yiyecek ve içeceklerin takas usulü ile sağlandığı bu bina eserde iklim mültecilerinin çaresizliğini yansıtan sembolik bir anlam taşımaktadır.

Eserde sınıfsal çatışmaların yansımalarından biri olan mimari çeşitlilik, kapitalist kentleşme sürecinin meydana getirdiği sonuçlardan biridir. Sınıfsal çatışmaların mekan üzerinden analizi ise özellikle metropol şehirlerinde daha gözlemlenebilir biçimdedir. DDO'da göçmen kabilelerinkine karşılık sunulan sermayedar sınıfların yaşam alanları, buna dair gösterilebilecek örnekler arasındadır. Bundan hareketle mimarinin toplumsal, ekolojik ve ekonomik dinamiklerin bir yansıması olduğunu söylemek mümkündür.

Son Ada'da ütopya ve distopya edebiyatında sıklıkla karşılık bulan *ada* kavramına yer verilmiş, mekânsal dikkatler mimari yapılardan ziyade adanın bizzat sahip olduğu doğanın geçirdiği değişimler odağında sunulmuştur. Buna göre ütöfik düzeydeki doğa güzelliği ve çeşitliliğine sahip olan adanın eko-bilinçsizlikle birlikte değişen ekolojik dengesi ve bu sebeple eriştiği distopik boyut aşama aşama ifade edilmiştir. Başkentten

bir yönetici atanamayacak kadar küçük bir yerleşim yeri olan bu ada, içinde adanın esas sahibi olarak sunulan martı ve diğer birçok türde canlıyı barındırması sebebiyle yeryüzü cenneti şeklinde tasvir edilmektedir. Trafik sıkışıklığı, bürokrasi, vergi, form doldurma, banka gibi dünyevi meşgalelerden uzakta olan ada; sahip oldukları eko-bilinç ile doğaya zarar vermeyen, hâkimiyet ve güç savaşlarından uzak bir topluluğa ev sahipliği yapmaktadır. Dört yanı sularla çevrili olmasına rağmen üç koy dışındaki kıyılar martılara ayrılarak martıların yumurtlamaları, kuluçkaya yatmaları ve yavrularını korumaları sağlanmış; yaban bir tür olmalarına rağmen yaşam alanlarına müdahale edilmeyerek insanlara yaklaşmalarını gerektirmeyecek düzeyde bir yaşam sürmelerine fırsat verilmiştir. Adaya yeni bir komşu olarak taşınan eski Başkan'ın bu düzeni sürdüreceği inancına sahip olan halk ise bu düşüncelerinde yanıldıklarını zamanla anlamışlardır. Bu eski Başkan adaya gelir gelmez iki yanına ulu ağaçların sıralandığı ve bu ağaçların yukarıda birbirine girerek doğal bir gölgelik oluşturduğu yeşil bir tünele benzeyen serin yolu, düzensiz ve medeniyetsiz bir görüntü sunduğu iddiasıyla tahrip etmiştir. Bu yolun ağaçlarını budaması adanın ekolojik yapısına ilk müdahalesi olmuş ancak son olmamıştır. Bu müdahalelere çeşitli eklemelerle ekolojik dengedeki sarsılmanın boyutlarını giderek artırmıştır. Kapitalist emelleri doğrultusunda martıların yerleştiği kıyıları şirketlere vermeyi planlayan Başkan, martıları yok etmeyi meşrulaştırabilmek adına insan yaşamı için bir tehdit oldukları fikirleriyle ada halkını manipüle etmiştir. Gelen çeşitli itirazlara ise “Bir mülke medeniyet sahip olur, vahşiler orada kaç bin yıldır yaşarlarsa yaşasınlar, sahip sayılmazlar.” (2023: 90) şeklinde bir savunmada bulunarak doğa karşısında benimsediği insanmerkezci yaklaşımı gözler önüne sermiştir.

Martılara dair yapılan katledici girişimler, martıların artık insanları bir tehdit olarak görmesine sebep olmuş ve yaşam içgüdüleri sebebiyle insanlara ve yerleşim yerlerine saldırımları ile sonuçlanmıştır. Bazı martılar sahilden aldıkları büyük taşları evlerin çatılarına yüksekten bırakarak, bazıları ise intihar saldırısı ile bizzat evlerin pencerelerini hedef alıp hızla çarparak kendi yaşam alanlarını yok eden insanlara benzer bir karşılık vermeyi hedeflemişlerdir. Bu anlamda adanın öncesinde sahip olduğu huzurlu atmosfer yerini tehlikeli ve gergin bir ortama bırakmıştır. Öyle ki ada sakinlerinin duydukları tedirginlikler adanın eskiden beri sahip olduğu güzelliklerin dahi artık aynı hissiyatları uyandırmadığı boyutlara erişmiş, bu durum ise anlatıcı tarafından “İçimdeki kaygı dozu

arttıkça, ben de denizin pırıltılı yüzeyini değil, karanlık derinliklerini düşünmeye başlamıştım.” (2023: 140) ifadeleriyle aktarılmıştır.

Adanın ılımlı atmosferinde o güne dek insan yaşamını tehlikeye atacak hayvan türüne ve zehirli bitkilere rastlanmazken, martı nüfusunun azalmasıyla zehirli yılanlar ortaya çıkmış ve insanların ölümüne sebep olmuştur. Ada halkının ekolojik dengenin bozulmasıyla artan bu yılanları evlerinden uzaklaştırmak için kullanılan ilaçlar, adanın doğal güzellikleri olan ıtır ve yasemin kokularının bile bastıramadığı düzeyde kötü kokulara sebep olmuştur. Martıları azaltmak üzere adaya getirilen tilkilerin ise kısa sürede hızla çoğalarak sosyal yaşamı olumsuz yönde etkilemeleri, siyanür zehri bulaştırılan etleri ormana bırakarak onların da soyunu tüketme girişimlerine yol açmıştır. Bu durum ise ormanda yaşayan diğer canlıların da zehirlenerek kiminin su kenarlarında ölmesine ve bu suyu tüketen insanların da hastalanmasına yol açmıştır. Bu girişimde de başarıya ulaşamaması, ormanın kuytularında saklanan tilkileri bir araya toplayarak öldürebilmek adına adada kontrollü bir yangın çıkarılma kararının alınmasına sebep olmuştur. Ancak rüzgâr sebebiyle genişleyen yangının kontrolü kaybedilmiş, adadaki çoğu canlı türünün yanı sıra ölülerin gömüldüğü mezarlık dahi küle dönmüştür. Adaya geldiği günden itibaren kapitalist emellerle martıları yok etme amacı doğrultusunda zincirleme eylemlerde bulunan Başkan, adanın ekolojik dengesini adım adım bozarak yeryüzü cenneti tabirinin karşılığı olan adayı bir cehenneme dönüştürmüştür.

Eser, doğanın kendini yenileyebilme özelliğinin ve geliştirilen eko-bilinç ile verilen mücadelenin yaşam alanlarını kurtarma noktasında umudun dayanakları olduğunu ifade edebilmek için adanın eski güzelliğini tekrar kazandığı bir sona yer vermiştir. Buna göre adanın dönüştüğü o korkunç görüntü zamanla eski güzelliğine dönmüş, canlılar doğal yaşam alanlarını tekrar sağlamış ve yeryüzü cenneti görüntüsüne tekrar erişilmiştir.

Gökdelen, ekolojik tahribatın iklim değişikliği ve yok olan biyoçeşitlilikten ziyade değişen mekân algısı ve şehir silueti odağında sunulduğu bir kurguya dayanmaktadır. Eserin ismine de yansıyan bu durum, beş yüz elli metre boyutlarına erişen gökdelenlerle dolu bir İstanbul görüntüsü ile karşılık bulmuştur. Temel Diker adlı bir mimarın ikinci bir New York inşa etme hayalleri doğrultusunda birebir aynı biçim ve büyüklükte gökdelenler dikme girişimi sonucunda ruhsuz bir görünüme erişerek özgün dokusunu kaybeden İstanbul’un tasviri, eserde değişen mekân algısının temel dayanağıdır. Bu

noktada ekolojik yıkım ise düzeni bozduğu gerekçesiyle ne bir ağaç ne de bir çiçeğin barındırıldığı, böylece ekolojik yapısı tahrip edilen İstanbul ile sunulmuştur. İkinci bir New York inşa etme hırsları doğrultusunda, sahip olduğu paranın gücü ile tarihsel yapıları dahi yıkma iznine erişen Temel Diker, İstanbul'u yalnızca bu gökdelenlerden oluşan benzersiz bir kent yapma girişiminde yalnızca bir engel ile karşılaşmıştır. Emekli bir öğretmenin içerisinde evi ile üç çam, bir dut, bir nar ve kısır bir fındık ağacı olan bir bahçesinin bulunduğu arsasını satmak istememesi sonucu karşılaştığı bu engeli ise haksız yargı yoluyla aşarak İstanbul'da doğanın güzelliklerini barındıran belki de son mekânı da yok etmiştir. Thomas More'un *Ütopya*'sında düşlediği başkentin de bir benzeri olacağı iddia edilen bu girişimin *Gökdelen*'de distopik bir karşılık bulması ise hem ekolojik tahribatın temel sebeplerinden biri olan kapitalist sistemi besleyen mülkiyetçiliğe dayanması hem de hiyerarşik ilişkiler odağındaki toplumsal yapıya hizmet etmesiyle ilişkilendirilmiştir.

Temel Diker'in çağcıl bir kimlik ve birlik verme gayesi doğrultusunda eşsüremlilik ile demirlenmiş bir İstanbul görüntüsüne erişme ve ölümcül mikroplar taşıyan yeryüzünden olabildiğince korunmak için daha yükseklerle çıkma çabaları; tüm evleri ve tüm apartmanlarını satın alıp boşalttırdığı, bir bölümünü ise yıktırdığı bir Cihangir görünümü sunmuştur. Bu ölü semt görüntüsünün çürümeye başlamış bir insan cesedi görüntüsü kadar ürpertici olduğuna dair sunulan ifadeler ise mekânsal algının ruhsal yansımalarının bir sonucudur. Çürümeye başlayan insan cesedi; doğası ve yeşilliğinin yok edilmesi sonucu canlılığını kaybeden semtin sembolik bir temsili olarak sunulmuştur. Buna karşılık Cihangir'de yeşillik barındıran tek mekân olarak sunulan Hikmet Bey'in evi, Temel Diker tarafından çocukluk günlerinin dost evlerinden birine gelmiş gibi mutluluk hissi uyandırmasıyla ifade edilirken bahçesi ise gerçek dünyadan kopmuş hissi ile birlikte varlığın benzersiz bir esenlikle kaplandığı izlenimiyle sunulmuştur. Bu doğrultuda zamanla yok edilen doğanın aslında insan ruhunun temelinde yer alan ve onu besleyen parçanın bir temsili olduğu sembolize edilmiştir. Yok edilen doğanın kent insanı üzerindeki yabancılaşma etkisini ise Servet Tiken şu sözlerle ifade etmiştir:

“Metropollerin ortaya çıkardığı toplumsal ayrışmaları derinleştiren yaşama biçimleri, yabancılaşma olgusuna ivme kazandırır. Kent merkezleri dışında, metropoliten alanlarda kurulan güvenli sitelerdeki hayat, toplumsal yalıtıma örnek oluşturur... Birer zengin gettolarına dönüşen siteler, belli bir ekonomik ve kültürel düzeyin üzerindeki kentlilerin geniş kitlelerden

kendilerini yalıtıktıkları mekânlar olarak, topluma yabancılaşmaya örnek sunarlar” (Tiken, 2015: 89).

Bu doğrultuda eserde gökdelenlerinin camından sokaklarda gördükleri insanları birer karıncaya benzeten kenterler, aşağıya inip de herkesle aynı düzeyde oldukları zaman kendilerini de yuvasını yitirmiş, alabildiğine yalnız birer karınca gibi hissetmeye başlamış; bir an önce yukarılara, gökdelenlerine dönme isteğine kapılmışlardır. Ancak evlerine dönmelerine rağmen tüm varlıklarının buz gibi bir yalnızlıkla kuşatıldığı, yükseklik ve genişliğin dahi bunalımdan kurtulmayı olanaksız kıldığını fark etmişlerdir. Hemen her yerde aynı yükseklik, aynı genişlik, aynı yapılar ve aynı kaldırımlarla karşılaşmaları, hep yerlerinde sayıyormuş duygusuna kapılmalarına sebep olmuştur. Şehrin özgün ve doğal yapısının tahribatı ile meydana getirilen bu tekdüzelik insanlarda kent yalnızlığına sebep olmuş, insanların kendilerini yalnızca toplumdan değil aynı zamanda doğadan ayırıştırarak kişisel ve kültürel kimliklerini yitirmeleri ile sonuçlanmıştır.

3.8.Yeni Bir Başlangıç

Distopya edebiyatında karakterin geçtiği süreç aşamalarının sonuncusu olan ölüm sahnesi, yeni bir başlangıç ve yeniden doğuşun duyurucusu olarak karşılık bulur. Distopyalardaki bu ölüm sahnesinin eko-distopyalardaki karşılığı ise ekolojik tahribatın dünyanın sonunu getirecek felaketlere olan evrimi şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Ancak her ölüm yeniden doğuşun, her yok oluş yeni bir başlangıcın habercisi niteliğini taşımaktadır. James Frazer’ın ilkelerin inancında mevcut olduğunu savunduğu ruh yaşlanarak zayıfladığı, bu yüzden de öldürülmek ve daha genç, daha taze bir biçimde yeniden yaşama döndürülmek yoluyla yenilenmesi gerektiği fikri (Korucu, 2019: 711) doğanın sahip olduğu ruha ve bu doğrultuda kendini yenilemeyebilme özelliğine atfedilmektedir. Buna göre eserlerde ekolojik bir yaşlanma sonrasında doğanın kendini yenilemesi yeniden doğuşun bir simgesi niteliği taşıırken yok olmaya yüz tutan doğanın kurtuluşu uğruna mücadele verenler yeniden doğuşun ve umudun temsilcileri olarak sunulmaktadır.

Köpekli Çocuklar Gecesi’nde on yıl süren kuraklığa, salgın hastalıklara, savaşımlara, tahakküm ve kısıtlamalara, ardından gelen yıkıcı ve yok edici tufana rağmen roman umut

vaat eden bir son ile bitmektedir. Bu umudun ise iki sembolü vardır; Köpekli Çocuklar ve İklim Çocukları. Romanda baştan sona dek Adam vasıtasıyla aktarılan umudun varlığı daha çok bu iki çocuk topluluğu ile özdeşleştirilmektedir. Oya Baydar, Köpekli Çocuklar'ın mağduriyetin ve masumiyetin sembolleri olan savaş içindeki mülteci kesimi; İklim Çocukları'nın ise daha tuzu kuru bölgelerin ancak ekolojik farkındalıkta olan, geleceğimizin çalındığını ifade eden kesimi temsil ettiğini ifade etmektedir (Baydar, 2019b). Bu çocuklar kapitalist sistemin öteki olarak tanımladığı doğaya karşı, yaygın olanın aksine hükmedici değil koruyucu bir yaklaşım sergilemeleriyle geleceğin inşasında ve yaşamın sürdürülmesinde umudun taşıyıcıları olarak yer almaktadırlar. Sınırın ötesindekilere yardıma gittikten sonra kendisinden haber alınamayan Umut Doğa'nın da bir umut taşıyıcısı olduğu, tufan gecesini kulübede Adam'ın Kadın'a söylediği "Köpekli Çocuklar'dan mıydı, diye sordun ya; tabii ki öyleydi, doğuşunda o tohumu içinde getirmişti." (2019a: 235) ifadeleriyle anlaşılmaktadır.

Eserde ölüm sahnesinin karşılık bulduğu alegorik bir değere sahip apokaliptik bir imge olan tufan miti, Nuh Tufanı'na yapılan metinlerarası bir gönderme ile sunulmuştur. Postmodernizmin metnin merkezinden insanı kaldırma fikri ile ekoeleştirinin doğa merkezci bakış açısının sahip olduğu ortaklık, eko-distopyalarda postmodernist unsurların varlığını da mümkün kılmaktadır (Ayaz, 2014: 290). Eserde bunun bir yansıması olarak iyilerin ve kötülerin ayrıştırıldığı ve böylece yeni ve temiz bir başlangıcın vurgulandığı Nuh Tufanı'na yapılan gönderme ile yaşamın tükenmediğine dair umudun varlığı dikkat çekmektedir.

Eserde yer alan bir diğer metinlerarası çağrışım ise Kıtırmir isimli bir köpek ile Ashâb-ı Kehf'e dair yapılmaktadır. Gerçekleri Yayma Ağı'na yapılan saldırıların devam ettiği dönemde olaylardan bir süre uzaklaşmak isteyen Kadın'ın gittiği Ada'da karşılaştığı Kıtırmir isimli köpek, sonrasında ona göz kulak olan bir dost olmuştur. Ashâb-ı Kehf'de tasvir edilen ile sadece ismen değil cismen de benzerlik gösteren bu Kıtırmir, Köpekli Çocuklar'ın sahip olduğu köpeklerle de renk ve boyut açısından benzerlik göstermektedir. Böylece Ashâb-ı Kehf'de Kıtırmir ile sunulan yeniden doğuş imgesi, metinlerarasılık yoluyla KÇG'deki köpeklerle atfedilmiştir. Oya Baydar, köpeklerle yüklenen bu önemli misyon ile her canlının ekosisteme fayda sağlayan bir işleve ve değere sahip olduğu mesajını vererek ekolojik felaketlerin temelinde yatan insanmerkezci bakış açısına dair eleştirel yaklaşım sunmaktadır.

Eserde yeni bir başlangıca dair yer alan bir diğer ümitvar söylem, Kadın ve Adam arasında geçen bir sohbet esnasında Adam'ın sarf ettiği “Bugünün distopyası yarının ütopyası olabilir.” (2019a: 175) ifadeler ile karşılık bulmuştur. Aynı zamanda yazarın eseri distopik bir zeminde kurgulamasının yanı sıra karakterler aracılığıyla ütopya ve distopya kavramları üzerinde durması da dikkat çeken bir diğer unsurdur.

Doğaya karşı sahip olduğu bilinç ve sorumluluk doğrultusunda yaşanan ekolojik felaketlere kayıtsız kalmayan Kadın, bu süreci IQ4000X adlı cihaz ile kayıt altına aldığı kulübede, Adam ile kurtarılmayı beklerken kapıyı açıp dışarıya bakmış ve yerde tek bir yeşil yaprağı olan cılız bir papatya görmüştür. Kuraklığa ve tufana direnen bu papatya, zorlukların ardından umudun hemen kapımızda olmasının ve yeniden yaşamın simgesi olarak sunulmaktadır. Gecenin veya gündüzün belli olmadığı bir alacakaranlığın hâkim olduğu ve kurtarılmayı mı ölmeyi beklediklerinin bilinmediği kulübedeki o bekleyişten sonra gördükleri bu papatya, Adam'ın hiç kaybetmediği umudunun gerçeğe dönüşmesinin bir karşılığı olmuştur. Bu umudun bir diğer karşılığı ise ikisinin de titreme nöbetlerinin ve bitkinliklerinin artık son safhaya eriştiği anlarda Kadın'ın pencereden dışarı bakması ve havada tek bir bulut bile olmadığını, yağmurun dindiğini ve gökyüzünün masmavi olduğunu görmesidir. Adam sahip olduğu umutların bir karşılığının olduğunu görmenin rahatlığı ile Köpekli Çocuklar'dan gelecek tıbbi yardımı beklememe kararı alarak yaşamına son verme iradesini göstermek istemiştir. Adamın sarfettiği “yaşamın süreceğini, doğanın yeniden yeşereceğini, insanın yeniden başlayacağını biliyorum.” (2019a: 267) ifadelerinden hareketle geleceğin Köpekli Çocuklar'ın ellerinde olmasının getirdiği güven ve huzur içinde Kadın ile birlikte yaşamlarına son vermişlerdir.

Kurbağa Adası'nda, KÇG'nin insanmerkezci değil de doğa merkezci bilince sahip olanların zafere eriştiği ve ütopyayı çağrıştıran umut dolu sonundan ziyade kapitalist sistem hiyerarşisinin tepesine yerleşmiş olan kesimin, çaresiz toplumu ekolojik felaketin göbeğinde bırakıp yaşamlarını devam ettirebilecekleri ve felaketin etkilerinin daha az hissedildiği bir bölgeye göç ederek yeni bir başlangıç yaptıkları sona yer verilmiştir.

Eserde kapitalist sistemle birlikte yoğunlaşan fiziksel, dijital, ekonomik savaşlar sonucunda ekolojik tahribat derinleşmiştir. Ancak felaketlerin oluşmasında etkisi daha büyük olmasına rağmen onlardan etkilenme düzeyinin en az olduğu zengin kesim yeni

bir başlangıç adı altında göç ettikleri yerde de bencil tutumlarında sürdürecektir düzeyde bilinç körlüğüne sahiptir. Bu doğrultuda eserde yer verilen zengin kesimin göç ederek ekolojik yıkımdan kurtuldukları yönündeki yanılsama, insanmerkezci zihniyetin eriştiği geçici zafer odağında sunulmuştur. Ekolojik tahribatın nihayetinde gezegenin sonunu getirecek güce sahip olması, kurtulduğu zannına kapılan kesimin bunu zafer olarak adlandırmakta yanılacağına bir göstergesidir.

Dünyanın Dibi Oteli'nde yeni bir başlangıç, eko-bilince sahip olanların taşıdıkları umudun yanı sıra ekolojik tahribatın sebebi ve derinleştiricisi olan kapitalist yönetim sistemi karşısında sergiledikleri kararlı ve cesaretli duruş odağında esere yansımıştır. “Yeter” hareketinin temsilcileri de olan İşgaldelen topluluğu, halka karşı manipülasyon ve sömürü kolaylığı elde edebilmek adına iklim koruyuculuğu yaptıklarına dair iddialarda bulunan ülke yönetiminin çizdiği bu sahte imajın ardında yatan gerçekleri kamuoyuna sunarak toplumsal farkındalık kazandırmayı ve bu doğrultuda mevcut düzende bir değişiklik oluşturarak yeni bir başlangıç yapmayı hedeflemişlerdir. Yeşil anarşistlerin önemli bir ismi olan Kerim'in kızına yazdığı mektupta yer verdiği ““Memleketi sen mi kurtaracaksın ahmak herif” diye kendimle alay ettiğim, şüpheye düştüğüm zamanlar oldu. Yolumu kaybettiğimi düşündüğümde Thoreau, Marx, Le Guin, Bookchin, Darwin, Klein'in yazdıklarından güç aldım, beslendim.” (2022a: 116) şeklindeki ifadeler, mevcut ekolojik tahribatı daha çok ekososyalizm odağında değerlendirdiği ve bu odakla bir çözüm yolu arayarak yeni bir başlangıç için mücadele ettiğinin bir tezahürü olarak sunulmuştur. En nihayetinde verilen mücadelenin yönetimi yeni seçimlere sürüklediği ancak buna rağmen tek elden yönetilmeye devam edilen medyanın halkı manipüle etme gayesiyle tutuklananlara terörist damgası vurduğu da dikkat çekmektedir. Bu doğrultuda işgaldelen topluluğunun hedeflediği yeni bir başlangıç umudunun başarıya ulaşip ulaşmadığı belirsiz kalmaktadır.

Son Ada romanının 2008 yılındaki ilk basımı, adanın yanarak ada sakinlerinin terörist suçlamalarıyla tutuklandığı bir sona sahipken yazarın esere 2020 yılında dâhil ettiği epilog bölümü ile eser yeni bir başlangıç umuduna yer veren bir sona sahip olmuştur. Buna göre yapılan ihtilal sonucunda, ada sakinlerinin tutuklanması kararını alan yandaş ülke yönetimi değişerek genel af ilan edilmiş, özgürlüklerine kavuşarak tekrar adaya dönenler ise mahvolmuş hâlde bulmayı bekledikleri adayı hatırladıkları o eski güzel hâline benzer şekilde bulmuştur. Buna göre adaya yaklaştıkça suyun rengi

turkuaz benzeri bir renge dönerek olağanüstü bir güzelliğe bürünmeye başlamış, dalgalar durulduğu için akvaryuma benzeyen denizdeki gümüş sırtlı balıklar bile görünmeye başlamış, ağaçlar yangının etkisiyle siyah olsa bile toprak türlü türlü yaban bitkileriyle yeşermiş ve insanların onca zarar verdiği doğa kendini toplayarak ağacıyla, bitkisiyle, kuşuyla börtü böceğiyle yine şakımaya hazırlanmıştır. Bunda post-truth medyanın manipülatif söylemlerine inanmayan eko-bilinç sahibi gençlerin adayı direniş simgesi olması için yeşertme çabaları ve bu doğrultuda yarı yanmış evlerden çıkardıkları plan ile bir ev inşa edip çevresine fidanlar dikmelerinin etkisi oldukça büyüktür.

“Martılar gökyüzünde daireler çiziyordu, deniz günbatımının lacivertten mora, mordan pembeye çalan nefis renklerine bürünüyordu, esen ince yelin getirdiği güzel kokular içimizi ferahlatıyordu. Evet, artık inanmıştık. Adamızı yeniden kuracaktık. Onca zarar veren diktatör bu sefer kesinlikle kaybetmişti.” (2023: 175).

Eserin sonunda yer alan bu ifadeler ise hem diktatoryal yönetim sistemine dair bir eleştiri hem de doğanın kendini yenilemesi ile eko-bilincin zafere erişme yolundaki etkisine dair ümitvar bir yaklaşım sunmaktadır.

Gökdelen, kapitalist yönetim sisteminin ekonomik, ekolojik ve sosyolojik alanlarda meydana getirdiği yıkıcı sonuçları yansıtan distopik bir kurguya dayanmaktadır. Eser, hiyerarşik yapının derinleşmesiyle toplumdan izole edilen yolkı adamlarının sınır duvarlarını aşip insan seli hâlinde şehir merkezine akın ederek mevcut yönetime karşı isyan bayraklarını çektiği bir sona sahiptir. Eser boyunca hâkim olan distopik yaklaşıma rağmen isyan bayraklarının çekildiği böyle bir sona yer verilmesi ise yeni bir başlangıç umudunun karşılığı olmuştur. Can Tezcan’ın “Evet, sanki dünya yeniden kendisi oluyor,” (2023: 335) ifadeleri ile son bulan eser, yeni bir başlangıcın temsilcileri niteliğindeki yolkı adamlarının isyan girişimlerine yer vererek hem toplumsal hem de ekolojik anlamda umut barındırmaktadır.

SONUÇ

İnsanın içine doğduğu doğa ile kurduğu ilişkiler geçmişten günümüze birçok alanda araştırma ve inceleme konusu olmuştur. Bu alanlardan biri olan edebiyat; insanın doğa ile kurduğu ilişkileri kültürel, ekonomik, sosyolojik vb. açılardan inceleyerek yansıtmaktadır. İnsanın yaşam kaynağı olan doğadan hem sürdüğü hayat çerçevesinde etkilenip hem de onu etkileme oranı göz önüne alındığında, doğanın toplumun bir yansıması olan edebiyatın konusu hâline gelmesi kaçınılmazdır. Bu noktada edebî eserlerde, doğaya etkisi ve ondan etkilenme düzeyi çerçevesinde insanın aldığı ve almadığı sorumluluklar ile bunların sonuçlarına dair çeşitli yaklaşımlara sıklıkla rastlamak mümkündür.

İnsan her ne kadar doğasının derinliğine dönmek için yalınlaşmaya meyilli bir yapıya sahip olsa da zamanla benimsediği yapay eğilimlerinin ortaya çıkardığı hegemonya ile içinde bulunduğu ortama adapte olmayı reddederek onu değiştirip dönüştürmek üzere çeşitli girişimlerde bulunur. İnsanın doğa ile kurduğu ilişkilerin zamanla bu noktaya evrimleşmesi ise ona yabancılaşması ve nihayetinde tahribatına yol açan eylemlerde bulunması ile sonuçlanmıştır.

İnsanın ilkel dönemlerde doğa ile kurduğu bütüncül ilişkiler yerleşik ve tarımsal yaşama geçilmesiyle daha bireysel ve çıkarıcı düzeylere ulaşmıştır. İhtiyaçtan fazlasının üretilmesi sonucunda zamanla ortaya çıkan ticari ilişkiler, doğanın insana hizmet eden bir sömürü kaynağı olduğu algısını oluşturarak tahribatına sebep olmuştur. 19. yüzyılda Sanayi Devrimi ile birlikte insan gücünün yerini alan endüstriyel üretim ise doğanın tahribatını hızlandırmıştır. Endüstriyel üretimle birlikte yenilenemez enerji kaynağı fosil yakıtların aşırı kullanımı, atmosferde sera gazı salınımını artırarak yüzey sıcaklıklarında artışa sebep olmuştur. Buna ormansızlaşma ve yüksek kentleşme oranının etkisiyle artan yüzey sıcaklıkları da eklenince küresel ısınma kaçınılmaz olmuştur.

Edebiyatın toplumdan etkilendiği kadar onu yönlendirmeye dair sahip olduğu güç, eko-distopyalar aracılığıyla çevre bilinci oluşturmak ve sürdürülebilirliği sağlamak adına içinde bulunduğu gerçekliğin daha kötü bir hâl aldığı çarpıcı kurgularla karşılık bulmuştur. Bu doğrultuda eko-distopya, dayandığı kurgu çerçevesinde küresel ısınmanın giderek artan etkilerine karşı önlem alınmaması hâlinde erişeceği boyutlara dair sunduğu

öngörülerle çevre bilinci oluşturmaya hedeflemektedir. Bunun yanı sıra mevcut ekolojik krize neden olan olgulara dair sunduğu tepkiler ile bu olguları ortadan kaldırma ve yerine doğaya karşı daha duyarlı ve eşitlikçi yeni yöntemler geliştirmenin gerekliliğini ifade etme gayesi taşımaktadır.

Küresel ısınma ile meydana gelen buzulların erimesi, deniz seviyelerinde yükselmeler ve buharlaşmanın sebep olduğu sel, kuraklık vb. ekstrem hava olayları zamanla mevsim kaymalarına yol açmıştır. Bu açıdan *Köpekli Çocuklar Gecesi*'nde yaşanan yıkıcı kuraklık felaketinin ardından eserin dayandığı temel eko-distopik izlek olan ve dünyanın sonunu getiren tufan felaketi; *Kurbağa Adası*'nda gündelik yaşamı derinden etkileyen ve en nihayetinde ölümcül sonuçlara sebep olan hava kirliliği, sel ve yüksek sıcaklıklar; *Dünyanın Dibi Oteli*'nde demografik ve psikografik yapıları derinden etkileyerek yıkıcı sonuçlar meydana getiren mevsim kaymalarının yol açtığı fırtına, yüksek sıcaklıklar, don vb. olaylar, günümüzde de varlığını derinden hissettiğimiz küresel ısınmanın erişmesi mümkün sonuçlarına dair bir uyarı niteliği taşımaktadır.

Sanayi Devrimi ile beraber ortaya çıkan kapitalist endüstrileşme süresince küresel ısınma oranında meydana gelen artış, kapitalizmin ekolojik denge üzerindeki yıkıcı etkisinin göstergelerinden yalnızca biridir. Günümüzde doğa ve sermaye arasındaki ilişkiye dair yapılan incelemeler, üretim ve tüketim sürecinde git gide azalan biyoçeşitlilik ve ormansızlaştırma çalışmalarını göz önüne sermektedir. Aynı zamanda mekâna dair yapılan incelemeler, yok edilen doğal alanlara hızla kurulan yerleşkelerin yanı sıra kent yaşamının eriştiği sömürgeci düzenin varlığını kanıtlar niteliktedir. Bundan hareketle kapitalizm ile doğa ilişkisinin sömürü temeline dayandığı ve kapitalizmin doğa tahribatının belirleyici unsurlarından biri olduğu açıkça görülmektedir. Bu çalışmada incelenen eserlerde, ekolojik tahribatın derinleşmesi ve dünyanın sonunu getirecek boyutlara erişmesinde kapitalist sistemin oynadığı role ilişkin izleklere yer verilmesi ise kapitalizmin doğa üzerinde sahip olduğu yıkıcı etkilerini yansıtarak bir tepki sunma gayesi taşımaktadır.

Kapitalist sistem etik ve ahlaki değerlerden yoksunluğunun bir sonucu olarak ekolojik yıkımı legal hâle getirmiş, genişlemeden varlığını koruyamaması sebebiyle doğayı masrafsız sömürü ve atık kaynağı olarak kullanmıştır. Bunun bir sonucu olarak sarsılan ekolojik döngü ise en nihayetinde dönüp dolaşıp yine insanın kendini bulan yıkıcı

etkilere sebebiyet vermiştir. Ancak zaten beklenen bu sonuçtan en az etkilenen olmak ve kendi sonunu geciktirmek isteyen sermayedar sınıf, kendinden uzak ancak kendine muhtaç toprakların doğal kaynaklarını sömürerek atıklarını bu topraklara bırakmıştır. Bu ise ekolojik yıkımda en masum ve savunmasız olan kesimlerin yıkımdan en çok etkilenenler olması ile sonuçlanmıştır. Buna göre kuzey yarımkürenin kapitalist yıkımının, kendisinden ziyade üçüncü dünya ülkelerinin çoğunu kapsayan güney yarımküreyi etkilediği ve küresel bazda hiyerarşik bir yapılanmanın meydana geldiği görülmektedir. Bundan hareketle kapitalist sistemin bir sonucu olarak derinleşen sınıfsal farklılıklar, eserlerde bölgesel anlamda sosyo ekonomik düzeylerdeki derin uçurumlar şeklinde karşılık bulurken küresel anlamda iklim mültecileri ile karşılık bulmuştur. İki durumda da ekolojik tahribattaki etkisi bazında sorumlu olan ve olmayan kesimlerin tahribattan etkilenme düzeylerine dair dikkatlere yer verilerek bir tepki ve farkındalık oluşturma gayesi mevcuttur.

Sanayi Devrimi ile beraber doğa insan ilişkisinin bir yansıması olarak karşılık bulan modern kentleşme, yalnızca fiziki değil kültürel değişim ve dönüşümlere de önyak olmuştur. Ulaşımdan tüketime dek uzanan bu durum, kent yaşamının kendine has bir ekoloji oluşturması ile sonuçlanmıştır. Ancak bu kent ekolojisinde antropojenik kaynakların geride bıraktığı hem fiziki hem de ekolojik kirlilik, eserlerde değinilen önemli bir dikkattir. Bu durum daha çok mimari yapıların küresel ısınma ve iklim değişikliği karşısındaki adaptasyonu ile karşılık bulmuştur. Buna göre bir yandan ekolojik, ekonomik, politik, sosyal ve kültürel değişimler ile kapitalizmin meydana getirdiği sınıfsal farklılıklar sonucunda tahrip edilen doğaya yer verilirken; diğer yandan sınıf farklılıkları yok etme gayesi doğrultusunda mimari bir süreklilik sağlamak adına doğanın tahrip edildiği dikkat çekmektedir. Bu gibi hedefler sonucunda zarar gören en temel olgunun doğa olması, vurgulanan önemli bir dikkattir. Bu durumun eserlere yansıması ise modern kent olgusunun değiştirdiği ekolojik algı ve doğal görüntüden git gide uzaklaşarak ona yabancılaşmanın meydana getirdiği distopik yaşam alanları şeklindedir.

Günümüzde doğanın hakkını savunacağı sözlü bir ifade aracının olmaması, insanoğlu tarafından her daim kendisine hizmet etmesi beklenen bir hammadde kaynağı olarak görülmesine ve nihayetinde tahribine yol açmıştır. Doğanın tahribi bu gibi sebepler temelinde onun öteki olarak değerlendirilmesinde yatmakta ve bu bakış açısı da dünyayı

ekolojik felaketlerin kıyısına getirmektedir. Ancak *Köpekli Çocuklar Gecesi*'nde olduğu gibi öteki kavramını günümüz bakış açısından farklı olarak doğayı koruma amacına hizmet etmeyen herkes için kullananların ve doğanın dili olarak onun savunamadığı haklarını yalnızca savunmakla kalmayıp aynı zamanda dünyaya duyurma gayesi ile çabalayanların varlığı, eko-distopyaların farkındalık kazandırmak noktasında başvurduğu temel dayanaklardır. Bundan hareketle ekolojik distopyalar, eko-bilinç yerine ego bilinç ile hareket edildiği ve yaşam perspektifine doğanın dâhil edilmediği bir senaryoda, kültürel ve ekonomik ilişkilerin şekillendirdiği doğa şartlarına dair bir öngörü sunarak değişimin yalnızca ferdî değil toplumsal olması gerektiği yönünde bir farkındalık sağlamaktadır.

Mutluluğun ve iyi yaşam koşullarının tüketim düzeyi ile kıyaslandığı, değer boyutla ölçüldüğü, yetinme duygusunun azalarak yok olduğu günümüz dünyasında; çevre bilinci oluşturmak, sürdürülebilirliği ve geri dönüştürmeyi kalıcı hâle getirmek yaşamın devam etmesi için en gerekli dayanaklardır. Bu çalışmada incelenen eserler de barındırdıkları eko-distopik izlekler çerçevesinde ekolojik tahribatın boyutuna, tahribata yol açan etkenlere ve önlenmemesi hâlinde erişeceği yıkıcı sonuçlara yer veren kurgulara dayanmaktadır. Aynı zamanda sahip oldukları eko-bilinçle doğanın sürdürülebilirliği için mücadele edenlerin verdikleri savaş ile doğanın kendini yenileyebilme özelliğinin birleşerek meydana getirdiği güç neticesinde içinde umut barındıran yeni başlangıçlara da yer vererek mevcut gidişatı değiştirmenin olanaklarını da okura sunmaktadır.

KAYNAKÇA

Kitaplar

- Akıllı, S., & Şahiner, M. (2003). Yeşil Bir Bakış Açısından Edebiyat Eleştirisi: Ekoeleştiri. Y. Çağlar, S. Önal, & T. Dönmez (Ed.) içinde, *Kırsal Çevre Yıllığı* (s. 7-15). Ankara: Kırsal Çevre ve Ormancılık Sorunları Araştırma Derneği.
- Başkaya, F. (2019). *Yeni Paradigmayı Oluşturmak*. İstanbul: Yordam Kitap.
- Başkaya, F. (2022). *Çıkış Buradan Perspektifi ve Paradigmayı Değiştirmek*. İstanbul: Yordam Kitap.
- Baydar, O. (2019a). *Köpekli Çocuklar Gecesi*. İstanbul: Can Sanat Yayınları.
- Bulut-Sarıkaya, D. (2012). Gılgamış Destanı'na Ekoeleştirel Bir Bakış. S. Oppermann (Ed.) içinde, *Ekoeleştiri Çevre ve Edebiyat* (s. 93-128). Ankara: Phoenix Yayınevi.
- Coşar-Çelik, S. (2019). 19. Yüzyıl Ütopya Edebiyatı. M. Toprak, & G. Şar (Ed.) içinde, *Ütopyada Edebiyat, Edebiyatta Ütopya* (s. 123-154). İstanbul: Umuttepe Yayınları.
- Erdoğan, S. (2019). *Kurbağa Adası*. İstanbul: İthaki Yayınları.
- Evin, M. (2022a). *Dünyanın Dibi Otel*. İstanbul: KaraKarga Yayınları.
- Foster, J. B. (2012). *Marksist Ekoloji*. (B. Baysal, Çev.) İstanbul: Kalkedon Yayınları.
- Gordin, M. D., Tilley, H., & Prakash, G. (2017). *Ütopya/Distopya: Tarihsel Olasılığın Koşulları*. (A. Turan, C. Kayalığıl, & E. Kartal, Çev.) İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- Kaptan, G. (2019). George Orwell'ın Sistemi Eleştiren Çılgılığı: 1984. M. Toprak, & G. Şar (Ed.) içinde, *Ütopyada Edebiyat, Edebiyatta Ütopya* (s. 215-241). İstanbul: Umuttepe Yayınları.
- Köseoğlu, B. (2019). Rönesans Dönemi Ütopyaları. M. Toprak, & G. Şar (Ed.) içinde, *Ütopyada Edebiyat, Edebiyatta Ütopya* (s. 101-119). İstanbul: Umuttepe Yayınları.

- Kumar, K. (2006). *Modern Zamanlarda Ütopya ve Karşıütopya*. (A. Galip, Çev.) İstanbul: Kalkedon Yayıncılık.
- Livaneli, Z. (2023). *Son Ada*. İstanbul: İnkılâp Kitabevi.
- Löwy, M. (2015a). *Ekosozyalizm Kapitalist Ekolojik Felâkete Radikal Bir Alternatif*. (H. Turan-Abadan, Çev.) Ankara: Epos Yayınları.
- Oppermann, S. (2012). Ekoeleşitri: Çevre ve Edebiyat Çalışmalarının Dünü ve Bugünü. S. Oppermann (Ed.) içinde, *Ekoeleşitri Çevre ve Edebiyat* (s. 9-57). Ankara: Phoenix Yayınevi.
- Özdağ, U. (2014). *Çevreci Eleştiriye Giriş*. Ankara: Ürün Yayınları.
- Özkan, M. S. (2022). Platon'dan Orwell'e Ütopya Distopya Sarmalında Öjeni ve Toplum Tasarımı. H. Sarı, & Y. Koşar (Haz.) içinde, *Edebiyatta Ütopya / Distopya* (s. 257-283). İstanbul: İhlamur Kitap.
- Sakallı, C. (2022). Ütopik Düşüncenin Neresindeyiz? H. Sarı, & Y. Koşar (Haz.) içinde, *Edebiyatta Ütopya / Distopya* (s. 14-19). İstanbul: İhlamur Kitap.
- Stableford, B. (2021). Ekoloji ve Distopya. G. Claeys (Haz.) içinde, *Ütopya Edebiyatı* (D. Göl, Çev., s. 359-390). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Tiken, S. (2015). *Türk Romanında Kentleşme ve Kentlileşme (1950-1980)*. Ankara: Kitap ve Cafe Serüven Yayınevi.
- Toprak, M., & Şar, G. (2019). Ütopik Düşünce-Ütopya-Distopya. M. Toprak, & G. Sar (Ed.) içinde, *Ütopyada Edebiyat, Edebiyatta Ütopya* (s. 3-27). İstanbul: Umuttepe Yayınları.
- Toska, S. (2017). *Ekorkurgu: Ekolojik Sorunların Çözüm Yolu Olarak Edebiyat*. İstanbul: Yeni İnsan Yayınevi.
- Yalçinkaya, A. (2004). *Eğerden Meğere: Ütopya Karşısında Türk Romanı*. Ankara: Phoenix Yayınevi.
- Yücel, T. (2023). *Gökdelen*. İstanbul: Can Sanat Yayınları.

Makaleler

- Ağkaya, O. (2016). Ütopya ve Distopya: Siyasetin Edebiyat Üzerindeki Etkisi. *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(4), 23-48. doi:<https://doi.org/10.18026/cbayarsos.280053>
- Altıok, M. (2014). Ekolojik Kriz, Kapitalist Birikimin Sürdürülebilirliği, Gelecek ve Ütopya. *İktisat Politikası Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 81-98.
- Arıkan, A. (2011). Edebî Metin Çözümlemesi ve Ekoeleştirir. *Akdeniz İnsani Bilimler Dergisi*, 1(1), 43-51.
- Ayaz, H. (2014). Çevreci Eleştirir Üzerine Genel Bir Değerlendirme. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi*, 3(1), 278-292. doi:<https://doi.org/10.7884/teke.268>
- Barış, T. (2022). Şöhret Doğruyol Sağbaş'ın Ütopyaya Yolculuk İle Androtopyaya Yolculuk Adlı Eserlerinde Teknolojiye Bağlı Bilim-Kurgu Ve Ütopik-Distopik Unsurların Kullanılışı. *Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 12(24), 279-299. doi:<https://doi.org/10.33207/trkede.1118892>
- Canbaz-Yumuşak, F. (2012). Ütopya, Karşı-Ütopya ve Türk Edebiyatında Ütopya Geleneği. *Bilgi*(61), 47-70.
- Çelik, M. A., & Gülersoy, A. E. (2016). Kaos Ortamında (Çağında) Mekân İnsan Etkileşimine Bütüncül Bir Bakış: Ekolojik Toplum Paradigması. *FLSF (Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi)*, 11(22), 163-183.
- Çopuroğlu, C. (2011). İnsan-Çevre-Kültür İlişkisi Çerçevesinde Fırat Havzasında Halk Hekimliği. *Istanbul Journal of Sociological Studies*(27), 15-39.
- Demirkol, O. (2022). Yanlış Bilincin “Aydınlanmış” Hali: Bir Semptom Olarak “Post-Truth”. *Galatasaray Üniversitesi İletişim Dergisi*(36), 139-164. doi:<https://doi.org/10.16878/gsuilet.1065078>
- Ekiz, C. (2018). Distopik Devletin Biyopolitikası. *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(1), s. 13-31.
- Ekşi, N. (2016). İklim Mültecileri. *Göç Araştırmaları Dergisi*(4), 10-58.

- Erçandırılı, Y. (2019). Antroposen Çağında Marx ve Eko-Marksizm(ler): Toplum-Doğa İlişkisinin Diyalektiği. *Praksis*(50), 179-203.
- Erden, C., & Turan-Koyuncu, F. (2014). Kalkınma ve Çevresel Sağlık Riskleri: Türkiye İçin Ekonometrik Bir Analiz. *Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 6(2), 9-23.
- Hazır, M., & Dereci, T. (2017). Hayat Bir Distopyadır Modernlikten Postmodernliğe Bir Ütopya-Distopya Dikotomisi İçinde Toplum. *Doğu Batı Dergisi*, 20(80), s. 95-115.
- Korucu, A. (2019). Ruh Adam'da Animayla Aydınlanan Yeniden Doğuş Arketipi: Selim Pusa'tın Sonsuz İstirabı. *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8(1), 710-724. doi:<https://doi.org/10.33206/mjss.499181>
- Maltaş-Erol, A., & Görmez, K. (2018). Başka Bir Dünya: Ekotopya! *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7(4), 491-505.
- Metinnam, İ. (2021). Distopik Düşünme Temelli Eğitimde Drama Uygulaması: Bir Değerlendirme Çalışması. *MSGSÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(23), 67-87.
- Nalcıoğlu, A. U. (2016). Edebiyat ve Kültür Üzerine. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 20(2), 701-710.
- Neydim, N., & Polatel, A. (2020). Distopya Romanlarının Oluşumu ve Tarihsel Gelişimi; Çevirilerinin İncelenmesinde Öne Çıkan Kuramsal Yaklaşımlar. *İstanbul Üniversitesi Çeviribilim Dergisi - Istanbul University Journal of Translation Studies*(12), s. 53-75. doi:<https://doi.org/10.26650/iujts.2020.12.0004>
- Ünser, H. İ. (2022). Derin Ekoloji Akımının Türk Edebiyatına Etkileri. *The Journal of Turkic Language and Literature Surveys*, 7(2), 127-147. doi:<https://doi.org/10.30568/tullis.1150979>
- Yalçın, F. (2020). Bir Ekodistopya Olarak Tahsin Yücel'in Gökdelen Romanı. *Mavi Atlas*, 8(1), 107-114. doi:<https://doi.org/10.18795/gumusmaviatlas.694784>

Tezler

- Çakmak, S. (2016). *1980 Sonrası Türk Romanında Karşı-Ütopya* (Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Küçükcoşkun, Y. (2006). *1980-2005 Dönemi Türk Edebiyatında Ütopik Romanlar Ve Ütopyanın Kurgusu* (Yüksek Lisans Tezi). Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Şalak, M. (2015). *Karl Marx ve Max Weber'in Sosyolojisinde Din Tartışması* (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Bildiriler

- Gökçen, N. (2018). Kutsal Metinlerden Bugüne Ekotopya. Ö. Duva, & E. E. Çelik (Ed.) içinde, *İzmir Felsefe Günleri 2017-2018 Bildiri Kitabı* (s. 81-104). İzmir: Konak Belediyesi Yayınları.
- İbişi-Temelli, A. (2019). Ekotopya ve çevre bilinci. B. Gönençgil, T. A. Ertek, İ. Akova, & E. Elbaşı (Ed.) içinde, *1st Istanbul International Geography Congress Proceedings Book* (s. 135-142). İstanbul, Türkiye: Istanbul University Press. doi:<https://doi.org/10.26650/PB/PS12.2019.002.014>

İnternet Kaynakları

- Baydar, O. (Konuk). (2019b, Ekim 3). *Yazar Oya Baydar ile "Köpekli Çocuklar Gecesi"* [Sesli podcast]. Mart 25, 2024 tarihinde Greenpeace Akdeniz Türkiye: https://www.youtube.com/watch?v=b_lFGm4i8M adresinden alındı
- Castree, N. (2023, Aralık 11). *Kapitalizm ve Politik Ekolojinin Marksist Eleştirisi*. 22 Nisan, 2024 tarihinde Polen Ekoloji: <https://www.polenekoloji.org/kapitalizm-ve-politik-ekolojinin-marksist-elestirisi/> adresinden alındı
- Erdoğan, S. (2022, Ağustos 30). *Yazarın Kaleminden: Kurbağa Adası*. Nisan 27, 2024 tarihinde Kayıp Rıhtım: <https://kayiprihtim.com/kayip-rihtim/kayip-koseler/yazarinin-kaleminden-kurbaga-adasi/> adresinden alındı

- Evin, M. (2022b, Ekim 19). *'Dünyanın Dibi Oteli'nden şimdiye ve geleceğe bakmak* [Söyleşi]. Mart 9, 2024 tarihinde Kısa Dalga: https://kisadalga.net/haber/detay/dunyanin-dibi-otelinden-simdiye-ve-gelecege-bakmak_44249 adresinden alındı
- Evin, M. (2022c, Kasım 1). *Mehveş Evin: "Dünyanın Dibi Oteli Bir Türkiye Distopyası"* [Söyleşi]. Mart 9, 2024 tarihinde Edebiyat Haber: <https://www.edebiyathaber.net/mehves-evin-dunyanin-dibi-otel-bir-turkiye-distopyasi/> adresinden alındı
- İlhan, A. (2020, Ocak 22). *Post-truth Çağ: Hakikatin Dağılışı*. Nisan 27, 2024 tarihinde EK Dergi: <https://www.ekdergi.com/post-truth-cag-hakikatin-dagilisi/> adresinden alındı
- Kalaycık, B. (2020, Kasım 27). *Kentsel Isı Adası Nedir? Nasıl Oluşur? Nasıl Öneleyebiliriz?*. Ç. M. Bakırcı (Ed.), Haziran 7, 2024 tarihinde Evrim Ağacı: <https://evrimagaci.org/kentsel-isi-adasi-nedir-nasil-olusur-nasil-onleyebiliriz-9584> adresinden alındı
- Löwy, M. (2015b, Haziran 2). *Radikal Bir Alternatif Olarak Ekososyalizm*. (Ç. Öztekin, Çev.) Şubat 2, 2024 tarihinde e-skop: <https://www.e-skop.com/skopbulten/radikal-bir-alternatif-olarak-ekososyalizm/2485> adresinden alındı
- Şahin, B. (tarih yok). *Ütopik ve Bilimsel Sosyalizm: St. Simon, Fourier, Owen ve Marx*. Aralık 17, 2023 tarihinde <https://oguzyilmaz90.wordpress.com/wp-content/uploads/2012/05/11-hafta-c3bctopik-ve-bilimsel-sosyalizm-st-simon-fourier-owen-marx.pdf> adresinden alındı
- TDK Sözlük. Temmuz 18, 2024 tarihinde <https://sozluk.gov.tr/> adresinden alındı

ÖZ GEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler	
Adı Soyadı	Şeyma HANAY
Doğum Yeri ve Tarihi	
Eğitim Durumu	
Lisans Öğrenimi	
Yüksek Lisans Öğrenimi	
Bildiği Yabancı Diller	
İş Deneyimi	
Çalıştığı Kurumlar	
İletişim	
E-Posta Adresi	
Tarih	